

**DIE VERBAND
TUSSEN
IDENTITEITSONTWIKKELING
EN
PERSOONLIKHEIDSTIPEVOORKEURE
BY ADOLESSENTE IN DIE WES-KAAP**

Bernita de Wet

BA(Ed), BEd, HonsBA

**Werkstuk ingelewer ter gedeeltelike voldoening aan die vereistes
vir die graad van
Magister in die Opvoedkunde (MEdPsig)**

**aan die
Universiteit van Stellenbosch**

**Studieleier: Dr C.J. Ackermann
Maart 2002**

Verklaring

Ek, die ondergetekende, verklaar hiermee dat die werk in hierdie werkstuk vervat, my eie oorspronklike werk is en dat ek dit nie vantevore in die geheel of gedeeltelik by enige ander universiteit ter verkryging van 'n graad voorgelê het nie.

ABSTRAK

Die hoofdoel van die studie was om die verband tussen identiteitsontwikkeling en persoonlikheidstipevoorkeure tydens die adolessente ontwikkelingsfase te ondersoek. Die volgende twee vraelyste is gebruik: Die Extended Objective Measure of Ego Identity Status (EOM-EIS-2) en die Myers-Briggs Type Indicator (MBTI). Skool, geslag en taal is oorweeg as demografiese veranderlikes.

Persoonlikheidstipevoorkeure het ses beduidende interaksies met die demografiese veranderlikes getoon. Die Denke-Gevoel-skaal het beduidend met geslag verband gehou. Die Sintuiglik-Intuïtiewe (S-N), Denke-Gevoel (T-J) en Beoordeling-Waarneming (J-P) skale is beduidend met taal geassosieer. Die Sintuiglik-Intuïtiewe (S-N) en Beoordeling-Waarneming (J-P) skale het beduidend met skool verband gehou.

Identiteitstatus en die demografiese veranderlikes het ook beduidende verbande aangetoon. Geslag het 'n beduidende verband met interpersoonlike moratorium getoon. Skool en taal het elk ses beduidende interaksies met die identiteitsdiffusie-, premature sluiting- en moratoriumstatusse in die ideologiese en interpersoonlike domeine aangedui.

Beduidende interaksies is gevind tussen identiteitstatus en twee dimensies van persoonlikheidstipevoorkeure, naamlik die Sintuiglik-Intuïtiewe (S-N) en Beoordeling-Waarneming (J-P) skale. Beduidende voorkeure ten opsigte van die Intuïtiewe (N) funksie in die ideologiese en interpersoonlike premature sluitingstatusse, sowel as in die interpersoonlike diffusie- en moratoriumstatusse is gevind. Beduidende voorkeure ten opsigte van die Waarnemende funksie is ook in die statusse van ideologiese en interpersoonlike premature sluiting, sowel as in interpersoonlike diffusie en moratorium aangedui. Sowel die Ekstroversie-Introversie (E-I) as die Denke-Gevoel (T-J) dimensies het geen beduidende interaksies met identiteitstatusse aangedui nie.

Opvoedkundige implikasies en aanbevelings word aangespreek in terme van die aangeduide persoonlikheidstipes en -voorkeure, identiteitsontwikkeling, en die demografiese veranderlikes wat persoonlikheidstipevoorkeure en identiteitsontwikkeling affekteer. Aanbevelings met betrekking tot die aangeduide verband tussen identiteitstatus en persoonlikheidstipevoorkeure word ook gedoen. Die navorsing wil individuele verskille en diversiteit (ten opsigte van identiteitsontwikkeling en persoonlikheidstipevoorkeure) beklemtoon, wat aansluit by 'n inklusiewe opvoedingsbenadering.

ABSTRACT

The primary aim of the study was to investigate the relationship between identity development and personality type preference during the adolescent developmental phase. The Extended Objective Measure of Ego Identity status (EOM-EIS-2) and the Myers-Briggs Type Indicator (MBTI) were used as research instruments. School, gender and language were considered as the demographic variables.

Personality type preferences and the demographic variables indicated six significant interactions. The Thinking-Feeling (T-J) scale was related significantly to the gender variable. Sensing-Intuition (S-N), Thinking-Feeling (T-J) and Judging-Perception (J-P) were related significantly to language. Sensing-Intuition (S-N) and Judging-Perception (J-P) have indicated significant interactions with the school variable.

Identity status and the demographic variables also indicated significant interactions. Gender was related significantly to the interpersonal moratorium status. The school and language variables interacted with the identity diffusion, foreclosure and moratorium statuses in the ideological and in the interpersonal domains.

Significant interactions were indicated among identity status and two of the dimensions of personality type preference, that is Sensing-Intuition (S-N) and Judgement-Perception (J-P). Significant preferences for Intuition (N) in relation to the ideological, as well as the interpersonal foreclosure statuses were indicated. Intuition (N) was also related to the interpersonal diffusion and moratorium statuses. Preferences for Perception (P) were also related significantly to ideological and interpersonal foreclosure, as well as to interpersonal diffusion and moratorium statuses. Neither Thinking-Feeling (T-J) nor Extroversion-Introversion (E-I) dimensions demonstrated any significant interaction with the identity statuses.

Educational implications and recommendations are suggested in terms of the indicated personality types and preferences among adolescents, identity formation, as well as the demographic variables related to personality type preferences and identity formation. Recommendations are also suggested with regard to the relationship between identity status and personality type preferences. The researcher would like to emphasise individual differences and diversity (in terms of identity development and personality type preferences) which link up with an inclusive educational approach.

DANKBETUIGINGS

My dank gaan aan die volgende met betrekking tot die voltooiing van die werkstuk:

- Dr Chris Ackermann vir sy bekwame en deeglike studieleiding. Ook vir die motivering om 'n nasionale en internasionale konferensie by te woon in 2001 waar die navorsing aangebied is.
- Nelius Boshoff vir die leiding en hulp met die statistiese verwerking van die empiriese data.
- Charlie en die Fort Hare-span se ondersteuning en aanmoediging.
- Die skoolhoofde, opvoeders en leerders van die skole wat die ondersoek moontlik gemaak het.
- Ronella en Nikki, oom Ockie, 'n mede-student soos Quinton, vriende soos Marina: dankie vir die morele ondersteuning, belangstelling en aanmoediging.
- Ter nagedagtenis aan ouma Dreyer.
- Banna van die Weskus.
- Veral my ma, Elmarie, wat 'n toonbeeld is van volgehoue ondersteuning, geduld en onselfsugtigheid.

- En: Die Vriend wat dra wanneer voetspore op die sand min raak.

Opedra aan Reënboog-adolessente,

hul ouers, opvoeders, sielkundiges

en almal wat omgee.

**Two roads diverged in a wood, and I –
I took the one less traveled by
And that has made all the difference.
-Robert Frost, “The Road Not Taken”**

HOOFSTUK 1: AKTUALITEIT, PROBLEEMSTELLING EN DOELSTELLINGS

	Bladsy
1.1 KEUSE EN AKTUALITEIT VAN DIE ONDERSOEK	1
1.2 PROBLEEMSTELLING	4
1.3 DOELSTELLING	4
1.4 HIPOTESESTELLING	5
1.5 NAVORSINGSONTWERP	5
1.5.1 Soort navorsing	5
1.5.2 Literatuurstudie	5
1.5.3 Empiriese ondersoek	6
1.5.3.1 Die Onderzoekgroep	6
1.5.3.2 Die Onderzoekinstrumente	6
1.5.3.3 Die Onderzoekprosedure	6
1.6 TERMINOLOGIESE OMSKRYWING	7
1.6.1 Adolessensie	7
1.6.2 Identiteitsontwikkeling	7
1.6.3 Identiteitstatus	8
1.6.4 Persoonlikheidstipevoorkeure	8
1.7 STRUKTUUR VAN AANBIEDING	8
HOOFSTUK 2: IDENTITEITSONTWIKKELING EN PERSOONLIKHEIDSTIPE- VOORKEURE	9
2.1 IDENTITEITSONTWIKKELING	9
2.1.1 Erik Erikson se teorie van psigososiale ontwikkeling	9
2.1.1.1 Inleiding	9
2.1.1.2 Basiese vertrouwe vs wantroue	12
2.1.1.3 Outonomie vs skaamte en vertwyfeling	13
2.1.1.4 Inisiatief vs skuldgevoel	14
2.1.1.5 Arbeidsaamheid vs minderwaardigheid	14
2.1.1.6 Identiteit vs identiteitsverwarring	15
2.1.1.7 Intimiteit vs isolasie	16
2.1.1.8 Generatieweit vs stagnasie	17

2.1.1.9	Integriteit vs wanhoop	17
2.1.1.10	Evaluering van Erikson se teorie	19
2.1.2	James Marcia se identiteitstatusmodel	20
2.1.2.1	Identiteitsverwerwing ('Identity achievement')	21
2.1.2.2	Moratorium ('Moratorium')	21
2.1.2.3	Premature sluiting ('Foreclosure')	21
2.1.2.4	Identiteitsdiffusie ('Identity diffusion')	21
2.1.2.5	Evaluering van Marcia se identiteitstatusmodel	22
2.2	PERSOONLIKHEIDSTIPEVOORKEURE	23
2.2.1	Inleiding	23
2.2.2	Carl G. Jung se tipologiese model	25
2.2.3	Terminologiese opheldering	26
2.2.3.1	Persoonlikheidstipes	26
2.2.3.2	Voorkeure	28
2.2.3.3	Houdings	29
(i)	Ekstroversie	30
(ii)	Introversie	30
2.2.3.4	Funksies	31
(i)	Sintuiglik (S)	31
(ii)	Intuitief (N)	32
(iii)	Denke (T)	33
(iv)	Gevoel (F)	33
2.2.3.5	Die sestien persoonlikheidstipes	34
(i)	ENTJ	36
(ii)	ESTJ	36
(iii)	INTP	36
(iv)	ISTP	36
(v)	ISFP	36
(vi)	INFP	36
(vii)	ESFJ	36
(viii)	ENFJ	36
(xi)	ESTP	37
(x)	ESFP	37
(xi)	ISTJ	37

(xii) ISFJ	37
(xiii) INFJ	37
(xiv) INTJ	37
(xv) ENFP	37
(xvi) ENTP	37
2.2.3.6 Evaluering van Jung se teorie	38
2.3 DIE VERBAND TUSSEN IDENTITEITSONTWIKKELING EN PERSOONLIKHEIDSVERANDERLIKES	40
2.3.1 Inleiding	40
2.3.2 Identiteitstatusse en persoonlikheidsveranderlikes	41
2.3.2.1 Inleiding: identiteit - persoonlikheidseienskap of 'n proses?	41
2.3.2.2 Sosiale dimensies	43
(i) Persoonlikheidsprofiel	43
(ii) Interpersoonlike verhoudinge	45
(iii) Sosiale invloed-style	47
(iv) Outoriteit	47
(v) Samewerking en gesag	48
(vi) Outonomie teenoor konformering en afhanklikheid	49
(vii) Lokus van kontrole	50
(viii) Vrees en angstigheid	50
(a) Vrees vir sukses	50
(b) Vrees vir keuses	51
(c) Angstigheid	52
(ix) Geslagsrolle	52
(x) Werk- en sosiale gedragspatrone	53
2.3.2.3 Kognitiewe dimensies	54
(i) Kognitiewe style	54
(a) Veldafhanklikheid en –onafhanklikheid	55
(b) Reflektiewe en impulsiewe style	55
(c) Kreatiwiteit	56
(d) Oopheid vir ervaring	56
(e) Kognitiewe prestasie	57
(ii) Kognitiewe kompleksiteit	57
(iii) Inligtingsprosessering	58

(iv)	Besluitneming	59
(v)	Stereotiepe denke	60
(vi)	Formeel-operasionele denke	60
(vii)	Aanpasbare en analitiese denke	61
(viii)	Sosiaal-morele denke	61
(ix)	Morele ideologie en redenering	62
(x)	Kognitiewe funksionering en ideologiese waardes	63
2.3.2.4	Ego-dimensies	63
(i)	Ego-ontwikkeling	63
(ii)	Ego-ontwikkeling en empatie	64
(iii)	Egokrag en -sterkte	65
2.3.2.5	Selfdimensies	65
(i)	Selfkonsep en –agting	65
(ii)	Selfbewustheid	67
(iii)	Moontlike self	68
(iv)	Selfvoorstellings	68
(v)	Selfkennis	69
2.3.2.6	Psigologiese welsyn	70
2.3.2.7	Toekomsgerigtheid	70
2.3.3	Identiteitsontwikkeling en persoonlikheidstipevoorkeure	71
2.3.3.1	Inleiding	71
2.3.3.2	Erik H. Erikson en Carl G. Jung	71
2.3.3.3	Enkele navorsingstudies	73
(i)	Beroepsidentiteit en persoonlikheidstipologie	73
(ii)	Vroue se ontwikkeling en Jungiaanse tipologie	74
HOOFSTUK 3: EMPIRIESE ONDERSOEK		75
3.1	METODE VAN ONDERSOEK	75
3.1.1	Doelstellings	75
3.1.2	Hipoteses	75
3.1.3	Die ondersoekgroep	75
3.1.4	Die ondersoekinstrumente	78
3.1.4.1	The Extended Objective Measure of Ego Identity Status (EOM-EIS-2)	78
(i)	Inleiding: die ontwikkeling van die instrument	78
(ii)	'n Beskrywing van die instrument	78

(iii) Die nasien van die EOM-EIS-2	79
(iv) Betroubaarheid en geldigheid	80
(a) Betroubaarheid	80
(b) Geldigheid	81
(v) Evaluering van die EOM-EIS-2	83
3.1.4.2 Die Myers-Briggs Tipe Indicator (MBTI)	84
(i) 'n Beskrywing van die instrument	84
(ii) Die nasien van die MBTI	85
(iii) Betroubaarheid en geldigheid van die MBTI	86
(a) Betroubaarheid	86
(b) Geldigheid	87
(iv) 'n Evaluering van die MBTI	88
3.1.5 Ondersoekprosedure	89
3.1.5.1 Die toetsinstruksies	90
(i) Die EOM-EIS-2	90
(ii) Die MBTI	90
3.1.5.2 Statistiese prosedures	90
(i) Persoonlikheidstipevoorkeure en geslag, taal en skool	91
(ii) Identiteitstatus en geslag, taal en skool	91
(iii) Identiteitstatus en persoonlikheidstipevoorkeure	92
3.2 RESULTATE	92
3.2.1 Die persoonlikheidstipevoorkeure van die totale ondersoekgroep	92
3.2.2 Die persoonlikheidstipevoorkeure en die demografiese veranderlikes	94
3.2.2.1 Geslag	94
3.2.2.2 Taal	95
3.2.2.3 Skool	97
3.2.3 Die identiteitstatusse en die demografiese veranderlikes	99
3.2.3.1 Geslag	99
3.2.3.2 Taal	100
3.2.3.3 Skool	104
3.2.4 Identiteitstatus en persoonlikheidstipevoorkeure	107
3.2.4.1 Identiteitstatus en die S-N-skaal	107
3.2.4.2 Identiteitstatus en die J-P-skaal	109

3.3	BESPREKING VAN RESULTATE	111
3.3.1	Die persoonlikheidstipevoorkeure van die totale ondersoekgroep	111
3.3.2	Die persoonlikheidstipevoorkeure en die demografiese veranderlikes	112
3.3.2.1	Geslag	112
3.3.2.2	Taal	112
3.3.2.3	Skool	114
3.3.3	Identiteitstatus en demografiese veranderlikes	115
3.3.3.1	Geslag	115
3.3.3.2	Taal	116
3.3.3.3	Skool	118
3.3.4	Identiteitstatus en persoonlikheidstipevoorkeure	118
3.3.4.1	Identiteitstatus en die S-N-skaal	118
3.3.4.2	Identiteitstatus en die J-P-skaal	119
 HOOFSTUK 4: SAMEVATTENDE BEVINDINGE, GEVOLGTREKKINGS, IMPLIKASIES EN AANBEVELINGS		122
4.1	INLEIDING	122
4.2	BEVINDINGE EN GEVOLGTREKKINGS	122
4.2.1	Hipotese 1	122
4.2.2	Hipotese 2	124
4.2.3	Hipotese 3	124
4.3	OPVOEDKUNDIGE IMPLIKASIES	125
4.3.1	Inleiding	125
4.3.2	Implikasies met betrekking tot persoonlikheidstipevoorkeure	125
4.3.2.1	Die persoonlikheidstipevoorkeure	126
4.3.2.2	Geslag, taal en skool	126
4.3.3	Implikasies met betrekking tot identiteitsontwikkeling	129
4.3.4	Implikasies met betrekking tot die verband tussen persoonlikheidstipe- voorkeure en identiteitsontwikkeling	130
4.4	LEEMTES IN DIE ONDERSOEK	131
4.5	AANBEVELINGS VIR VERDERE NAVORSING	132
 BRONNELYS		134

HOOFSTUK 1: AKTUALITEIT, PROBLEEMSTELLING EN DOELSTELLING

1.1 KEUSE EN AKTUALITEIT VAN DIE ONDERSOEK

Erik Erikson (1968:17,23) het 'n model van psigososiale ontwikkeling ontwikkel, waarvolgens die konflik tussen identiteitsverwerwing en identiteitsdiffusie gestel word as die ontwikkelingskrisis wat die adolessent gedurende adolessensie ervaar. Die Suid-Afrikaanse adolessent word met dié krisis binne 'n veranderende sosiale omgewing gekonfronteer.

Suid-Afrika is aan grootskaalse transformasie in die samelewing, ná die afskaffing van apartheid in 1994, onderwerp. Transformasie, veral in die sosio-politiese, sosio-ekonomiese en opvoedkundige sektore, is aan die orde van die dag. Daar kan selfs gepraat word van 'n psigo-sosiale krisis (Alberts, 1999:1) wat deur Suid-Afrikaners ervaar word. Kontinuiteit is een van die basiese elemente van identiteit, en min stabiliteit in die gemeenskap kompliseer die identiteitsontwikkelingsproses (Baumeister, 1986:18). Kinders en adolessente word blootgestel aan, onder andere, geweld, werkloosheid, gesinsverbrokkeling en 'n gebrek aan sosiale ondersteuningsbronne. Hulle raak bewus van omgekeerde diskriminasie, regstellende aksie, 'n vinnig veranderende tegnologiese samelewing en morele krisis. Dit kompliseer die proses van identiteitsontwikkeling. Adolessente uit gedepriveerde gemeenskappe raak bewus van, onder andere, nuwe loopbaanmoontlikhede wat voorheen onbereikbaar en eksklusief was. Hulle word blootgestel aan nuwe moontlikhede waarmee ouers waarskynlik nie die nodige leiding kan bied nie en wat oorweldigend mag voorkom. Adolessente uit die meer bevoorregte groepe soek dikwels 'n heenkome of moontlik identiteit in die buiteland.

Identiteitsontwikkeling, in 'n breër sosiale konteks, behoort in die nuwe millennium ondersoek te word (Kroger, 2000:147). Baie inligting is beskikbaar oor identiteitsontwikkeling in die middel- en hoër klasse, maar min is bekend met betrekking tot identiteitsontwikkeling by adolessente wat minderbevoorreg is (Kroger, 2000:147). Daardie adolessente wat nie betrokke raak by tersiêre opleiding nie, wat dadelik met 'n werk net ná skool begin of wat selfs werkloos raak, behoort 'n fokuspunt vir navorsing in verband met identiteitsontwikkeling te wees (Kroger, 2000:147). Toestande in die sosiale

konteks wat nie eksplorasië aanmoedig nie, sowel as geassosieerde patrone van identiteitsontwikkeling, behoort in die nuwe era ondersoek te word (Kroger, 2000:147). Die Suid-Afrikaanse milieu leen hom tot 'n verskeidenheid in sosiale konteks en dus is navorsingsmoontlikhede, vir die toepassing van Kroger se visie, volop.

Binne 'n groter sistemiese konteks impliseer 'n nuwe era toegang tot inligting wat die gemeenskap verder aan transformasie blootstel. 'n Tegnologiese rewolusie, gesentreer om informasietegnologie, hervorm die gemeenskap (Castells, 1996:1). Die vraag is hoe die individu dit sal hanteer en watter invloed dit kan hê op die ontwikkeling van 'n persoonlike identiteit. Virtuele realiteit maak die ontsnapping aan die realiteit van die gewone daaglikse en voorspelbare lewe moontlik (Meyer, 2000). 'n Virtuele dimensie en gepaardgaande kunsmatige sosiale interaksie het 'n effek op die individu. Die neiging tot 'n globale samelewing ('global society') mag ook, vir die ontwikkeling van 'n identiteit, implikasies hê. Globalisering word met homogeniteit, veralgemening en min variasie in die sosiale en kulturele aspekte van die lewe geassosieer (Stehr, 1994:244, 245). Min variasie kan 'n invloed uitoefen op die ontwikkeling van identiteit. Die soeke na identiteit word 'n belangrike manier om die sin van die lewe te verstaan (Castells, 1996:3).

Adolessente is egter nie willose wesens wat deur 'n vinnig veranderende samelewing meegesleur word nie. Hulle beskik oor sekere aangebore karaktereienskappe, persoonlikheidskenmerke en persoonlikheidsstipevoorkeure wat met die wyse waarop hulle hulself definieer, verband kan hou. Persoonlikheidsstipevoorkeure is aangebore, bestaan oor kulture heen en die uitdruk daarvan sal deur die individu se kultuur bepaal word (Van Rooyen & De Beer, 1996:177). Die navorser is geïnteresseerd in die unieke manier waarop die adolessent van sy* identiteit en bestaan sin maak. Die moontlike bydrae van persoonlikheidsstipevoorkeure tot die bevordering van positiewe identiteitsontwikkeling word dus in hierdie studie ondersoek.

'n Behoefte word dus uitgespreek vir meer kennis en bewustheid van persoonlikheidsstipevoorkeure en die moontlike verband daarvan met identiteitsontwikkeling in 'n Suid-Afrikaanse konteks. Die gebruik van persoonlikheidsstipevoorkeure het die potensiële waarde vir mense om individuele

---

* Verwysings na 'sy', 'hy' en 'hom' verwys na beide geslagte in die werkstuk

verskille beter te begryp in die individu se voorkeur-gedrag, sowel as om verandering te kan hanteer (Van Rooyen & De Beer, 1996:178). 'n Vraag kan wees: hoe sal die individu, met sy unieke persoonlikheidstipevoorkeure, in die verwerwing van 'n stabiele identiteit, sowel as die ontwikkeling van psigologiese volwassenheid en positiewe persoonlikheidsfunksionering, 'n identiteitskrisis hanteer?

Wyduiteenlopende navorsingstudies is reeds onderneem om die interaksie tussen identiteitsontwikkeling en verskeie persoonlikheidsveranderlikes te ondersoek. Navorsing oor onderskeidelik identiteitsontwikkeling en persoonlikheidstipevoorkeure is ook volop. Navorsing en wetenskaplike inligting, wat identiteitsontwikkeling en persoonlikheidstipevoorkeure met mekaar in verband bring, is egter beperk.

Kennis oor identiteitsontwikkeling en persoonlikheidstipevoorkeure en hul verband kan 'n bydrae lewer tot meer effektiewe opvoedkundige en sielkundige intervensie. Kontekste soos die klaskamer, loopbaanberading en psigoterapeutiese situasies kan baat vind by nuwe kennis oor die verband tussen persoonlikheidstipevoorkeure en identiteitsontwikkeling. Dit skakel ook met die opvoedingsbenadering van inklusiwiteit waar daar op diversiteit en individuele verskille van leerders gefokus word. In 'n onlangse Witskrif (Departement van Onderwys, 2001:16), wat handel oor die spesiale behoeftes van leerders, word drie keer na individualiteit verwys. Inklusiewe onderwys en opleiding word beskryf as:

- "Are accepting and respecting the fact that all learners are different in some way and have different learning needs which are equally valued and an ordinary part of our human experience.
- Acknowledging and respecting differences in learners, whether due to age, gender, ethnicity, language, class, disability or HIV status.
- Are about empowering learners by developing their individual strengths and enabling them to participate critically in the process of learning".

1.2 PROBLEEMSTELLING

Wetenskaplikgefundeerde kennis oor die verband tussen persoonlikheidstipevoorkeure en identiteitsontwikkeling by Suid-Afrikaanse adolessente (veral in 'n multikulturele konteks) is beperk.

Die proses van identiteitsontwikkeling word deur verskeie invloede, tendense en veranderinge in die Suid-Afrikaanse samelewing beïnvloed en gekompliseer. Die ondersoek na die verband tussen identiteitsontwikkeling en persoonlikheidstipevoorkeure in die Suid-Afrikaanse konteks het implikasies vir die opvoedingspraktyk en –teorie.

By Suid-Afrikaanse skole is dissiplinêre en leerprobleme, sowel as beperkte hulp ten opsigte van loopbaanontwikkeling by leerders faktore om te oorweeg. Verklarings en aanbevelings behoort gemaak te word. As ouers, opvoeders en opvoedkundige sielkundiges van 'n moontlike verband tussen identiteitsontwikkeling en persoonlikheidstipevoorkeure bewus raak, kan leerders met meer insig en op 'n sensitiewe manier in die klassituasie en in terme van persoonlike ontwikkeling benader word.

1.3 DOELSTELLING

Die primêre doel van dié navorsingsprojek is om die verband tussen identiteitsontwikkeling en persoonlikheidstipevoorkeure by adolessente te ondersoek.

Sekondêre doelstellings sluit die volgende in:

- (i) Die ondersoek na die rol van geslag, taal en skool ten opsigte van identiteitsontwikkeling by adolessente.
- (ii) Die ondersoek na die rol van geslag, taal en skool ten opsigte van persoonlikheidstipevoorkeure by adolessente.

1.4 HIPOTESESTELLING

- H1: Daar is 'n verband tussen identiteitsontwikkeling en persoonlikheidstipevoorkeure by adolessente.
- H0: Daar is nie 'n verband tussen identiteitsontwikkeling en persoonlikheidstipevoorkeure by adolessente nie.
- H2: Daar is 'n verband tussen identiteitsontwikkeling en geslag, taal en skool by adolessente.
- H0: Daar is nie 'n verband tussen identiteitsontwikkeling en geslag, taal en skool by adolessente nie.
- H3: Daar is 'n verband tussen persoonlikheidstipevoorkeure en geslag, taal en skool by adolessente.
- H0: Daar is nie 'n verband tussen persoonlikheidstipevoorkeure en geslag, taal en skool by adolessente nie.

1.5 NAVORSINGSONTWERP

1.5.1 Soort navorsing

'n Verkennende en beskrywende ondersoek met 'n teoretiese en 'n empiriese komponent word onderneem.

1.5.2 Literatuurstudie

As 'n teoretiese basis, word 'n literatuurstudie onderneem om:

- (a) die begrippe 'identiteitsontwikkeling' en 'persoonlikheidstipevoorkeure' te omskryf;
- (b) die teoretiese grondslag van persoonlikheidstipevoorkeure en identiteitsontwikkeling, wat vir hierdie ondersoek gebruik word, te ondersoek,

(c) die nuutste, relevante wetenskaplike kennis oor persoonlikheidsveranderlikes, persoonlikheidstipevoorkeure, identiteitsontwikkeling, en die verband tussen dié konstrunkte uit te klaar.

1.5.3 Empiriese ondersoek

1.5.3.1 Die ondersoekgroep

Graad 11-leerders van vier plaaslike sekondêre staatskole in die Wes-Kaap (Stellenbosch omgewing) is as die ondersoekgroep gebruik. Geslag, taal en skool is in die ondersoek verteenwoordig.

1.5.3.2 Die ondersoekinstrumente

Om identiteitstatus te bepaal, is die Extended Objective Measure of Identity Status (Bennion & Adams, 1986) gebruik. Om persoonlikheidstipevoorkeure te bepaal, is die MBTI (Myers-Briggs Type Indicator) (Briggs Myers & McCaulley, 1985) gebruik.

1.5.3.3 Die ondersoekprosedure

Eerstens is toestemming van die Wes-Kaapse Onderwysdepartement, die skoolhoof en bestuursliggaam van elke betrokke sekondêre staatskool verkry om die leerders as die verlangde ondersoekgroep te gebruik. Die navorser het die vraelyste persoonlik afgeneem.

Die navorsingsmetodologie, selektering van die ondersoekgroep, selektering en kenmerke van die meetinstrumente en die navorsingsprosedure word in hoofstuk 3 volledig beskryf.

1.6 TERMINOLOGIESE OMSKRYWING

1.6.1 Adolessensie

Daar is fisiologiese, sosiologiese en chronologiese omskrywings van die term 'adolessensie'. Die navorser wil vir hierdie navorsing die 'leerlisensie-definisie' (Zimring in Gulotta, Adams & Markstrom, 2000:17) van adolessensie gebruik. Daarvolgens is adolessensie 'n periode van verandering en oorgang wat vir elke individu in tydskuur verskil (Gulotta *et al.*, 2000:17). Dit is 'n groeiproses wat die neem van besluite en die begaan van foute impliseer (Gulotta *et al.*, 2000:17). 'n Leerlisensie word met beskerming (die adolessent is nog nie 'n volwassene nie) geassosieer, maar ook met begeleiding tot groter aanspreeklikheid en verantwoordelikheid soos wat verwag kan word van 'n volwasse persoon (Zimring in Gulotta *et al.*, 2000:17).

Adolessensie is 'n tydperk van ontwikkeling wat strek vanaf die begin van puberteit tot volwassenheid en vanaf die ouderdom tussen 11 en 13 tot 18 jaar (Colman, 2001:14). Adolessensie eindig egter nie op 18-jarige ouderdom nie. Vanaf 'n 18-jarige ouderdom word 'n adolessent deur die staat as volwasse beskou in terme van sekere verantwoordelikhede en voorregte. Dit is slegs die 'wetlik-aanspreeklike' einde van dié periode vir die meerderheid van adolessente (Colman, 2001:14). Adolessensie kan ook in twee stadiums verdeel word, naamlik vroeë (12 tot 18 jaar) en laat (18 tot 24 jaar) adolessensie (Newman & Newman, 1999:38). In hierdie studie val die fokus op adolessente tussen die ouderdomme van 16 en 19.

1.6.2 Identiteitsontwikkeling

Identiteitsontwikkeling is 'n proses wat binne die kern van die individu, maar ook binne die kern van sy kultuur in die gemeenskap, geplaas is (Erikson, 1968:22). Dit is 'n dinamiese proses van die toetsing, selektering en die integrasie van die selfbeeld met persoonlike ideologieë (Gulotta *et al.*, 2000:77). Erikson se konstruk van identiteitsontwikkeling word as 'n psigososiale taak beskou (Hjelle & Ziegler, 1992:197). Die taak van adolessente gedurende die vyfde stadium van psigososiale ontwikkeling is om al die kennis wat hulle oor hulself verkry het, te konsolideer, en om hierdie

onderskeie selfbeelde tot 'n persoonlike identiteit (met 'n bewustheid van die verlede en toekoms) te integreer (Hjelle & Ziegler, 1992:197). Hierdie proses word in hoofstuk 2 meer volledig bespreek.

1.6.3 Identiteitstatus

Die identiteitstatusse is as 'n metodologiese meganisme ontwikkel, waardeur Erikson se teorie deur middel van empiriese studie bestudeer kan word (Marcia, 1980:161). Die vier statusse is vier maniere om identiteit in adolessensie te hanteer, naamlik: identiteitsverwerwing, premature sluiting, moratorium en identiteitsdiffusie. Persone word in terme van die aan- of afwesigheid van 'n besluitnemingsperiode (krisis), en die mate van hul verbintenis daarmee, geklassifiseer (Marcia, 1980:161). ('n Meer volledige beskrywing volg in Hoofstuk 2).

1.6.4 Persoonlikheidstipevoorkeure

Persoonlikheidstipevoorkeure impliseer aangebore, voorspelbare en verskillende patrone van normale gedrag (Briggs Myers, 1993:2; Briggs Myers & McCaulley, 1985:14). Elke persoon gebruik daaglik basiese verstandelike funksies en prosesse ('mental functions or processes'), wat kan sigbaar raak in gewoontes ('mental habits') (Briggs Myers & McCaulley, 1985:12; Lawrence, 1993:1). 'n Geneigdheid om sekere funksies bó ander te verkies is van jongs af sigbaar (Briggs Myers & McCaulley, 1985:14). ('n Verdere bespreking volg ook in Hoofstuk 2).

1.7 STRUKTUUR VAN AANBIEDING

Die literatuurstudie word in die bestek van hoofstuk 2 weergegee. In hoofstuk 2 word identiteitsontwikkeling, persoonlikheidstipevoorkeure, die verband tussen identiteitsontwikkeling en persoonlikheidsveranderlikes, sowel as die verband met persoonlikheidstipevoorkeure bespreek. Die empiriese ondersoek en die resultate word in hoofstuk 3 bespreek. Hoofstuk 4 bestaan uit samevattende bevindinge, gevolgtrekkings, implikasies en aanbevelings.

HOOFSTUK 2: IDENTITEITSONTWIKKELING EN PERSOONLIKHEIDSTIPE- VOORKEURE

In hierdie hoofstuk word die konsepte identiteitsontwikkeling, persoonlikheidstipevoorkeure en die verband tussen dié twee konsepte onder die loep geneem. Benewens persoonlikheidstipevoorkeure handel 'n groot gedeelte van die hoofstuk oor persoonlikheidsveranderlikes en hul verband met identiteitsontwikkeling.

2.1 IDENTITEITSONTWIKKELING

2.1.1 Erik Erikson se teorie van psigososiale ontwikkeling

2.1.1.1 Inleiding

Die proses van identiteitsontwikkeling impliseer 'n soeke na oplossings vir vrae soos:

- Wie is ek?
- Wat maak my uniek?
- Hoe pas ek inmekaar?
- Hoe pas ek in by my omgewing?

Dit impliseer eintlik om in die sosiale milieu geïntegreer te word. Om jouself te verstaan, is dit ook nodig om die omgewing te verstaan. Dimensies van die unieke self en die sosiale omgewing word geïntegreer. Josselson (1994:12) dui aan: "Identity represents the intersection of the individual and society". Hierdie aanname vind sy grondslag in Erikson (1968:22) se siening dat ons met 'n proses omgaan wat gelokaliseer is in: "The core of the individual and yet also in the core of his communal culture".

Eagle (1997:337) is van mening dat 'n belangrike bydrae van Erikson hierin opgesluit lê. Eagle se kritiek teen die meeste hedendaagse teorieë is dat die rol van kultuur in die ontwikkeling van persoonlikheidsfunksionering geïgnoreer word, alhoewel vroeë antropologies-georiënteerde psigoanalitici wel die verband tussen persoonlikheid en kultuur beklemtoon het (Eagle, 1997:345). Eagle (1997:337) beklemtoon dat Erikson (1959:122) ook die rol van die gemeenskap en die groep ten opsigte van die konsep van

identiteit erken het. Erikson meen dat identiteit nie slegs 'n individuele fenomeen is nie. Die gevaar mag bestaan dat, indien kultuurverskille geïgnoreer word, patrone (verkry van 'n beperkte populasie) verkeerdlik veralgemeen kan word (Eagle, 1997:337). Binne die Suid-Afrikaanse konteks is dit belangrik om daarvan kennis te neem, aangesien verskillende kulture 'n realiteit is, en implikasies vir die identiteitsontwikkeling van sy lede het.

Identiteit is dus die proses van besitname van lidmaatskap in die sosiale wêreld en om geken te word vir wie jy is. As dit eers gekonstrueer is, vorm dit die raamwerk waarop volwassenheid berus (Josselson, 1994:12). Dit impliseer dat die individu verantwoordelikheid neem vir kennis van homself en dus ook van sy unieke ontwikkeling. Die gemeenskap (skool, gesin, portuur, kultuur) waarin die individu hom bevind, speel ook 'n rol in sy unieke ontwikkeling.

Identiteitsontwikkeling kan binne die breër raamwerk van Erik Erikson se teorie van psigososiale ontwikkeling verstaan word.

“... We cannot separate personal growth and communal change, nor can we separate the identity crisis in individual life and contemporary crises in historical development because the two help to define each other and are truly relative to each other. In fact, the whole interplay between the psychological and the social, the developmental and the historical, for which identity formation is of prototypal significance, would be conceptualized only as a kind of psychosocial relativity” (Erikson, 1968:23).

Identiteitsontwikkeling is een van agt ontwikkelingskrisisse en -take wat, op hul beurt, met elkeen van die agt kritieke ontwikkelingsstadiums in die lewensiklus saamhang (Erikson, 1963:246; Erikson, 1968:91). Erikson (1968:16) beskou 'n 'krisis' as: “A necessary turning point, a crucial moment, when development must move one way or another, marshaling resources of growth, recovery, and further differentiation”. Verandering en groei (hetsy positief of negatief) word deur die ervaar van 'n krisis verkry.

Vanuit die kritieke periodes vind ontwikkeling plaas. Deur die verwerwing van positiewe kwaliteite kan die individu dan wys dat hy sterk genoeg is om tydsverloop (met gepaardgaande ontwikkelingseise) met die struktuur van sosiale instellings te integreer (Erikson, 1963:246).

Elke fase van ontwikkeling in die lewensiklus impliseer 'n ontwikkelingstaak of 'n sentrale konflik wat opgelos moet word (Hjelle & Ziegler, 1992:190). As so 'n konflik positief opgelos word, het dit verdere implikasies vir positiewe en gesonde persoonlikheidsontwikkeling. Elke psigososiale krisis of konflik word dus in terme van 'n positiewe of negatiewe resultaat van elke fase, verstaan (Hjelle & Ziegler, 1992:190). Daar word gestrewe na sintese wat impliseer dat die psigososiale krisis bevredigend opgelos moet word. Die versterking van die ego word so bewerkstellig, want dit het implikasies vir die hanteer van opvolgende ontwikkelingskrisisse. Hjelle en Ziegler (1992:191) stel dit só: "Consistent with the principle of epigenesis, each stage builds upon the resolution and integration of previous psycho-social conflicts". 'n Bepaalde krisis word dus ook nie op 'n absolutistiese wyse opgelos nie, maar word verder aangespreek in daaropvolgende stadiums.

Identiteit ontstaan ook nie vir die eerste keer in adolessensie nie; dit bestaan reeds in die vroeër stadiums van ontwikkeling en word her-vorm reg deur die lewensiklus (Kroger, 1996:18). Die beleving van identiteit is nooit volledig bekombaar of behoubaar nie. Erikson (1956:74) dui aan: "Like a good conscience, it is constantly lost and regained, although more lasting and more economical methods of maintenance and restoration are evolved and fortified in late adolescence".

'n Optimale beleving van identiteit en 'n gevoel van welsyn behoort teen die einde van adolessensie nagestreef te word (Kroger, 1996:20). Erikson (1968:165) stel dit so: "Its most obvious concomitants are a feeling of being at home in one's body, sense of 'knowing where one is going' and an inner assuredness of anticipated recognition from those who count". Optimale identiteitsontwikkeling behoort ervaar te word deur 'n verbintenis tot daardie beroepsrolle, waardes en geslagsoriëntasie wat die beste by die individu se unieke kombinasie van behoeftes en talente pas (Kroger, 1996:20).

Vervolgens word 'n beskrywing van die agt psigososiale stadiums aangebied.

2.1.1.2 Basiese vertrouwe vs wantroue (Geboorte tot 1 ½ jaar)

Hierdie stadium begin by geboorte en strek min of meer oor die eerste lewensjaar. Die kind is grootliks aangewese op die versorging van ander om te oorleef. Die mate waarin die kind vertrouwe in sy omgewing ontwikkel, lê dan ook die fondament vir die effektiewe hantering van die volgende fases, krisisse en sy uitkyk op die lewe. Die konflik wat hier aangespreek word, is die spanning tussen 'n belewing van vertrouwe en wantroue (Erikson, 1963:247; Erikson, 1968:96-97). Deur die manier waarop daar aan die baba se behoeftes voorsien word, sal hy 'n gevoel van óf vertrouwe, óf wantroue ontwikkel. Wanneer daar aan die baba se behoeftes voldoen word, kan hy 'n basiese vertrouwe in homself en ander in die wêreld ontwikkel (Erikson, 1963:249). Hierdie gevoel van vertrouwe en sekerheid vorm 'n potensiële basis vir die ontwikkeling van positiewe identiteitskwaliteite in die volgende ontwikkelingsfase. Erikson (1963:249) dui aan oor vertrouwe: "This forms the basis in the child for a sense of identity which will later combine a sense of being 'all right,' of being oneself, and of becoming what other people trust one will become". Vertroue is nodig vir die eksplorاسie van moontlikhede en gesonde eksperimentering.

'n Basiese gevoel van vertrouwe en integrاسie met daaropvolgende fases kan na positiewe vorming van identiteit lei, wat weer op sy beurt die volwassene in staat sal kan stel om 'n realistiese uitkyk op die lewe te hê en om vertrouwe en geloof in sy daaglikse funksionering te hê (Erikson, 1968:102). Hoop is die uitkoms, die psigososiale sterkte, wat uit die suksesvolle oplos van die ontwikkelingskrisis in hierdie fase voortspruit, en vertrouwe word die baba se hoop, wat die fondament van die volwassene se geloof in 'n sekere religie vorm (Hjelle & Ziegler, 1992:193). Hoop, as die uitkoms van die eerste ontwikkelingskrisis, "... serves also to maintain the person's belief in the meaning and trustworthiness of a common cultural world" (Hjelle & Ziegler, 1992:193). Erikson glo dat 'n mate van wantroue egter ook behoort te ontwikkel, want dit kan die individu beskerm in 'n vyandige wêreld. 'n Aangepaste balans behoort gevind te word: nóg algehele vertrouwe nóg algehele wantroue in die wêreld is voordelig (Kroger, 1996:22). Hjelle en

Ziegler (1992:193) dui aan: "It is as important to learn what not to trust as to learn what to trust". Hoewel 'n balans tussen die pole wenslik is, word vertroue en hoop, wat tekenend is van die suksesvolle oplos van die ontwikkelingskrisis, nagestreef.

2.1.1.3 Outonomie vs skaamte en vertwyfeling (1 ½ tot 3 jaar)

Kleuters begin nou meer selfstandig optree en 'n eie wil ontwikkel. Hulle ontwikkel steeds, liggaamlik en geestelik, teen 'n snelle pas in die tweede lewensjaar. Kleuters se volgende ontwikkelingsuitdaging is die ontwikkeling van outonomie (Kroger, 1996:22). Die nuwe linguistiese en motoriese vaardighede ondersteun die ontwikkeling van outonomie (Kroger, 1996:23). Kleuters ontwikkel outonomie en kontrole wanneer ruimte vir hulle toegelaat word om keuses te maak. Hierdie outonomie moet egter soms deur die ouers aan bande gelê word. Oormatige beheer beperk selfstandige ontwikkeling en laat twyfel en skaamte by kleuters ontstaan. Hulle verloor vertroue in hul eie vermoë om 'n taak af te handel. 'n Gevoel van minderwaardigheid kan ontstaan wat latere stadiums kan affekteer (Kroger, 1996:23). Die ego word versterk deur die ontwikkeling van 'n groter mate van outonomie (wat bou op die vorige stadium se verworwe sin van vertroue), eerder as twyfel en skaamte. Die sintese van hierdie krisis is die wil wat gedurende hierdie stadium ontwikkel. Erikson (1968:288) verduidelik die konsep van die wil soos volg:

"Willpower is the unbroken determination to exercise free choice as well as self-restraint in spite of the unavoidable experience of shame, doubt, and a certain rage over being controlled by others".

Leergeleenthede (soos toiletopleiding) verskaf kleuters die geleentheid om die kontrole en wil te ervaar en uit te oefen (Kroger, 1996:23). Die kleuter 'evalueer' wat hy wil doen met die response wat as gevolg daarvan ontstaan. Die kleuter se wil kom vanuit homself in respons tot sosiale toestande (Kroger, 1996:23).

2.1.1.4 Inisiatief vs skuldgevoel (3 tot 6 jaar)

Erikson (1968:118) noem hierdie stadium die speel-stadium, en dit strek vanaf ongeveer drie- of vierjarige tot skoolgaande ouderdom. Spel en gepaardgaande verbeeldingskrag verskaf die potensiaal vir inisiatief wanneer denke (verbeelding) tot aksie oorgaan (Kroger, 1996:24). Die kind is nou nog meer aktief en eksplorerend, en word meer bekwaam en produktief in die bemeesting van take.

“Initiative adds to autonomy the quality of undertaking, planning and ‘attacking’ a task for the sake of being active and on the move, where before self-will, more often than not, inspired acts of defiance or, at any rate, protested independence” (Erikson, 1963:255).

Inisiatief sal skuld uitkanselleer indien die kind aangemoedig word om aktiwiteite te onderneem en om dit self te voltooi. Vanuit inisiatief ontwikkel doelgerigheid en ambisie wat nodig is vir effektiewe verdere ontwikkeling (Kroger, 1996:24). In die oplos van die derde psigososiale krisis, word die sintese van doelgerigheid bereik. Erikson (1963:258) verklaar dat hierdie stadium:

“... sets the direction toward the possible and the tangible which permits the dreams of early childhood to be attached to the goals of an active adult life. Social institutions, therefore, offer children of this age an economic ethos, in the form of ideal adults recognizable by their uniforms and their functions, and fascinating enough to replace, the heroes of picture book and fairy tale”.

2.1.1.5 Arbeidsaamheid vs minderwaardigheid (6 tot 12 jaar)

Hierdie stadium neem 'n aanvang wanneer die kind begin om skool by te woon. Dit strek van ses- of sewejarige ouderdom tot net voor puberteit. Die laerskooljare, waar vaardighede aangeleer word en take voltooi word, dien as voorbereiding tot die volwassene se latere beroepsrol (Kroger, 1996:25). 'n Gesonde werksetiek en produktiwiteit kan vroeg gevestig word. Erikson (1963:259) dui aan: “The fundamentals

of technology are developed, as the child becomes ready to handle the utensils, the tools, and the weapons used by the big people”.

Die gevaar en krisis in hierdie stadium lê in gevoelens van minderwaardigheid en onbekwaamheid wat die kind kan ontwikkel of ervaar as hy nie, met die aanleer van vaardighede, die mas opkom nie. Die gevolg is dat hy vertrouwe kan verloor om in die werkswêreld te funksioneer (Hjelle & Ziegler, 1992:197). Die aanmoediging en ondersteuning van onderwysers en ouers, asook die ervaring van sukses in die voltooiing van take, lei na die sintese van 'n gevoel van bekwaamheid. Sosiale erkenning vir take wat goed voltooi is, bevorder positiewe ontwikkeling in dié ontwikkelingsfase (Kroger, 1996:25). 'n Gevoel van bekwaamheid versterk die ego. Bekwaamheid impliseer die bevredigende oplos van die psigo-sosiale krisis in hierdie stadium.

2.1.1.6 Identiteit vs identiteitsverwarring (12 tot 22 jaar)

Die huidige navorsing handel, onder andere, oor die identiteitsontwikkeling by adolessente, dus is dié fase van besondere belang. Hierdie fase strek min of meer vanaf die ouderdom van 12 tot 22 jaar. Die taak waarmee die adolessent gekonfronteer word, is om inligting te konsolideer wat hy oor homself gekry het en om dit tot 'n persoonlike identiteit, met 'n bewustheid van die toekoms en die hede, te integreer (Hjelle & Ziegler, 1992:197). Die nuwe psigososiale dimensies waarmee die adolessent gekonfronteer word, is identiteit aan die positiewe, en rolverwarring aan die negatiewe eindpunt (Hjelle & Ziegler, 1992:197). Identiteit word as volg gedefinieer:

“...identity then is the accrued confidence that one's ability to maintain inner sameness and continuity (one's ego in the psychological sense) is matched by the sameness and continuity of one's meaning for others”
(Erikson, 1963:261).

Onsekerheid en verwarring is die resultaat van 'n mislukte poging om 'n persoonlike identiteit te vestig (Hjelle & Ziegler, 1992:199). Die onsekerheid kan die vorm van doelloosheid oor die keuse van 'n beroep of opleiding aanneem. Die suksesvolle

oplossing van die krisis in adolessensie neem die kwaliteit van getrouheid ('fidelity') aan (Erikson, 1968:290). Getrouheid is die essensie van identiteit (Kroger, 1996:27). Om getrou en betrokke te wees aan 'n ideologiese lewensuitkyk is 'n ontwikkelingstaak van dié fase (Kroger, 1996:27). Getrouheid verwys na: "... the adolescent's ability to sustain loyalties freely pledged in spite of the inevitable contradictions of value systems" (Erikson, 1968:290). Dit verwys na die persoon se vermoë om die sosiale norme, etiek en ideologieë van die gemeenskap by sy eie waardesisteem te integreer (Hjelle & Ziegler, 1992:200).

Volgens Erikson (1968:91) is die adolessentefase van kardinale belang, want identiteit neem 'n vorm aan wat die latere volwasse lewe kan bepaal. Die fases wat die volwasse lewe uitmaak, word vervolgens kortliks bespreek.

2.1.1.7 Intimiteit vs isolasie (20 tot 25 jaar)

Dié sesde psigososiale stadium strek oor die periode van laat adolessensie tot en met die ouderdom van ongeveer 25 jaar (Hjelle & Ziegler, 1992:200). Erikson (in Kroger, 1996:27) beskryf intimiteit as '...the ability to fuse your identity with somebody else's without fear that you're going to lose something yourself'. Die jong volwassene kan sy nuutverworwe identiteit met ander deel ('to fuse it with ...'). Hy kan nou op 'n konkrete wyse by 'n ander betrokke raak, soos om in die huwelik te tree. Identiteitsontwikkeling loop intimiteit vooruit: "It is only when identity formation is well on its way that true intimacy – which is really a counterpointing as well as a fusing of identities – is possible" (Erikson, 1968:135).

Die ander kant van die munt is isolasie: dit is 'n gevaar in hierdie psigososiale stadium wanneer die persoon selfgeabsorbeerd raak of die aanknoop van interpersoonlike verhoudings vermy (Hjelle & Ziegler, 1992:201). 'n Goeie en ideale balans tussen intimiteit en isolasie in 'n verhouding is wanneer tyd vir onttrekking en betrokkenheid gemaak word (Kroger, 1996:28). Die konstruktiewe oplos van die intimiteit-isolasie krisis is liefde. Erikson (in Hjelle & Ziegler, 1992:201) sien liefde as die vermoë om betrokke te

wees ('to commit') en om by hierdie betrokkenheid te bly. Erikson (1968:137) stel die begrip soos volg:

“Love as mutual devotion, however, overcomes the antagonisms inherent in sexual and functional polarization, and is the vital strength of young adulthood. It is the guardian of that elusive and yet all-evasive power of cultural and personal style which binds into a ‘way of life’ the affiliations of competition and co-operation, production and procreation”.

Betrokkenheid is sigbaar wanneer persone sorgsaam is, en respek en verantwoordelikheid teenoor mekaar toon (Hjelle & Ziegler, 1992:201).

2.1.1.8 Generatieweit vs stagnasie (26 tot 64 jaar)

Hierdie stadium het betrekking op die volwasse en middeljare (ongeveer 26 to 64 jaar). Die positiewe kant van die sewende psigososiale stadium is generatieweit. Erikson (1968:138) dui aan dat: “Generativity, then, is primarily the concern for establishing and guiding the next generation”. Die persoon raak nou besorg oor die welsyn van die volgende generasie, maar ook oor die aard van die gemeenskap waarin die generasie sal funksioneer (Hjelle & Ziegler, 1992:201). Sorg vir jou kinders, jou handewerk, sosiale bydraes en toekomstige geslagte is die implikasie (Kroger, 1996:29). Onselfsugtige begeleiding van die volgende geslag word geïmpliseer. Die sintese van sorgsaamheid word dus ontwikkel. Self-absorpsie en stagnasie is die negatiewe eindpunt van die ontwikkelingskrisis (Kroger, 1996:29). Stagnerende persone funksioneer nie meer produktief in die samelewing nie, hulle lewe net om eie behoeftes te bevredig en is interpersoonlik arm (Hjelle & Ziegler, 1992:203).

2.1.1.9 Integriteit vs wanhoop (65 jaar +)

Die finale psigososiale stadium (vanaf 65 tot sterfte) is 'n tyd van terugkyk na vorige ervarings van mislukkinge en suksesse in die persoon se lewe. Die finale

ontwikkelingstaak balanseer integriteit met wanhoop (Kroger, 1996:30). Die krag en positiwiteit van hierdie stadium lê in integriteit. Erikson (1968:139) sien dit so:

“In the aging person who has taken care of things and people and has adapted himself to the triumphs and disappointments of being, by necessity, the originator of others and the generator of things and ideas – only in him the fruit of the seven stages gradually ripens. I know no better word for it than integrity”.

Die persoon wat oor integriteit beskik, het vrede met homself en die lewe wat hy gelei het. Die persoon wat sy lewe egter net as ‘n mislukking ervaar het, wat onvervuld en bitter voel oor versmaaide geleenthede, beleef wanhoop. Die sintese van wysheid behoort die positiewe uitkoms van integriteit te wees. Erikson (1982:61) stel wysheid as: “detached concern with life itself, in face of death itself”. Hy sê verder:

“Strength here takes the form of that detached yet active concern with life bounded by death, which we call wisdom in its many connotations from ripened “wits” to accumulated knowledge, mature judgement, and inclusive understanding” (Erikson, 1968:140).

Deur die bostaande beskrywing van die stadiums van psigososiale ontwikkeling, kry ons ‘n begrip van Erikson se epigenetiese beginsel. Hy beskryf dié beginsel as:

“... anything that grows has a ground plan, and that out of this ground plan the parts arise, each part having its time of special ascendancy, until all parts have arisen to form a functioning whole” (Erikson 1968:92).

Daar is dus ‘n ingebore potensiaal met ‘n genetiese basisplan wat ‘n persoon ondersteun en gereed maak om uitdagings aan te spreek. Hjelle & Ziegler (1992:190) stel dit dat die epigenetiese beginsel impliseer dat elke stadium van die lewensiklus ‘n kritieke of

optimale dominante tydstep het en, wanneer al die stadiums volgens plan verloop het, 'n ten volle ontwikkelde persoonlikheid bestaan.

2.1.1.10 Evaluering van Erikson se teorie

Erikson het, in terme van menslike ontwikkeling, die mees omvattende skema vir ontwikkeling in die lewensloop van die mens verskaf (Massey, 1981:187). Hy het die vestiging van die identiteit as dié belangrike kumulatiewe proses in die lewensiklus gesien (Massey, 1981:187). Erikson beklemtoon dat identiteit 'n dinamiese proses en nie 'n statiese entiteit is nie (Allen, 1994:176). Wie jy is, bly nie dieselfde nie, maar verander en ontwikkel met verloop van tyd. Die individu kan voortdurend ontwikkel tot die voordeel van homself, sowel as ander (Allen, 1994:176).

Erikson is sensitief vir kruis-kulturele oorweginge deur verskillende kulture waar te neem, en om teorie te ontwikkel ná die versameling van empiriese data deur middel van observasie (Massey, 1981:187). Tog het navorsing bevind dat Erikson se idees beter vir wit, Westerse individue as vir swart Suid-Afrikaners werk (Allen, 1994:176; Ochse & Plug, 1986:1248). Kulturele sydigheid kan deur Erikson se teorie gereflekteer word (Kroger, 1996:33). Keuses ten opsigte van sosiale, ideologiese en beroepsrolle bevorder identiteitsontwikkeling in adolessensie, maar hierdie toestand is nie die norm vir alle ander kulture nie (Kroger, 1996:33). Die teorie kan dus soms beperkend voorkom. Die teorie kan ook meer toepaslik vir mans as vrouens wees (Ochse & Plug, 1986:1248; Allen, 1994:176). Mans het hoër tellings ten opsigte van outonomie, inisiatief en arbeidsaamheid (wat aansluit by Erikson se teorie en positiewe identiteitsontwikkeling) as vrouens behaal en daarom kan die teorie meer toepaslik vir die manlike geslag wees.

Die definiëring en operasionalisering van begrippe is problematies en kan meer as een betekenis hê. Die manier waarop Erikson byvoorbeeld getrouheid beskryf, korrespondeer nie altyd met die teoretiese uitleg van sy eie begrip nie (Allen, 1994:176). Identiteit verwys ook soms na 'n struktuur en soms na 'n proses (Kroger, 1996:31). 'n Beskrywing van identiteit kan dus breed en omvangryk raak. Daar word aangevoer dat logiese konsekwentheid in sy idees ontbreek (Allen, 1994:176). Onduidelikhede bestaan

oor die redes vir sy keuse van terme soos outonomie teenoor vertwyfeling om 'n lewensfase te beskryf (Allen, 1994:176). Empiriese geldigheid van die psigososiale konflikte, wat hanteer moet word ten opsigte van die verskillende stadiums, word deur kritici bevraagteken (Kroger, 1996:32).

Hoewel kritiek teen sy teorie bestaan, bly Erikson se bydrae tot die begrip van identiteitsontwikkeling by adolessente (die aanloop en die gevolge daarvan ten opsigte van die volwasse lewe) 'n belangrike bydrae. Erikson se teorie behels ook 'n positiewe uitkyk op die lewe. Bemeestering van huidige uitdagings is 'n aanduiding van vermoëns wat ontwikkel is en wat weer in die toekoms toegepas kan word om nuwe doelwitte en uitdagings te bereik (Allen, 1994:176).

Die identiteitsmodel het omvangryke navorsing tot gevolg gehad en dit is 'n belangrike manier om die ontwikkeling van persoonlikheid vanaf adolessensie tot volwassenheid te verstaan (Waterman, 1982:341).

2.1.2 James Marcia se identiteitstatusmodel

Identiteit is 'n teoretiese konsep eerder as empiries, operasioneel en konkreet (Josselson, 1994:16). James Marcia was die persoon wat 'n operasionele werkswyse verkies het bó die holistiese en integrerende aard van Erikson se benadering (Josselson, 1994:17). Hy het identiteit gesien as 'n geleidelike proses waardeur die individu sy plek in die sosiale wêreld inneem. Marcia het die kern van Erikson se konsep van identiteitsvorming geoperasionaliseer in terme van twee begrippe, naamlik eksplorاسie en verbintenis (Marcia, 1980:161). Die individu sal hom tot 'n saak verbind ('make a commitment') ná 'n periode van eksplorاسie waar moontlikhede oorweeg is (Josselson, 1994:17). Om jou tot 'n saak te verbind, is die eindpunt van 'n proses van eksplorاسie.

Marcia (1980:161) het vier kategorieë van individue gedefinieer in terme van identiteitstatusse.

2.1.2.1 Identiteitsverwerwing ('Identity achievement')

Marcia (1980:161) verklaar dat dié kategorie 'n aanduiding is van individue wat 'n eksplorasië- en besluitnemingsproses ervaar het en nou na doelwitte en verbintenisse streef (onder andere beroeps- en ideologiese doelwitte). Identiteitsverwerwing beskryf individue wat alreeds identiteitsverbintenisse gemaak het ná 'n periode van eksplorasië (Marcia, 1980:161). 'n Periode van eksplorasië en 'n besluitnemingsproses is dus tekenend van 'n tydperk van oorweging van alternatiewe, totdat daar tot 'n verbintenis ('commitment') gekom word.

2.1.2.2 Moratorium ('Moratorium')

Hierdie individue worstel met keuses op verskeie terreine. Hulle is dus in 'n identiteitskrisis (Marcia, 1980:161). Josselson (1994:18) beskryf dié individue in terme van 'n periode van eksplorasië waarin hulle hul bevind om waardes en doelwitte wat hulle pas, te ontdek. Hierdie individue het nog nie verbintenisse aangegaan nie.

2.1.2.3 Premature sluiting ("Foreclosure")

Hierdie persone het hulself verbind tot besluite, maar ouers het meer deel aan hierdie keuses as die individu self. Daar is min tekens van 'n bestaande 'krisis' (Marcia, 1980:161). Dit beteken dat daar nie 'n periode van eksplorasië was nie en dat verbintenisse nogtans gemaak is (Josselson, 1994:17).

2.1.2.4 Identiteitsdiffusie ('Identity diffusion')

Hierdie mense het nie rigting nie, of hulle 'n besluitnemingsperiode gehad het of nie (Marcia, 1980:161). Identiteitsverbintenisse word nie aangegaan nie en geen poging word aangewend om te eksplorieer of om tot identiteitsverbintenisse oor te gaan nie (Josselson, 1994:18).

2.1.2.5 Evaluering van Marcia se identiteitstatusmodel

Marcia se identiteitstatusmodel is waardevol vir navorsing, as gevolg van die beskrywing van psigologiese en sosiale gedrag wat met elke identiteitstatus geassosieer word (Gulotta *et al.*, 2000:81). Voorspellings van 'n persoon se optrede kan gemaak word wanneer hy of sy in 'n spesifieke status geklassifiseer word. Marcia se model word deur navorsers, studente, en sielkundiges gebruik om 'n idee te kry van adolessente se ontwikkelingsprosesse (Kroger, 2000:145). Hierdie inligting is ook waardevol vir ouers en onderwysers.

Erikson het identiteit gesien as iets wat deur die individu besit word in 'n meerdere of 'n mindere mate (Kroger, 2000:145). Marcia se benadering dui egter aan dat daar verskillende style is in die hantering van die ontwikkelingsproses in adolessensie (Kroger, 2000:145). Marcia het dus Erikson se teorie ondersteun en uitgebrei.

'n Vraag wat navorsers die afgelope drie dekades nog vra, is of die vier statusse werklik ontwikkelingsstadiums of persoonlikheidstipes is (Josselson, 1994:18). Meeus (1996:593) dui aan dat identiteitstatus-navorsing meer gerig was op die klassifikasie van identiteitstatusse, eerder as 'n studie van identiteitsontwikkeling. In 'n oorsig van die literatuur het Meeus, ledema, Helsen en Vollebergh (1999:419) bevind dat die teorie van die identiteitstatusmodel aangepas is oor die afgelope 30 jaar. Daar is nie altyd 'n vasgestelde eindpunt van identiteitsverwerwing nie en die proses verloop nie noodwendig vanaf laer na hoër identiteitstatusse nie. Dit impliseer egter nie 'n botsing met die fundamentele ontwikkelingshipotese van die identiteitstatusmodel nie (Meeus *et al.*, 1999:419). Dié fundamentele hipotese word deur Meeus (1996:569) omskryf: Soos wat adolessente ouer raak, is daar progressiewe skuiwe in terme van identiteitstatus: vanaf diffusie na premature sluiting of moratorium, vanaf premature sluiting na moratorium, en vanaf moratorium na identiteitsverwerwing. Hoewel Meeus krities is teenoor die model, verwerp hy dit nie. 'n Ander eindpunt van identiteitsontwikkeling, naamlik premature sluiting, kan 'n moontlikheid wees (Meeus *et al.*, 1999:419).

Marcia se model is primêr klassifiserend en tipologies van aard, en dui die uitkomst van die identiteitsontwikkelingsproses aan. Bosma (1992:92) stel dit soos volg:

“The subject is placed in one out of four possible categories, representing outcomes of the developmental process. This is particularly well suited to the study of inter-individual differences, but less to the study of intra-individual differences, that is, developmental change”.

Die model het dus beperkinge wat die bestudering van die ontwikkelingsproses self aanbetref, soos wat Meeus (1996:593) ook tereg aandui. Die model behoort egter toegepas te word in terme van die aanvanklike doelwitte, naamlik dat die statusse uitkomst in die ontwikkelingsproses verteenwoordig. Die model word in voortgesette en resente navorsing betrek en dit is 'n belangrike teken van die bruikbaarheid van die model. Identiteitstatusse het dan ook omvangryke navorsing ontlok oor die afgelope 35 jaar. Geassosieerde persoonlikheidsveranderlikes en die gevolge van identiteitsresolusies is onder andere bestudeer (Kroger, 2000:145).

In die volgende afdeling word die teoretiese agtergrond van persoonlikheidstipevoorkeure bespreek. Daarna word die verband tussen identiteitstatusse en persoonlikheidstipevoorkeure bespreek.

2.2 PERSOONLIKHEIDSTIPEVOORKEURE

2.2.1 Inleiding

Die adolessente ontwikkelingsfase gaan gepaard met veranderinge, en dié veranderinge behels belangrike keuses en besluite wat geneem moet word. 'n Goeie selfkennis maak moeilike keuses en veranderinge 'n makliker taak en maak die eksplorasiëproses meer sinvol. Hoe meer 'n individu van homself verstaan, hoe meer deurdag kan besluite wees, en dan kan die persoon hierdie besluite meer effektief implementeer. “Your

personality preference can help you decide what you want to do and how to improve your chances of getting what you want” (Hammer, 1993:5).

Die huidige navorsing is 'n poging om soveel moontlik kennis oor die individu in te win sodat hy homself kan verstaan, maar ook sodat ander die individu beter kan verstaan. Voorligtingprogramme kan beter opgestel word, en ouers, onderwysers en sielkundiges kan kennis opdoen om die individu met meer insig te hanteer. Met die proses van identiteitsontwikkeling en die kennis wat so opgedoen word oor die style van hoe die individu funksioneer, word waardevolle inligting verkry. Verdere inligting oor die individu kan met betrekking tot sy persoonlikheidstipevoorkeure verkry word. Omvattende navorsing is al onderneem oor die persoonlikheidstipevoorkeure van individue. Die Myers-Briggs Type Indicator (MBTI) (Briggs Myers & McCaulley, 1985) se basis en oorsprong lê in die tipologiese teorie van Carl Jung en is 'n bruikbare instrument om persoonlikheidstipevoorkeure te bepaal (Spoto, 1995:11-12).

Jung (1971:330; Van Heerden, 1996:42) se tipologie word gebaseer op die manier waarop 'n persoon, op grond van voorkeure, sy psigiese energie kanaliseer. Hoe 'n persoon sy keuses maak om sy energie te rig, kan moontlik op die volgende berus: “... just as the psychomotor apparatus is habitually at our disposal for jumping, there is an exclusively psychic apparatus ready for use in making decisions, which functions by habit and therefore unconsciously” (Jung, 1971:530).

Jung (1971:534) noem dat Introversie en Ekstroversie verwys na: “... an essential bias which conditions the whole psychic process, establishes the habitual mode of reaction, and thus determines not only the style of behaviour but also the quality of subjective experience.”

Hoe 'n persoon sy energie rig, bepaal gedrag. Menslike gedrag word verstaan deur patrone wat bepaal word deur die struktuur van die individu se psige wat in interaksie met homself en die wêreld is (Spoto, 1995:28). Kennis van 'patrone' van menslike gedrag het waardevol begin raak in 'n verskeidenheid van opsette, soos gesien in navorsing en inligting wat die MBTI (Myers Briggs & McCaulley, 1985) ontlok:

“The Myers Briggs Type Indicator has become the most widely used personality instrument for non-psychiatric populations” (De Vito, 1985:1030; Briggs Myers, 1993:1). Die toepassing daarvan in die onderwys-, besigheids-, en kunswêreld, asook in besluitnemingsprosesse, is uitgebreid en goed ontvang (Murray, 1990: 1203). Die MBTI word gebruik vir self- en loopbaanontwikkeling, asook vir organisasie-, opvoedkundige en kurrikulumontwikkeling, akademiese berading, spanbou, probleemoplossing, bestuur- en leierskapsopleiding, diversiteit- en multikulturele opleiding (Briggs Myers, 1993:1).

Carl Jung se model van persoonlikheidstipes en die operasionalisering daarvan deur die Myers Briggs-span dien dus as deel van die teoretiese raamwerk van die huidige navorsing.

2.2.2 Carl G. Jung se tipologiese model

Jung se tipologie neem die vorm aan van 'n dinamiese, interaktiewe model van persoonlikheid, soos wat duidelik word op twee vlakke van bewuste ontwikkeling (Murray, 1990:1188). Op die eerste vlak verskil mense ten opsigte van die Ekstroverte-Introverte (Houdings-) vlak of dimensie (Jung, 1971:533-534). Verskillende vorme van gedrag, as gevolg van die persoon se oriëntasie of voorkeur tot die eksterne of interne wêreld, kom na vore. Tipiese en voorspelbare gedrag raak sigbaar. Briggs Myers (1993:2) stel dit só: “The variations in what you prefer, use, and develop lead to fundamental differences between people. The resulting predictable patterns of behavior form psychological type”.

Houdings figureer op die eerste vlak van bewuste ontwikkeling, terwyl funksies op die tweede vlak bestaan. Houdings kan gekombineer word met dié funksies of die wyse waarop 'n persoon hom oriënteer tot die wêreld, en kan lei tot agt maniere hoe 'n individu te werk gaan (Briggs Myers, 1993:2). Mense verskil volgens hul voorkeure vir hierdie funksies (Briggs Myers & McCaulley, 1985:2; Jung, 1971:553-555; Spoto, 1995:42). Die funksies is: Denke, Gevoel, Sintuiglik en Intuisie (Jung, 1971:342-366). Jung het hierdie vier funksies as die basiese funksies geïdentifiseer op grond van baie

jare van kliniese ervaring (Jung, 1971:548; Spoto, 1995:42). Jung (1971:436) het 'n funksie beskryf as 'n sekere vorm van psigiese aktiwiteit wat in beginsel dieselfde bly onder veranderende omstandighede. Hy beskryf funksies ook as kragpunte:

“Just as the lion strikes down his enemy or his prey with his fore-paw, in which his specific strength resides, and not with his tail like the crocodile, so our habitual mode of reaction is normally characterised by the use of our most reliable and efficient function, which is an expression of our particular strength” (Jung, 1971:536).

Die implikasie is dat ons op 'n hoër vlak kan funksioneer wanneer ons dit gebruik wat natuurlik by ons opkom.

Die twee houdings- en vier funksievoorkeure kan gekombineer word om agt persoonlikheidstipes te onderskei (Jung, 1971:342-370 en 383-403):

- die ekstroverte denkende tipe (E-T)
- die ekstroverte gevoelstipe (E-F)
- die ekstroverte sintuiglike tipe (E-S)
- die ekstroverte intuïtiewe tipe (E-N)
- die introverte denkende tipe (I-T)
- die introverte gevoelstipe (I-F)
- die introverte sintuiglike tipe (I-S)
- die introverte intuïtiewe tipe (I-N).

2.2.3 Terminologiese opheldering

2.2.3.1 Persoonlikheidstipes

Ooreenstemmende gedragspatrone kom by mense voor wanneer hulle besig is in hul bewuste normale daaglikse aktiwiteite (Jung, 1971:533-534; Spoto, 1995:193; Van Heerden, 1996:9). Die ooreenstemmende gedragspatrone is tipiese gedragspatrone of

persoonlikheidstipes (Jung, 1971:482; Spoto, 1995:193; Van Heerden, 1996). Jung (1971:482) definieer persoonlikheidstipe as: "... a specimen or example which reproduces in a characteristic way the character of a species or class ... a type is a characteristic specimen of a general attitude occurring in many individual forms." Hierdie ooreenstemming in gedrag, oftewel psigologiese tipe, is 'n bewys van Jung se poging om verskille in mense se gedrag te verklaar en voorspelbaarheid in hul gedrag word dus geïmpliseer (Briggs Myers, 1993:2). Patrone en tipes kan so geïdentifiseer word. 'n Beter begrip van mense se gedrag en hoe hulle moontlik kan optree in situasies, neem vorm aan. Spoto (1995:193) verklaar psigologiese tipes soos volg:

"A specific combination of habitually conscious activity that may be identified according to typological principles and concepts. Each individual potentially constellates a particular typological configuration at the conscious level that in turn is compensated at the unconscious level".

Verskille tussen individue kan ook oor tydgrense, kulture, verskillende vlakke van die samelewing en geslag gegroepeer word, en as tipes beskou word (Jung, 1971:318-319 en 1971:331; Spoto, 1995:25; Van Heerden, 1996:42). Dit beteken dat daar in verskillende tydvakke verskillende tipes geïdentifiseer sou kon word. Ook ten opsigte van kultuurdiversiteit kom tipes voor, wat in die huidige studie, maar ook in die demografiese verspreiding van kulture in Suid-Afrika, 'n faktor is.

Psigologiese tipes is reeds meer as 70 jaar gelede beskryf as: "In so far as such an attitude is habitual thus lending a certain stamp to the character of the individual, I speak of psychological types" (Jung, 1971:482).

Daar moet egter gewaak word teen die rigiede kategorisering en etikettering van mense volgens hul 'tipes'. Jung sê:

"... every individual is an exception to the rule: Hence one can never give a description of a type, no matter how complete, that would apply

to more than one individual, despite the fact that in some ways it aptly characterizes thousands of others. Conformity is one side of man, uniqueness is the other” (Jung, 1971:516).

Die doel van die tipologiese teorie was merendeels om as ‘n raamwerk te dien waarin ooreenkomste en verskille tussen ‘n verskeidenheid van mense en konsepte beter verklaar kan word (Jung, 1971:555; Van Heerden, 1996:43). Die teorie van persoonlikheidstipe verskaf ook ‘n sisteem waardeur vergelyking tussen mense se voorkeure en ‘n kritiese evaluering daarvan moontlik gemaak word (Jung, 1971:541).

Jung en die Myers-Briggs Type Indicator (MBTI) verklaar tipeteorie as relatief stabiele aangebore voorkeure wat mense het ten opsigte van die verskillende funksies (Briggs Myers & McCaulley, 1985:14). Die keuse van spesifieke funksies sypel deur na aktiwiteite wat ‘n persoon kan onderneem, en lei tot gedrag en vaardighede wat met dié funksie geassosieer word (Briggs Myers & McCaulley, 1985:14).

2.2.3.2 Voorkeure

‘n Voorkeur kan gedefinieer of verstaan word as kragpunte en neigings om op sekere maniere te werk te gaan en wat kan lei tot die ontwikkeling van sekere vaardighede (Provost in Van Heerden, 1996:43). Geringe voorkeure kan bestaan as gevolg van:

- ‘n oorgangs- of transisiefase, of eksperimentering met albei funksies. Daar word met gedragspatrone geëksperimenteer, maar voorkeurgedrag is nog nie gevestig nie.
- min vaardighede of ontwikkeling ten opsigte van gedragspatrone of funksies, as gevolg van omgewingsdeprivasie of -faktore.
- spanning, konflik en moontlike vaaghede of onduidelikhede.
- toestande tydens die afneem van vraelyste wat die gemoed kan beïnvloed. Dit kan die sterkte van voorkeure beïnvloed (Provost, 1993:21).

Bogenoemde faktore behoort in aanmerking geneem te word wanneer daar met

adolescente gewerk word, veral teen die agtergrond van die Suid-Afrikaanse sosiale konteks.

2.2.3.3 Houdings

Jung se teorie het tussen twee basiese tipologiese kategorieë onderskei: houdingstipes en funksietipes (Jung, 1971:330; Spoto, 1995:28). Jung beskou 'n houding as die gereedheid van die psige om op 'n sekere manier teenoor objekte en die lewe te reageer en daarby aan te pas (Jung, 1971:330-331; Briggs Myers & McCauly, 1985:13). Jung (1971:331) stel dit dat: "The typical attitudes to the object, therefore, are processes of adaptation". 'n Houding is sprekend van die persoon se voorkeur om die wêreld te hanteer. Die Ekstroversie-Introversie-polariteit dui die rigting van die psigiese energie aan (Jung, 1971:330). Jung beskryf die twee houdingstipes in terme van die rigting van die libido, of die oriëntasie van belangstelling (psigiese energie) na of weg van die objek (Spoto, 1995:28). Jung (1960:40) sê Ekstroversie en introversie vind hulle oorsprong in die begrippe van progressie en regressie: "Progression, as adaptation to outer conditions, could be regarded as extraversion; regression, as adaptation to inner conditions, could be regarded as introversion".

Houdingsvoorkeure en tipe-differensiasie gebeur vroeg, so vroeg dat 'n mens kan praat van 'n ingebore oriëntasie (Jung, 1971:516, 332). Aanpassing tot die omgewing begin reeds vroeg. "Young animals of all species, our own included, start life with the innate equipment necessary for adaptation to occur, and the adaptation continues as the innate programme for life unfolds in the context of the environment peculiar to each specie" (Stevens, 1990:40). Die implikasie is dat houdings dus nie maklik oor tyd verander nie.

Die kategorie van Ekstroversie-Introversie reflekteer ook tipologiese verskille oor alle vlakke van die gemeenskap, is geslagsneutraal en transendeer kultuur-historiese toestande (Jung, 1971:331; Spoto, 1995:29). 'n Kort bespreking van elk volg:

(i) Ekstroversie

Jung dui ekstroversie aan as die manier waarop psigiese energie en aandag op die eksterne wêreld gerig word (Brownsword, 1988:5; Spoto, 1995:29). Vir ekstroverte is mense en die eksterne wêreld belangrik. Hulle skakel maklik in by die eksterne wêreld en luister nie maklik na hul innerlike dialoog nie (Brownsword, 1988:5). 'n Ekstrovert kan geneig wees om te praat voor hy dink. 'n Ekstroverte houding kan, onder andere, uitgeken word deur selfvertroue, toeganklikheid, responsiwiteit, verdraagsaamheid ten opsigte van geraas en 'n aksie-georiënteerde lewenstyl (Jung, 1971:549). Ekstroverte hou daarvan om die middelpunt van belangstelling te wees (Van Heerden, 1996:46).

Onontwikkelde vaardighede van ekstroverte kan wees dat hulle nie hul subjektiewe interne behoeftes benodig of ken nie, want dit is nie deel van die eksterne wêreld nie (Kelly, 1991:129). Die onderdrukte behoeftes kan manifesteer in gedrag wat vir introverte ongevoelig en selfgesentreerd mag voorkom. Ekstroverte mag voorkom as bemoeisiek en aandagsoekend (Spoto, 1995:30).

(ii) Introversie

Introverte verkies om in die agtergrond te bly. Psigiese energie, aandag en aktiwiteit word eerder gekanaliseer na die innerlike wêreld (Brownsword, 1988:5; Spoto, 1995:29;). Jung (1971:550-551) beskryf introverte as aarselend, versigtig, geïnhibeerd, reflektief, teruggetrokke, wat dinge vir hulself hou, wat wegstroom van objekte, en geneig is tot defensiewe gedrag. 'n Introverte houding word sigbaar in hul belangstelling in idees en konsepte, en hul vermoë om onafhanklik te wees in hul eie geselskap (Jung, 1971:551; Spoto, 1995:31). Introverte skakel makliker in by hul innerlike dialoog as om sensitief te wees teenoor hul eksterne omgewing (Brownsword, 1988:5). Die eksterne omgewing kan dit moeilik vind om die introvert te leer ken.

Die aktiwiteite van die eksterne wêreld kan uitputtend wees vir die introvert en hulle kan geneig wees om hulself te onttrek. Onontwikkelde vaardighede van introverte kan dus wees dat hulle na-binne-gekeerde houding gesien kan word as, onder andere, koud, trots, afsydig, onsosiaal en selfsugtig (Jung, 1971:552; Van Heerden, 1996:47). Hulle mag ontoeganklik en gereserveerd voorkom, en hul nie-deelname aan groepaktiwiteite

kan hulle as snobisties of vervelig laat voorkom (Spoto, 1995:31).

Jung (1971:523, 535) het aangedui dat 'n suiwer houdingstipe, dit wil sê slegs 'n introverte houding of slegs 'n ekstroverte houding, nie moontlik is nie. "While people may be classed as introverts or extraverts, this does not account for the tremendous differences between individuals in either class" (Jung, 1971:535). Mense kan ook gebalanseerd wees ten opsigte van die houdings en kan ewe goed die objektiewe eksterne wêreld, sowel as die subjektiewe innerlike wêreld hanteer (Van Heerden, 1996:47).

2.2.3.4 Funksies

Die tweede tipologiese kategorie wat Jung funksietipes noem, verwys na 'n spesifieke manier van aanpassing wat uit 'n waarneembare en bewuste gedifferensieerde psigologiese funksie bestaan, of 'n manier is om met die innerlike of eksterne wêreld om te gaan (Spoto, 1995:28). Die twee kategorieë van funksies verwys na psigiese aktiwiteite, wat die manier aandui waarop inligting uit die omgewing waargeneem word (waarnemings- of irrasionele funksies) en waarop daar betekenis aan gegee word (beoordelings- of rasonale funksies) (Jung, 1971:434, 435, 461, 463, 481). Vier moontlike funksies word so deur Jung aangedui: Sensasie (S), Intuisie (N), Denke (T) en Gevoel (F). Intuïtiewe (N) en Sintuiglike (S) voorkeure behels die waarnemingsfunksies. Die beoordelingsfunksies is Gevoel (F) en Denke (T). Jung (1971:463, 554) stel hierdie eerstenoemde vier funksies voor in twee teenoorgestelde pole. Hy glo dat daar een funksie by elke paar is wat meer dominant is as die ander meer ondergeskikte een (Briggs Myers & McCaulley, 1985:13).

'n Kort bespreking van die vier funksies volg:

(i) Sintuiglik (S)

Die vyf sintuie word ingespan om inligting waar te neem. Dit is dus 'n waarnemende funksie waar inligting verkry word vanaf die eksterne en interne wêreld deur middel van

die sintuie (Jung, 1971:461). Individue wat die Sintuiglike funksie verkies, is oplettend, gesteld op die praktiese realiteite van 'n situasie, feitlik en konkreet en merk die detail van situasies op (Spoto, 1995:46). 'n Konvensionele en sistematiese manier word verkies met die afhandeling van take (Briggs Myers & McCaulley, 1985:12; Briggs Myers & Myers, 1995:57-59; Brownsword, 1988:7-8; Lawrence, 1993:7; Smal, 1999:24). 'n Voorkeur vir aktiwiteite wat in die hede plaasvind, word aangedui (Briggs Myers, 1993:4).

Die moontlikheid kan bestaan dat individue, wat die Sintuiglike funksie verkies, so geïnteresseerd kan raak in die aktualiteit van 'n situasie dat hulle min aandag oor het vir ander idees en moontlikhede wat mag bestaan (Briggs Myers & Myers, 1995:2). Moontlikhede trek hul aandag te veel af om by hul doelwitte of by die punt uit te kom. Hulle mag ongemaklik voel om met 'wat-mag-wees'-inligting om te gaan (Brownsword, 1988:7).

(ii) Intuïtief (N)

Intuïtiewe persone wil verder gaan as die gegewe, dikwels tot irritasie van die sintuiglikes. Jung (1971:453) sien Intuisie as die waarneming van moontlikhede op 'n onbewuste vlak. Persone met 'n Intuïtiewe voorkeur verstaan patrone en verhoudings en kan nuwe moontlikhede insien om sake af te handel. Intuïtiewe tipes is verbeeldingryk, abstrak en teoreties ingestel (Briggs Myers, 1993:4; Murphy, 1992:32). Dit is vir hulle opwindend om te fokus op wat-mag-wees-inligting (Brownsword, 1988:7). Toekomsgerigheid, met 'n belangstelling in die nuwe en onbeproeftede, is 'n faktor (Lawrence, 1993:8).

Intuïtiewes mag so vasgevang raak in moontlikhede dat hulle selde aan die realiteit of die aktualiteit van 'n situasie aandag gee (Briggs Myers & Myers, 1995:2). Hulle kan dalk so in vervoering raak oor wat-mag-wees, dat die realiteite en perke van 'n situasie oorgesien word. Hulle kan ook maklik met die 'feite' verveeld raak en dit as onbelangrik beskou (Brownsword, 1988:7).

(iii) Denke (T)

Jung beskou Denke as 'n rasionele funksie. Hy beskryf Denke as: "...thinking, following its own laws, brings the contents of ideation into conceptual connection with one another" (Jung, 1971:481).

Kognitiewe denkprosesse, 'n logiese analiserende ingesteldheid en objektiewe oordeel is die sterker oorwegings by dié voorkeur (Lawrence, 1993:8; Quenck, 1993:28; Smal, 1999:25; Van Heerden, 1996:51). Gedrag is dus berekenend, deeglik en deurdag. Gevoelens en emosies neem 'n mindere rol aan. Denkendes se doelwit is 'n objektiewe standaard van die waarheid, die toepas van beginsels en oplos van probleme (Briggs Myers, 1993:5; Briggs Myers & Myers, 1995:65). Denke is die beoordelingsfunksie waar die logiese gevolge van 'n keuse of 'n handeling oorweeg word (Briggs Myers, 1993:5). Besluite word logies, objektief, onpersoonlik en op grond van feite geneem (Brownsword, 1988:9; Smal, 1999:25).

Denkendes kan, in hul interpersoonlike verhoudings, as gevoelloos, krities en onpersoonlik beskou word, omdat dit vir hulle belangriker is om regverdig te wees as om ander mense se gevoelens in ag te neem (Louw, 1997:44; Murphy, 1992:45, 46; Quenk, 1993:28; Smal, 1999:25). Hulle kan ook argumenterend en bot voorkom (Spoto, 1995:45).

(iv) Gevoel (F)

Objektiwiteit word vir subjektiwiteit by Gevoelsgesentreerde individue verruil. Jung sien gevoel as: "... a kind of judgement, different from intellectual judgement in that its aim is not to establish conceptual relations but to set up subjective criterion of acceptance or rejection" (Jung, 1971:434).

Gevoel is 'n beoordelingsfunksie waar gevoelsgeoriënteerde individue besluite neem deur te oorweeg wat vir hulself en ander belangrik is (Briggs Myers, 1993:5). Persone neem dus besluite op grond van persoonsgesentreerde waardes. Hulle kan identifiseer met ander en empatie hê. Harmonie, sorgsaamheid en sensitiwiteit vir ander in interpersoonlike verhoudinge kan vir hulle belangrik wees.

Persone met 'n Gevoelsvoorkeur kan egter geneig wees om met ander saam te stem, en hulle kan taktvol en sentimenteel (eerder as logies) wees (Briggs Myers & Myers, 1995:68; Smal, 1999:25). Gevoelstipes word aangetrek na areas waar begrip en kommunikasie met mense benodig word (Lawrence, 1993:9). Hulle mag meer geneig wees om dinge persoonlik op te neem (Briggs Myers & Myers, 1995:66).

2.2.3.5 Die sestien persoonlikheidstipes

Die Myers-Briggs Type Indicator (MBTI), gebaseer op Jung se tipeteorie, is ontwikkel deur Isabel Myers en Katharine Briggs (Briggs Myers & McCaulley, 1985). Sestien persoonlikheidstipes is deur die MBTI geïdentifiseer. Die ontwikkelaars van die MBTI het 'n vierde skaal by dié van Jung gevoeg. Jung se skale bestaan uit die reeds genoemde Ekstroversie-Introversie, Sintuiglik-Intuïtiewe en Denke-Gevoel skale. Na jare van observasie en die bestudering van gedrag, het die ontwikkelaars van die MBTI egter die belangrikheid van die Beoordelende (J) en die Waarnemende (P) houdings ingesien. Hierdie skaal reflekteer hoe die individu met sy eksterne wêreld in interaksie tree (Lawrence, 1993:11), of hoe hy homself ten opsigte van die eksterne wêreld oriënteer (Briggs Myers, 1993:5). 'n Beoordelende (J) proses reflekteer 'n beplande, doelgerigte, geordende, gekontroleerde en gestruktureerde manier van lewe (Briggs Myers, 1993:5). Die persoon is besorg oor die neem van besluite, wil tot 'n slotsom kom, beplan en organiseer (Briggs Myers & McCaulley, 1985:14). Roetine is belangrik. 'n Waarnemende (P) proses word weer gekenmerk deur 'n spontane en aanpasbare lewenswyse (Briggs Myers, 1993:5; Briggs Myers & Myers, 1995:71-73; Lawrence, 1993:11). Waarnemendes is ingestel op inkomende inligting, is nuuskierig, oop vir nuwe ervaringe en wil niks mis nie (Briggs Myers & McCaulley, 1985:14). Vooruitbeplanning en besluite word as inperkend ervaar en hulle verkies laaste-minuut opsies (Briggs Myers, 1993:5). 'n Geroetineerde bestaan verveel hulle.

Die sestien persoonlikheidstipes is die gevolg van verskeie kombinasies van die vier voorkeerpole (E-I, S-N, T-F, en J-P) en word verkry deur Jung se agt persoonlikheidstipes in twee tipes te verdeel met inagneming van die hulpfunksieprosesse (Briggs Myers & Myers, 1995:21). Elke dinamiese tipe is die produk

van die dominante proses, dit is ekstroversie of introversie, en word deur die aard van die hulpfunksie gemodifiseer (Briggs Myers & Myers, 1995:83). In terme van dominante prosesse het Jung (1971:536) dit gestel dat: "In the struggle for existence and adaptation everyone instinctively uses his most developed function, which thus becomes the criterion of his habitual mode of reaction". Die dominante funksie is deur Jung (in Van Heerden, 1996:54) beskryf as 'n uitdrukking van die 'bewuste' persoonlikheid, van sy duidelik-onderskeibare doelwitte, aksie en gedragspatrone, teenoor die minder gedifferensieerde funksies waar dinge net eenvoudig met die persoon kan gebeur. Die dominante funksie is die superieure, primêre en gedifferensieerde funksie wat die natuurlikste ontwikkel (Van Heerden, 1996:53). Jung (1971:424) het die begrip 'differensiasie' ten opsigte van psigologiese funksies gebruik en noem dat differensiasie "... consists in the separation of the function from other functions, and in the separation of its individual parts from each other. Without differentiation direction is impossible, since the direction of a function towards a goal depends on the elimination of the irrelevant".

Die hulpfunksie komplementeer en vul die dominante funksie op twee maniere aan: as die dominante funksie waarnemend is (S of N), sal die hulpfunksie beoordelend (T of F) wees, of omgekeerd (Provost, 1993:3). Balans word ook verkry deur die uitdruk van die hulpfunksie in die teenoorgestelde houding, naamlik Ekstroversie (E) of Introversie (I), vanaf die dominante een. As die dominante funksie ekstroverties is, sal die hulpfunksie introverties wees, en omgekeerd.

Elke pool van die vier voorkeurmoontlikhede word b6 die ander pool vir elk van die sestien tipes verkies (Briggs Myers & McCaulley, 1985:2). So word 'n vierletterformule aangedui, byvoorbeeld: 'n ISTJ-tipe dui op voorkeure vir Introversie (I), Sintuiglik (S), Denke (T) en Beoordeling (J).

'n Kort beskrywing van elk van die sestien persoonlikheidstipes volg (Lawrence, 1993:14): Die vier tipes met Denke (T) as die dominante funksie, is:

- (i) ENTJ: 'n Intuïtiewe, innoverende ORGANISEERDER wat analities en sistematies is en wat selfvertroue het. Hy kan druk uitoefen om nuwe idees en uitdagings te verkry.
- (ii) ESTJ: 'n Feitelike georiënteerde, praktiese ORGANISEERDER. Hierdie persoon is assertief, analities en sistematies en kan ook druk uitoefen om sake af te handel en om effektief te werk.
- (iii) INTP: 'n Ondersoekende ANALISEERDER is reflektief, onafhanklik en nuuskierig. Hy is meer geïnteresseerd in die organisasie van idees as in mense.
- (iv) ISTP: 'n Praktiese ANALISEERDER heg waarde aan eksaktheid en is meer geïnteresseerd in die organisasie van data as in mense. 'n Reflektiewe, kalm en nuuskierige waarnemer van die lewe.

Die vier tipes met Gevoel (F) as die dominante funksie, is:

- (v) ISFP: Hierdie persoon is 'n oplettende, getroue HELPER wat reflektief, realisties, en empaties is. Geduld met detail, 'n sagte, stil oriëntasie, en vermyding van argumente is kenmerkend.
- (vi) INFP: 'n Verbeeldingryke, onafhanklike HELPER is reflektief, ondersoekend, empaties en heg waarde aan detail. Die INFP-persoon is meer geïnteresseerd in moontlikhede as in praktiese oorweginge.
- (vii) ESFJ: 'n Praktiese HARMONIEERDER kan werk met mense. Dié persoon is sosiaal ingestel, is georden, het 'n opinie, is konsensieus, realisties en in voeling met die hede.
- (viii) ENFJ: 'n Praktiese HARMONIEERDER wat hou van werk met mense. Hierdie persoon is ook sosiaal ingestel en ekspressief. 'n ENFJ is georden, met 'n eie opinie, is konsensieus en nuuskierig oor nuwe idees en moontlikhede.

Die vier tipes met Sintuiglik (S) as die dominante funksie, is die:

(xi) ESTP: Die ESTP-persoon is 'n realistiese AANPASSER in die wêreld van materiële dinge. Hy is goedgeaard, verdraagsaam, en maklik om mee oor die weg te kom. Die ESTP is georiënteer tot praktiese, eerstehandse ervaring en is, ten opsigte van detail, oplettend.

(x) ESFP: 'n Realistiese AANPASSER in menseverhoudinge. Dié persoon is vriendelik en gemaklik met mense en is ingestel op ander se gevoelens en behoeftes. Hy is georiënteer tot praktiese en eerstehandse ervaring.

(xi) ISTJ: 'n Analitiese BESTUURDER van feite en detail. Die persoon is betroubaar, beslis, sistematies, besorg oor sisteme en organisasie en is stabiel en konserwatief.

(xii) ISFJ: 'n Simpatieke BESTUURDER van feite en detail. Hy is besorg oor die welsyn van mense, betroubaar, sistematies, asook stabiel en konserwatief.

Die vier tipes met Intuïsie (N) as die dominante funksie, is:

(xiii) INFJ: 'n Mens-georiënteerde INNOVEERDER van idees. Die persoon is ernstig, stil en sterk met deursettingsvermoë, asook besorg oor die algemene welsyn van mense.

(xiv) INTJ: 'n Logiese, kritiese, besliste INNOVEERDER van idees. Dié persoon is baie betroubaar, besorg oor organisasie, gedetermineerd en dikwels hardkoppig.

(xv) ENFP: 'n Warm, entoesiastiese BEPLANNER VAN VERANDERING. 'n ENFP-tipe is verbeeldingryk, individualisties en reageer met impulsiewe energie. Hy wil ander verstaan en inspireer.

(xvi) ENTP: 'n Vindingryke, analitiese BEPLANNER VAN VERANDERING. Dié persoon is entoesiasties en onafhanklik, beskik oor impulsiewe energie en wil ook ander begryp en inspireer.

2.2.3.6 Evaluering van Jung se teorie

Volgens Spoto (1995) is Jung al gekritiseer as te omvattend, misterieus en mitologies, te intellektueel, veeleisend en kompleks, te egoïsties en onprakties. Tog, sê hy, wend individue, betrokke by die groeiende MBTI-gebruik, hul telkens terug na die Jungiaanse bron om meer diepte, begrip en insig te kry. Jung se tipologiese teorie is ryk en eg en veral tekenend van sy eie persoonlike worsteling met verskille en teenoorgesteldes in die psigoanalitiese beweging aan die begin van die vorige eeu. Sy breuk met Freud was traumaties en het verreikende gevolge gehad, onder andere, die verskyning van *Psychological Types* in 1921. Jung se bydrae tot die sielkunde is baie afhanklik van sy eie persoonlike ervaring van die lewe en baie meen dat dit genoeg rede is om die analitiese sielkunde te verwerp (Stevens, 1990:260).

Jung het egter die tydlose begrippe van introversie en ekstroversie bekend gestel (Allen, 1994:93). Insig, ten opsigte van teenoorgesteldes en verskille tussen mense, is deur sy teorie van psigologiese tipes bekom. Tans kry Jungiaanse tipologie meer belangstelling onder 'n verskeidenheid van professionele mense as sy ander waardevolle formulerings van die kollektiewe onbewuste, argetipes, aktiewe verbeelding, en die indiwiduasieproses (Spoto, 1995:9).

Jung het dikwels beswaar gemaak dat mense sy konsepte verkeerd verstaan en te rigied en letterlik toepas. Jung se tipologie leen hom ongelukkig daartoe (Spoto, 1995:20). Die teorie is kompleks, konsepte is dikwels moeilik verstaanbaar en teenstrydighede en inkonsekwentheid kom voor (Möller, 1993:92; Van Heerden, 1996:71). Tipologie kan 'n 'wapen' word, eerder as 'n bruikbare metode, as dit te rigied en te georganiseerd toegepas word (Spoto, 1995:20). 'n Wapen kan ontstaan in, byvoorbeeld onetiese praktyke soos manipulasie en diskriminasie in die werkplek, en onregverdige etikettering van individue.

Jung se teorie is moeilik eksperimenteel verifieerbaar, aangesien konstruksie nie maklik operasionaliseerbaar is nie (Möller, 1993:93, Allen, 1994:71). Omvattende empiriese ondersteuning vir sy teorie ontbreek. Een aspek is egter wel deeglik empiries bestudeer, naamlik die persoonlikheidstipes, soos gevind in die huidige navorsing.

Jung het, op grond van waarnemings en kennis van die godsdiens, mitologie, okkulte en wetenskappe, tot gevolgtrekkings gekom en hy het vergelykende, eerder as eksperimentele metodes, in die bestudering van gedrag verkies (Möller, 1993:93). Hierdie waarnemings kan subjektief wees. Daar is egter tog toepassingswaarde in talle dissiplines, en die mistiek-godsdiensige inhoud dra deesdae by tot die gewildheid van die teorie (Möller, 1993:93-94). Hy is die voorloper van die humanistiese persoonlikheidsielkunde deurdat hy die positiewe implikasies van spirituele en transendentele ervarings vir persoonlike groei ingesien het (Hjelle & Ziegler, 1992:177).

Jung het 'n waardevolle bydrae, in terme van die beskrywing van die self (ook hoe die self in die lewensloop groei en ontwikkel), selfaktualisering (die bereiking van harmonie tussen die sisteme van persoonlikheid) en doelgerigte gedrag, gelewer (Möller, 1993:92).

Vir die huidige studie, wat identiteitsontwikkeling en persoonlikheidstipevoorkeure betrek, sluit Singer (in Spoto, 1995:16) die volgende begrippe in, wat die uiteensetting van 'n Jungiaanse analis se taak in die terapeutiese situasie, betref:

- Analitici herken ontwikkelingspatrone.
- Analitici herken tipologiese verskille tussen individue.
- Analitici bring die unieke individualiteit van die persoon na vore.

Hierdie begrippe skakel met die konsep van identiteitsontwikkeling en 'n gepaardgaande verband met persoonlikheidstipevoorkeure.

Die positiewe bydrae wat Jung gelewer het tot die verdere ontwikkeling en navorsing van persoonlikheidstipevoorkeure kan gesien word in die operasionalisering van sy konsepte en die gevolglike ontwikkeling en verbetering van die MBTI-vraelys. Die MBTI-vraelys is in 43 tale vertaal en meer as 7000 navorsingstudies met betrekking tot die MBTI is deur die Center for the Applications of Psychological Type (CAPT) gedokumenteer (De Beer, 1997:5). Die MBTI-vraelys word algemeen en wyd toegepas oor dissiplines heen, naamlik in die velde van die Sielkunde, Opvoedkunde, Bedryfsielkunde, Sportwetenskap en Ekonomie.

Vervolgens 'n teoretiese verband tussen identiteitsontwikkeling en persoonlikheidsveranderlikes, sowel as enkele verwysings na navorsingstudies wat persoonlikheidstipevoorkeure in verband met identiteitsontwikkeling gebring het.

2.3 DIE VERBAND TUSSEN IDENTITEITSONTWIKKELING EN PERSOONLIKHEIDSVERANDERLIKES

2.3.1 Inleiding

Die ondersoek van 'n moontlike verband tussen die identiteitstatusmodel en persoonlikheidstipevoorkeure kan meehelp om individuele verskille tussen adolessente beter te verstaan. Navorsing wat dié spesifieke konstrakte verbind, is egter baie beperk. Verskeie navorsingstudies is wel onderneem om die verband tussen die identiteitstatusse en persoonlikheidsveranderlikes te ondersoek. Baie van die navorsing ten opsigte van identiteitsontwikkeling het op die klassifikasie en voorspelling van individuele verskille in die vier basiese identiteitstatusse gefokus (Adams, Abraham, Markstrom, 1987:292; Marcia, 1980:162). Bevindinge van dié navorsing dui aan:

“... as comparisons are made between less advanced (diffusion, foreclosure) and more advanced (moratorium, identity achievement) identity statuses, corresponding psychological profiles on measures of personality characteristics (such as moral development and locus of control, among others) reflect a parallel pattern of less advanced, or undifferentiated to more advanced or highly differentiated psychological states” (Adams *et al.*, 1987:292).

Progressiewe ontwikkeling na 'n meer gesofistikeerde vlak van identiteitsontwikkeling word dus aangedui. Byvoorbeeld: navorsers, wat geïnteresseerd is in die vergelyking van individuele verskille en ooreenkomste, het aangedui dat ontwikkeling na 'n groter mate van gedifferensieerde identiteitsontwikkeling in verband gebring kan word met korresponderende veranderinge in kognitiewe en sosiaal-kognitiewe ontwikkeling (Adams *et al.*, 1987:292). 'n Groter mate van volwassenheid en gevorderdheid in

denkprosesse word dus by identiteitsverwerwende individue verwag. Persoonlikheidstipevoorkeure behels verstandelike prosesse wat daagliks (Briggs Myers, 1993:2) in die eksterne en interne wêreld op unieke en verskillende maniere gebruik word (Briggs Myers & McCaulley, 1985:11). Persoonlikheidstipevoorkeure verskil van persoonlikheidsdimensies deurdat dit mense klassifiseer, eerder as om op 'n kontinuum van byvoorbeeld 'beter' na 'swakker' te verskyn. In die huidige navorsing word persoonlikheidstipevoorkeure en gepaardgaande verstandelike, kognitiewe en affektiewe prosesse met identiteitsontwikkeling in verband gebring.

In die volgende afdeling word navorsing wat identiteitsontwikkeling en persoonlikheidsveranderlikes in verband met mekaar bring, bespreek. Daarna word die ooreenkomste tussen die teorieë van Erik H. Erikson en Carl G. Jung, sowel as die verband tussen identiteitsontwikkeling en persoonlikheidstipevoorkeure na aanleiding van enkele navorsingstudies, bespreek.

2.3.2 Identiteitstatusse en persoonlikheidsveranderlikes

2.3.2.1 Inleiding: Identiteit - 'n persoonlikheidseienskap of 'n proses ?

In 'n poging om identiteit wetenskaplik te ondersoek, moes die konstruk identiteit geoperasionaliseer word. Die vroegste pogings om dit te bewerkstellig het die pad van persoonlikheidsnavorsing gevolg en het identiteit as 'n **intra-indiwiduele** kenmerk gevestig (Josselson, 1994:17). James Marcia het egter identiteit as 'n psigososiale **proses** gestel waardeur 'n individu in interaksie met die sosiale omgewing tree (Josselson, 1994:17). Marcia (1980:161) het vier statusse, waarvolgens indiwiduele identiteit verwerf, geïdentifiseer: Dit is identiteitsverwerwing, premature sluiting, moratorium en identiteitsdiffusie. Hierdie statusse is in afdeling 2.1.2 bespreek. Identiteitsverwerwing en premature sluiting kan gesien word as die verbintenisstatusse. Hulle verskil egter van mekaar in dié sin dat verwerwers alternatiewe eksplorieer het, maar nie die premature sluiters nie (Marcia, 1993:10). Identiteitsverwerwers en premature sluiters verbind hulle wel aan keuses. Die nie-verbintenis-statusse is moratorium en diffusie (Marcia, 1993:10-11). Moratoriums eksplorieer alternatiewe

sonder om reeds verbintnisse aan te gaan, en individue in diffusie eksplorieer en verbind hulself nie tot sake nie (Marcia, 1993:11). Die identiteitstatusse het al as basis vir navorsing oor verskeie identiteitsverwante terreine gedien, insluitend geassosieerde persoonlikheidsveranderlikes en ontwikkelingspatrone oor tyd (Kroger, 1993:5).

Identiteitsnavorsers vra steeds: "Are these four statuses really developmental stages or are they personality types?" (Josselson, 1994:18). Sy dui aan dat dit iets van albei kan insluit. Voorbeelde daarvan is dat sommige individue so rigied raak as gevolg van vroeë ervaringe dat hulle nie die vermoë het om hul identiteit te eksplorieer nie en hulle volg dus 'n beperkte proses soos wat dit deur hul familie, ander groepe of kinderervaringe bepaal is (Josselson, 1994:18). Josselson dui aan hulle is "...foreclosures, who, instead of yet being in the exploration phase, are people who intend to avoid it at all costs". Daar is ook individue wat, as gevolg van beperkte persoonlikheidsorganisasie (as gevolg van psigopatologie), geen innerlike bronne het om hulself te ervaar as mense wat deel van 'n gemeenskap kan word nie. Josselson (1994:18) sê: "This is a form of identity diffusion linked to intrapsychic deficits, and it is not a preidentity position." Nog 'n voorbeeld: daar is sommige mense vir wie moratorium 'n lewenswyse geword het en hulle kan dus nie 'n keuse uitoefen en tot iets verbind nie. Identiteitsverwerwing, as 'n proses, kan dus deur intrapsigiese faktore beïnvloed word en staties voorkom. Stabiliteit van identiteit kan as 'n tydelike periode van nie-ontwikkeling beskou word of dit kan aandui dat identiteit as 'n permanente persoonlikheidskenmerk gesien kan word (Meeus, 1999:457). Berzonsky en ander navorsers (in Meeus, 1999:457) het byvoorbeeld sistematiese verskille in die kognitiewe funksionering van adolessente in die vier statusse aangedui. Meeus (1999:457) voer aan dat verdere navorsing kan aandui tot watter mate stabiliteit van identiteit as tydelike nie-ontwikkeling en stagnasie of as 'n persoonlikheidskenmerk beskou behoort te word.

Verskeie teoretici het as gevolg van persoonlikheidskenmerke persoonlikheid gedefinieer. Volgens Mischel (1976:2) is persoonlikheid 'n kenmerkende gedragspatroon wat denke en emosies insluit en wat 'n aanduiding is van 'n persoon se aanpassing by sy lewensomstandighede. Deur persoonlikheidsveranderlikes en identiteitsontwikkeling in verband te bring met mekaar word aandag gegee aan gedragspatrone, met onder

andere gepaardgaande kognitiewe en affektiewe prosesse, sowel as 'n aanpassing tot lewensomstandighede in terme van identiteitsontwikkeling.

Vervolgens, 'n bespreking van bevindinge ten opsigte van identiteitstatusse en hul verband met spesifieke persoonlikheidsveranderlikes. Dimensies van die persoonlikheidsveranderlikes wat onder die soeklig val en wat 'n sekere gedragspatroon in die onderskeie statusse tot gevolg het, is byvoorbeeld verskille ten opsigte van sosiale, kognitiewe, self- en ego-dimensies.

2.3.2.2 Sosiale dimensies

(i) Persoonlikheidsprofiel

Identiteitsverwerwers se persoonlikheidsprofiel dui op 'n balans tussen behoeftes van individuasie ('n behoefte aan selfhandhawing en onafhanklikheid) en sosiale skakeling of verbondenheid ('relatedness') (Orlofsky & Frank, 1986:585). Hulle harmonieer 'n behoefte om self-geldend en onafhanklik te funksioneer met sosiale interaksie. Individue in identiteitsverwerwing is meer eties- en sosiaalgeoriënteerd as individue in ander identiteitstatusse (Hayes in Marcia, 1980:164). Hulle is ook meer deernisvol en besorg oor hul eie vryheid en die welsyn van ander as persone in die laer identiteitstatusse (Simmons in Marcia, 1993:29-30).

Volgens Cramer (2000:65) manifesteer vrouens en mans se kenmerke in hoë identiteitsverwerwing verskillend. Vrouens se assertiwiteit en doeltreffendheid word in sosiale verhoudings, verbale interaksies en sosiale bedrewenheid uitgedruk. Mans druk hulself uit as self-definiërend, outonoom, met dryfkrag en onafhanklik ('separateness') van ander (Cramer, 2000:65). Sosiale sensitiwiteit en onafhanklikheid word dus onderskeidelik met die vroulike en manlike geslag geassosieer. Identiteitsverwerwers en moratoriums is ook meer populêr, meer intelligent, ingelig en goed aangepas (Goldman in Marcia, 1993:30; Lavoie, 1976:371).

Adolescente, veral die manlike geslag, se egosentriese houdings word positief met identiteitsontwikkeling en 'n gevaardgaande identiteitskrisis, geassosieer (O'Connor, 1995:221). Elkind (in O'Connor, 1995:220) beskryf die egosentriese adolessent as "... comes to regard himself, and particularly his feelings, as special and unique" en ook "... admiring or critical of themselves".

Vroue in moratorium toon meer insig, is self-reflektief en is meer sensitief as vroue in die ander statusse (Josselson, 1987:139). "In some ways, they are the most moving because of their intense emotional experience and capacity for self-analysis" (Josselson, 1987:139). Cramer (2000:67) het egter gevind dat identiteitsmoratorium nie met spesifieke persoonlikheidskenmerke geassosieer word nie. 'n Verklaring daarvoor is dat die moratoriumfase relatiewe onstabiele impliseer:

"Moratorium is characterized as a time during which the personality is in flux. The need to question, abandon, or re-assimilate a multitude of standing beliefs contributes to this confusion. ... this situation is responsible for a tendency toward 'adaptive regression' in the moratorium status that is not characteristic of the other statuses ... Moratorium is thus characterized as a period in which there is continual shifting between disequilibrium and consolidation, creating the instability in personality structure that characterizes the moratorium status" (Cramer, 2000:67).

Die problematiek van vroue in moratorium kan met die uiteenlopende rolle wat die vrou in die huidige era moet aanneem, verband hou: byvoorbeeld dié van moeder, eggenoot en 'n dinamiese rol in die werksopset. Vir vroue is daar meer lewenstake wat aangespreek moet word, naamlik hoe om kontak te maak ('connectedness'), terwyl daar ook gestreef word na 'n individuele identiteit ('separateness'), hoe om die vroeë emosionele band met die moeder te verbreek, sowel as om psigologiese manlikheid ('masculinity') en vroulikheid ('femininity') te akkommodeer (Cramer, 2000:68). 'Manlikheid' is nodig om in 'n beroepslewe, waar mans nog sterk figureer, te kan

kompeteer. Meer veranderlikheid, wisseling en onewewigtigheid is teenwoordig as by die manlike eweknieë in moratorium (Cramer, 2000:68).

Ten opsigte van persoonlikheidskenmerke, toon premature identiteitsluiters dikwels 'n geneigdheid om die status quo te behou en min oopheid tot nuwe ervaringe (Cramer, 2000:66). Mans is geneig tot rigiditeit, maar vroue in premature sluiting is in staat tot positiewe aksie en hulle het 'n duideliker beeld van hoe hulle deur ander gesien word. Vorige studies het bevind dat premature sluiting onder vroue 'n positiewe waarde het (Cramer, 2000:66). Dié status het skynbaar groter aanpassingswaarde vir vroue as mans, waarskynlik vanweë die invloed van tradisionele geslagstereotipes.

Geslagsverskille, ten opsigte van persoonlikheidskenmerke, is ook by diffuse individue aangedui. In 'n spesifieke navorsingstudie is aangedui dat die manlike geslag die algemene beskrywing van diffusie toon: hulle neig tot onvoorspelbaarheid, 'n stabiele waardesisteem is problematies, hulle voel dat die lewe sonder betekenis is en kan vervreemding ervaar (Cramer, 2000:66). Die lae selfagting en onstabiliteit in hul persoonlikheid dra dikwels by tot angs en depressie (Cramer, 2000:66). Eerder as om, soos hul manlike teenpole, uitwaarts ('acting-out') op te tree, raak vrouens in diffusie meer dikwels geïnhibeerd en wantrouig teenoor die omgewing, en hul interpersoonlike vervreemding kan tot depressie bydra (Cramer, 2000:66).

(ii) Interpersoonlike verhoudinge

Ten opsigte van sosiaal-interaktiewe style, het navorsing aangedui dat adolessente in identiteitsverwerwing die minste selfbewustheid toon (Adams in Marcia, 1993:30). Dit maak verhoudinge met ander minder gekompliseerd, aangenaam en gemaklik. Die interaktiewe patrone by individue in die hoë identiteitstatusse (verwerwing en moratorium) het samewerking en 'n groter gemak om sake te bespreek, aangedui (Slugoski, Marcia & Koopman, 1984:646). 'n Oopheid vir die idees van ander is ook gevind.

Individue in identiteitsverwerwing het die grootste vermoë vir intieme verhoudings getoon (Orlofsky, Marcia & Lesser, 1973:211). Moratoriums kan, in terme van hul

interpersoonlike verhoudinge, pre-intiem wees (Raskin in Kroger, 1993:9). Pre-intimiteit beteken dat die individu wel uitgaanervaringe gehad het, maar nog nie 'n verhouding met die teenoorgestelde geslag gehad het nie (Orlofsky *et al.*, 1973:213). Pre-intieme moratoriums beskik oor die waardes wat hulle in staat stel om verhoudings aan te knoop, soos respek, oopheid vir ander en verantwoordelikheid (Orlofsky *et al.*, 1973:213). Identiteitsdiffuse adolessente se interpersoonlike verhoudings is as die minste intiem en die meeste geïsoleer gekenmerk (Orlofsky *et al.*, 1973:211). Diffuse vroue het probleme gehad om verhoudings te sluit (Kacerguis & Adams, 1980:117).

Identiteitsverwerwers het tevredenheid getoon om alleen of saam met belangrike ander persone te funksioneer. Kroger stel dit só: "Identity achievements most frequently expressed themes of moving contentedly alone or alongside significant others, while themes of moving away from the familiar were most common among moratoriums" (Kroger, 1990:65). Identiteitsverwerwers kan dus in die teenwoordigheid van ander funksioneer en ontwikkel sonder dat hulle voel dat hul onafhanklikheid bedreig word. Moratoriums wil meer dikwels alleen gelaat word. Premature sluiters het ondersteuning uit hul omgewing gesoek en diffuse adolessente het weer 'n behoefte aan verhoudings of geborgenheid ('relatedness') uitgedruk (Kroger, 1990:73).

Premature sluiters en individue in diffusie was stereotiep en geïsoleerd in hul interpersoonlike verhoudings (Orlofsky *et al.*, 1973:211). Dit kan bydra tot angs. Hoë vlakke van angs is deur premature sluiters en individue in diffusie aangedui (Erlanger, 1998:332). Interaktiewe style by die manlike geslag in premature sluiting het óf antagonistiese, aggressiewe, assertiewe gedrag of onderdanige instemming getoon (Slugoski *et al.*, 1984:646, 658; Marcia, 1993:30). Antagonisme by identiteitsdiffuse mans kan ook die vorm van rebelse uitwaartse gedrag aanneem (Cramer, 2000:66).

Donovan (1975:37) het bevind dat die individue in premature sluiting meer spraaksaam is en dat hulle die mening van hul portuur hoog ag (Donovan, 1975:37). Sy navorsing het getoon dat die vlak van identiteitsontwikkeling direk met interpersoonlike styl verband hou (Donovan, 1975:53). Identiteitsdiffuse adolessente is gespanne en angstig wanneer hulle mense ontmoet (Gulotta *et al.*, 2000:83). Diffuse individue was minder gewild en

swak geëvalueer deur ander mense in vergelyking met dié in verwerwing en moratorium (Goldman in Marcia, 1993:30). Diffuse vroue het 'n deurlopende tema van 'n behoefte aan geborgenheid en interpersoonlike kontak ('relatedness') gehad (Kroger, 1990:65).

(iii) Sosiale invloed-style

'Sosiale invloed' verwys ook na interpersoonlike invloed of mag (Read, Adams & Dobson, 1984:170). Dit kan gedefinieer word as die vermoë om 'n ander persoon so te beïnvloed dat hy of sy iets anders doen of glo wat nie in die eerste plek spontaan sou gebeur het nie (Johnson, 1976:100; Read *et al.*, 1984:170). In 'n sosiale invloed-opset was vroue in identiteitsverwerwing, vergeleke met vroue in die ander statusse, meer geneig om assertief te wees om ander te oortuig (Read *et al.*, 1984:175). Vroue in premature sluiting het weer manipulasie gebruik om ander te beïnvloed (Read *et al.*, 1984:175). Vroue in diffusie het onderhandeling en indirekte metodes gebruik om sosiale invloed af te dwing (Read *et al.*, 1984:175). Gevorderde identiteitstatusse (verwerwing en moratorium) word met direkte, assertiewe en 'manlike' sosiale invloed-style geassosieer (Read *et al.*, 1984:170). Navorsing wat die vroulike en manlike geslag se invloedstyle vergelyk het, het aangedui dat die vroulike geslag indirekte metodes verkies om invloed uit te oefen, teenoor die manlike geslag wat direkte metodes van invloed-uitoefening toepas (Falbo & Peplau, 1980:618).

(iv) Outoriteit

Adolessente in die premature sluitingstatus toon hoë vlakke van outoritêre houdings, sowel as gehoorsaamheid ten opsigte van outoriteit (Marcia, 1980:162; Matteson, 1975:269; Podd, 1972:506). Manlike en vroulike respondente in premature sluiting was groter aanhangers van outoritêre waardes as respondente in die ander statusse (Marcia, 1980:163).

Marcia (1993:23) bring ook outoritêre houdings in verband met stereotiepe denke: premature sluiters het konsekwent in navorsingstudies hoë tellings vir outoriteit en stereotiepe denke aangedui. Kroger (1996:37) dui aan: "Foreclosures are happy and

may be smugly self-satisfied; they are very authoritarian and unbending in their opinions of the 'right way'". Positief gestel: In kontekste waar 'n vroeë verbintenis tot gemeenskapswaardes vir groepsoorlewing belangrik is, is premature sluiting die mees aanpassende identiteitstatus (Marcia in Kroger, 1996:37). 'n Voorbeeld kan die jong Afgaanse vroue wees wat dit onlangs gewaag het om die 'sluier te lig' ná die onderdrukking van die Taliban regering: hulle is gedwing om dit te dra en te konformeer ter wille van oorlewing.

Premature sluiters verkies goeie en sterk leierskap eerder as 'n demokratiese proses, en gehoorsaamheid bó protes (Marcia, 1993:23). Outoritêre waardes, soos gehoorsaamheid, leierskap en 'n respek vir gesag, word dus in dié status hoog geag (Marcia, 1966:551; Gulotta *et al.*, 2000:84). Adollesente in premature sluiting is norm-georiënteerd en hang die verwagtinge van ouers en onderwysers aan (Berzonsky & Neimeyer, 1994:425). Hulle het 'n sterk behoefte aan sosiale aanvaarding en goedkeuring (Orlofsky *et al.*, 1973:217). In 'n studie deur Kroger (1990:65) was 'n soeke na sekuriteit en ondersteuning vanaf belangrike persone of situasies temas by persone in premature sluiting.

(v) Samewerking en gesag

Ten opsigte van interaktiewe style het die moratoriumgroep minder samewerking met gesag as met die portuurgroep getoon (Marcia, 1993:30; Podd, Marcia & Rubin, 1970:123).

"Moratorium (in crisis) subjects were found to cooperate less with a high authority opponent than with a low authority opponent (interpreted as 'rebellion') and also to match their responses to their opponent's more often than the other statuses (interpreted as 'need for guidance in decision-making')" (Podd, *et al.*, 1970:125).

Daar was dus tekens van samewerking en 'n gewilligheid tot leiding. Moratoriums toon dus 'n geneigdheid tot rebelsheid én konformiteit (Donovan, 1975:37; Marcia, 1993:30).

Hanteerbare rebelsheid in die klaskamer kan dus moontlik as eksplorاسie van identiteit geïnterpreteer word. 'n Skeptiese houding kan by 'n rebelsheid aansluit. Moratoriums openbaar 'n groter mate van skeptisisme in vergelyking met ander statusse (Boyes & Chandler, 1992:296, 297). As hulle ouers en onderwysers bevraagteken, kan dit 'n teken wees van 'n skeptiese ingesteldheid wat by moratoriums verwag kan word.

(vi) Outonomie teenoor konformering en afhanklikheid

Identiteitsvolwasse adolessente konformeer nie maklik ten opsigte van eksterne druk en stresvolle situasies nie (Toder & Marcia, 1973:287; Gulotta *et al.*, 2000:88). Hulle kies nie die maklike uitweg van ingee nie en kan dus op hul eie bene staan en onafhanklik funksioneer. Hulle sal egter konformeer indien dit ontwikkeling, groei of prestasie bevorder (Adams, Ryan, Hoffman, Dobson & Nielsen, 1985:1091). Mans en vrouens in identiteitsverwerwing en moratorium was meer geneig om persoonlik verantwoordelikheid vir hul eie lewens te neem in teenstelling met dié in diffusie (Neuber & Genthner, 1977:45; Marcia, 1980:164). 'n Sentrale tema wat vroue in identiteitsverwerwing van die ander onderskei, is onafhanklikheid (Josselson, 1987:95).

In terme van afhanklikheid en outonomie, het individue in premature sluiting en diffusie meer beskeie ten opsigte van selfstandigheid voorgekom (Marcia, 1980:164). Premature sluiters het die laagste tellings ten opsigte van outonomie en die hoogste tellings ten opsigte van 'n behoefte aan sosiale aanvaarding aangedui (Orlofsky *et al.*, 1973:217-218). Die individue (manlike geslag) in premature sluiting was meer geneë om hul families te betrek in die neem van hul besluite (Waterman & Waterman, 1971:172; Marcia, 1980:164). Premature sluiters is geneig om te konformeer en handhaaf die status quo. Dit beskerm hulle teen depressie en hul konsekwentheid beskerm hulle teen angstigheid (Cramer, 2000:66). Vroue in premature sluiting se konformerende vlakke van ego-funksionering hou verband met afhanklikheid ten opsigte van outoriteit en konvensionaliteit (Ginsburg & Orlofsky, 1981:306). In 'n nie-Westerse konteks het premature sluiters egter selfstandigheid in die beroepsdomein aangedui, terwyl moratoriums as groepsafhanklik beskryf is (Alberts & Meyer, 1997:284). In 'n Afrika-

konteks kan premature sluiters goed aangepas wees, moontlik omdat hulle meer op hul eie aangewese was om tot hul besluite te kom.

Identiteitsdiffuse individuë is, meer as individue in ander statusse, geneig om te konformeer onder die sosiale druk van die portuurgroep (Toder & Marcia, 1973:287; Marcia, 1993:26). 'n Hoë mate van afhanklikheid van ander om struktuur aan hul lewens te gee, is aangedui (Schenkel in Gulotta *et al.*, 2000:82).

(vii) Lokus van kontrole

Lokus van kontrole verwys na 'n persoon se indruk dat dit wat met hom gebeur aan eksterne of interne faktore toegeskryf kan word (Rotter in Marcia, 1993:25). Individue in identiteitsverwerwing het 'n interne lokus van kontrole aangedui (Marcia, 1993:25). Hulle neem self verantwoordelikheid vir wat met hulle gebeur. Vroeë studies het aangedui dat individue in identiteitsverwerwing en moratorium intern georiënteerd was (Waterman, Buebel & Waterman in Marcia, 1980:164). Premature sluiters en dié in identiteitsdiffusie was ekstern georiënteerd (Waterman *et al.*, in Marcia, 1980:164). 'n Groter mate van interne beheer is egter by vroue in identiteitsverwerwing en premature sluiting aangetoon, terwyl moratoriums en vroue in identiteitsdiffusie meer ekstern georiënteerd was (Howard in Marcia, 1980:173-174). Besluiteloosheid ten opsigte van 'n keuse van 'n loopbaan het betekenisvol verband gehou met lokus van kontrole (Burns, 1995:1). As die eksterne ondersteuning min raak, raak doelgerigte besluitname moontlik ook minder.

(viii) Vrees en angstigheid

(a) Vrees vir sukses

Individue wat verbintenisse aangegaan het (dit wil sê in identiteitsverwerwing en premature sluiting), het lae vlakke van vrees vir sukses aangedui (Larkin, 1987:43). Individue in moratorium en diffusie (dit wil sê met die afwesigheid van verbintenisse) het weer hoë vlakke van vrees vir sukses aangedui (Larkin, 1987:43; Kroger, 1993:9). Orlofsky (in Marcia, 1980:174) het 'n studie onderneem waar die verbande tussen

identiteitstatus, prestasie en vrees vir sukses onder vroue onderneem is. Die vroulike geslag het 'n groter mate van vrees vir sukses as mans aangedui (Orlofsky in Marcia, 1980:174). Vroue in moratorium het die hoogste telling in terme van vrees vir sukses gehad, en identiteitsverwerwing het die naashoogste telling gehad (Orlofsky in Marcia, 1980:174). Die patroon onder vroue, van meer vrees vir sukses in die identiteitsverwerwing- en moratoriumstatusse en minder vrees in premature sluiting en identiteitsdiffusie, was omgekeerd vir mans. Orlofsky (in Marcia, 1980:174) kom tot die volgende gevolgtrekkings:

“... the high fear of success scores obtained by achievement and especially moratorium women are understandable as reflecting the conflicts which these more ambitious achieving women probably experience as they pursue ... less traditional, more achievement-oriented goals. Since foreclosure and diffusion women are less motivated for academic/vocational achievement, they experience less conflict between achievement strivings and traditional feminine role behaviors ...”

Identiteitsverwerwers en premature sluiters was meer tot 'manlikheid' ('masculinity') geneig in teenstelling met individue in identiteitsdiffusie wat meer 'vroulikheid' ('femininity') geopenbaar het (Prager in Marcia, 1980:173). Die nie-tradisionele 'manlike' rolle (byvoorbeeld kompetisie en assertiwiteit in die werksplek) wat vroue moet inneem, kan tot vrees bydra.

(b) Vrees vir keuses

Identiteitsontwikkeling, vrees vir gebondenheid en die bevoegdheid tot 'n onafhanklike keuse van 'n beroep is in navorsing deur Botha (1993:188) met mekaar in verband gebring. 'n Betekenisvolle verband is tussen dié konsepte aangedui. Botha dui aan dat wanneer die leerder positiewe antwoorde op sy identiteitsvrae kan kry, hy in staat is om op 'n rasonale manier besluite te kan uitoefen en dan makliker tot verbintenisse soos 'n beroepskeuse kan oorgaan (Botha, 1993:192). Wanneer die kind veiligheid en

geborgenheid by die huis en skool ervaar, sal hy meer bereid wees om sonder vrees verbintenisse aan te gaan (Botha, 1993:192).

(c) Angstigheid

Manlike moratorium-adolesente is oor die algemeen meer angstig as manlike adolessente in die ander identiteitstatusse (Marcia, 1980:162). In die algemeen is: "Moratoriums, and to a lesser extent diffusions, ... highest in reported anxiety among the statuses and foreclosure has been the lowest" (Marcia, 1993:23). In 'n ander studie het vroue in diffusie die hoogste tellings ten opsigte van angstigheid getoon in vergelyking met die vroulike geslag in die ander statusse (Schenkel & Marcia, 1972:472). Marcia (1993:24) dui aan dat moratoriums se angstellings hoog kan wees as gevolg van hulle funksionering in 'n stresvolle 'krisis'-toestand (hulle ervaar 'n identiteitskrisis). Besorgdheid, kommer, depressie en skuldgevoelens is ook by adolessente in moratorium in 'n Afrika-opset aangedui (Alberts & Meyer, 1997:285). Premature sluiters in die religieuse domein het meer kalmte, selfvertroue en onbesorgheid aangedui (Alberts & Meyer, 1997:286). Hierdie navorsing sluit dus aan by dié in 'n Westerse konteks onderneem. In terme van angsvlakke by vroue in identiteitsverwerwing is interessante bevindings gemaak. Hoër angsvlakke is teen die verwagting hier aangeteken (Marcia & Friedman, 1970:257; Marcia, 1980:174). Hulle is miskien bang vir verwerping indien hulle eksploreer en hulself verbind tot sake. Geslagsrolverwagtinge kan dus bydra tot hul angs. Vroulike moratoriums toon ook nie die positiewe, aangepaste persoonlikheidskenmerke van hul manlike eweknieë nie (Marcia in Josselson, 1987:107). Hulle toon meer angstigheid as identiteitsverwerwers en premature sluiters (Marcia in Josselson, 1987:107). Hulle is dikwels in konflik (Josselson, 1987:139).

(ix) Geslagsrolle

Identiteitsverwerwing onder adolessente het positief verband gehou met geslagsrolidentifikasie en persoonlikheidsontwikkeling, in teenstelling met minder gesofistikeerde identiteitsdiffusie-eweknieë (Lavoie, 1976:371). Adolessente in identiteitsverwerwing het hul rol as man of vrou verstaan, kennis geneem van hul

ooreenkoms en verskille met dieselfde en teenoorgestelde geslag ouer, sowel as hul toekomstige rolle as eggenoot of eggenote (Lavoie, 1976:382). Redes vir die verskille ten opsigte van geslagsrolidentifikasie in die onderskeie statusse kan in ouers se opvoedingspraktyke en gepaardgaande sosialiseringsverskille gevind word (Lavoie, 1976:381). Opvoedingstyle vir individue in identiteitsverwerwing was byvoorbeeld: “High-identity boys received less parental control and more frequent paternal praise during childhood, while their female counterparts also reported less restrictiveness and more freedom to discuss problems” (Lavoie, 1976:381). Positiewe ouer-identifikasiepatrone is in verband gebring met goeie verhoudings met ouers by identiteitsverwerwende adolessente (Lavoie, 1976:382). Identiteitsdiffuse adolessente het min begrip getoon vir hul geslagsrolidentiteit (Lavoie, 1976:382). Ongedifferensieerde geslagsroloriëntasie is by diffuse vroue gevind (Orlofsky in Josselson, 1987:141).

Minder resente bronne toon geslagsverskille wat met tradisionele stereotipes en opvoedingstyle verband kan hou en wat daarmee gepaard gaan. Josselson (1987:32) skryf geslagsverskille ten opsigte van identiteitsverwerwing toe aan die gemeenskap wat eksplorاسie onder vroue ontmoedig. Geslagsverskille begin egter minder opmerklik raak, wat toegeskryf kan word aan die vrou se emansipasieproses. Meer rolle wat die vrou inneem (moeder, eggenoot, versorger, asook in 'n professionele kapasiteit) kan daartoe bydra dat hulle meer 'manlike' kenmerke, soos assertiwiteit, selfhandhawing en 'n kompeterende ingesteldheid, openbaar. 'n Resente studie het aangedui dat die manlike en vroulike geslag in die verbintenisstatusse (identiteitsverwerwing en premature sluiting) groter ooreenkomste as dié in die moratorium en diffuse statusse (nie-verbintenisstatusse) getoon het (Cramer, 2000:42).

(x) Werk- en sosiale gedragpatrone

Prestasiegedreweheid onder manlike studente in identiteitsverwerwing is aangedui (Andrews, 1973:136). Beter studiegewoontes is ook by hierdie individue gevind (Waterman in Marcia, 1980:165). Daar was 'n groter frekwensie vrouens wat betrokke gebly het by opvoedkundige kursusse in die identiteitsverwerwing- en

moratoriumstatusse, as by die premature sluiting- en diffusiestatusse (Amstey in Marcia, 1980:173). Die afleiding kan dus gemaak word dat dié vroue meer deursettingsvermoë openbaar. Vroue in identiteitsverwerwing het ook moeiliker hoofvakke gekies as dié in identiteitsdiffusie (Marcia & Friedman, 1970:256; Marcia, 1980:173). Hulle het dus moontlik meer vertroue om hoër eise aan hulself te stel. Moratoriums was meer geneig om van hoofvakke te verander (Waterman & Waterman in Marcia, 1980:165).

Moratoriums was die minste tevrede met hul ervaring ten opsigte van hul universiteitslewe en premature sluiters was die meeste tevrede (Waterman & Waterman in Marcia, 1980:165). Premature sluiters en dié in identiteitsdiffusie het die skool vroeg verlaat as gevolg van negatiewe eksterne druk (byvoorbeeld swak uitslae), terwyl identiteitsverwerwers die skool vroeg verlaat het as gevolg van eie redes (Waterman & Waterman in Marcia, 1980:165). Individue in premature sluiting was beslis teen dwelmgebruik gekant (Dufresne & Cross in Marcia, 1980:165). In 'n studie deur Bishop, Macy-Lewis, Schnecoht, Puswell & Struessel (1997:209, 216) is egter bevind dat die frekwensie en volume van bierinname groter is onder individue in die minder gesofistikeerde identiteitstatusse, naamlik premature sluiting en identiteitsdiffusie.

'n Sterk verband tussen gedragsprobleme en adolessente in premature sluiting en diffusie is gevind (Wires & Barocas, 1994:16). Individue in dié statusse sal dus moontlik meer in die moeilikheid beland en probleme ervaar, en sal moontlik ook meer dikwels moeilikheid veroorsaak en probleme skep.

2.3.2.3 Kognitiewe dimensies

(i) Kognitiewe style

Kognitiewe styl dui op die manier waarop 'n persoon 'n kognitiewe taak benader (Marcia, 1993:27). Mensse verskil ten opsigte van die kognitiewe styl wat hulle verkies en gebruik om 'n taak af te handel.

(a) Veldafhanklikheid en –onafhanklikheid

Veldafhanklikheid en -onafhanklikheid is 'n dimensie wat met waarneming verband hou: die graad waarvolgens die omringende veld (agtergrond) 'n invloed het op dit wat waargeneem word (voorgrond) (Richter, 1992:34). Veldonafhanklike individue analiseer en herstruktureer ervaring en isoleer komponente van die konteks om dit op 'n waarnemings- en intellektuele vlak in ander kontekste te gebruik (Richter, 1992:35). In terme van kognitiewe style is seuns in identiteitsverwerwing meer veldonafhanklik as dié in die ander statusse (Chapman & Nicholls in Marcia, 1980:164). Vroue in identiteitsverwerwing en premature sluiting was meer veldonafhanklik as dié in moratorium en diffusie (Schenkel in Marcia, 1980:173). Vroue in diffusie was baie veldafhanklik in vergelyking met vroue in die ander identiteitstatusse (Schenkel in Josselson, 1987:140-141). 'n Mindere mate van analise en organisasie is dus van toepassing.

(b) Reflektiewe en impulsiewe style

Individue wat reflekerende style verkies hou van akkuraatheid, is minder besorg oor die spoed waarmee take afgehandel word en maak minder foute (Richter, 1992:20). Impulsiewe persone se response is vinnig, minder akkuraat en daarom is daar meer foute (Richter, 1992:20). 'n Reflektiewe styl kan onder identiteitsverwerwers verwag word, as gevolg van hulle geneigdheid om te wil presteer. Individue in identiteitsverwerwing en moratorium gebruik eerder reflektiewe as impulsiewe kognitiewe style (Waterman & Waterman in Marcia, 1993:28). Hierdie bevinding strook met moratoriums in 'n Suid-Afrikaanse studie waarin individue in die religieuse domein meer getwyfel, nagedink en gereflekteer het as die individue in verwerwing, premature sluiting en diffusie (Alberts & Meyer, 1997:285). Premature sluiters en individue in identiteitsdiffusie gebruik weer 'n impulsiewe (antwoord gou en maak meer foute) eerder as 'n reflektiewe styl in kognitiewe prosessering (Waterman & Waterman in Marcia, 1993:28; Marcia, 1980:164).

Self-reflektiewe denke onder vroue is in verband met identiteit gebring in 'n studie deur Shain & Farber (1989:381). Vroue in die gevorderde identiteitstatusse

(identiteitsverwerwing en moratorium) het 'n groter vermoë vir self-refleksie getoon. Vroue in identiteitsverwerwing en moratorium het aangedui dat hulle gemaklik is om met hul eie denke alleen te wees en hulle kan uitgebreide stimulasinligting prosessee (Read *et al.*, 1984:175). 'n Self-reflektiewe houding is 'n vermoë om oor jou eie denke te dink en om jouself binne die konteks van tyd en plek te sien (Shain & Farber, 1989:382). Die individu is betrokke in 'n kontinue proses waar nuwe en teenstrydige inligting oor die self geëvalueer word en gebruik dié data om huidige idees oor die werklike en die ideale self aan te pas (Shain & Farber, 1989:382). Verskeie studies het reeds die hipotese gestel dat identiteitsontwikkeling 'n kognitiewe vermoë vereis wat inligting vanaf 'n persoonlike ervaring verklaar en integreer (Adams *et al.*, 1985:1091).

(c) Kreatiwiteit

Kreatiwiteit behels verbeelding en innoverende gedagtes. 'n Aspek van kognitiewe styl is nadenke en kreatiwiteit, die vermoë om verder as die gegewe te gaan en om nuwe idees te ontwikkel (Marcia, 1993:28). Identiteitsverwerwers het meer dikwels by kreatiewe ondernemings betrokke geraak, soos die skryf van poësie (Waterman & Archer in Marcia, 1993:28). Identiteitsverwerwers en moratoriums het 'n groter mate van kulturele gesofistikeerdheid getoon (belangstelling in kuns, musiek en literatuur) in vergelyking met die ander statusse (Waterman & Waterman, 1971:171; Marcia, 1980:165). Meer kunstenaars kan dus onder identiteitsverwerwers verwag word.

(d) Oopheid vir ervaring

Oopheid vir ervaring (in terme van waardes en kognitiewe style) toon 'n positiewe verband met identiteitseksplorasië, maar negatief met intense verbintnisse (Cramer, 2000:64; Tesch & Cameron in Marcia, 1993:28). Moratorium is met oopheid vir verandering en hersiening geassosieer en dit beteken moratoriums is ervaringsgeoriënteerd (Stephen, Fraser & Marcia, 1992:283). 'n Oriëntasie tot ervaring word geassosieer met die soeke na betekenis wat intrinsieke waarde het, ontvanklikheid en nuuskierigheid (Stephen *et al.*, 1992:288).

Die persoonlikheidsveranderlikes, kenmerkend van 'n instrumentele oriëntasie, is 'n teenoorstaande pool van ervaringsoriëntering (Stephen *et al.*, 1992:283). 'n Instrumentele oriëntasie word deur behoud van struktuur, sekerheid, doelgerigheid en prestasiegedreweheid gekenmerk (Stephen *et al.*, 1992:283, 288). Die fokus van energie en aandag is na buite gerig en het ekstrinsieke waarde (Stephen *et al.*, 1992:288). Premature sluiting het met 'n instrumentele oriëntasie verband gehou (Stephen *et al.*, 1992:283). Om struktuur te verkry, wend premature sluiters hulle na ander en dus na buite.

(e) Kognitiewe prestasie

Wanneer sosiale veranderlikes, soos stres, met kognitiewe prestasie (die mate waarin begrip van 'n nuwe konsep aangedui word) in verband gebring word, was verskille tussen identiteitsverwerwing en premature sluiting duidelik. Indiwidue in identiteitsverwerwing het die beste gevaar en premature sluiters die swakste in terme van die kognitiewe verstaan van 'n konsep onder stresvolle omstandighede (Marcia, 1980:164). Identiteitsverwerwers vaar eintlik nog beter wanneer stres 'n faktor is (Marcia, 1980:164). Hulle word duidelik uitgedaag om op hoër vlakke te funksioneer wanneer 'n stresfaktor bykom. Wanneer premature sluiters met 'n moeilike taak gekonfronteer word, raak hulle ingeperk ('constricted') en identiteitsdiffuse persone onttrek hulle daarvan (Bob in Marcia, 1980:164). Wanneer hulle met 'n kognitiewe uitdaging gekonfronteer word, ervaar premature sluiters en dié in diffusie probleme. 'n Verklaring daarvoor is dat daar 'n mindere mate van 'n kompeterende ingesteldheid en 'n geneigdheid tot analitiese denke onder premature sluiters voorkom (Gulotta *et al.*, 2000:84).

(ii) Kognitiewe kompleksiteit

Kognitiewe kompleksiteit is 'n aanduiding van hoe 'n individu sy kognitiewe struktuur gebruik, sowel as die sofistikasie waarmee hy die struktuur in inligtingsprosessering (byvoorbeeld evaluering- en beoordelingsprosesse) gebruik (Richter, 1992:32). Indiwidue in identiteitsverwerwing en moratorium toon matige kognitiewe kompleksiteit (Marcia, 1993:28). In terme van kognitiewe kompleksiteit, word indiwidue in premature

sluiting as kognitief simplisties beskryf, en dié in identiteitsdiffusie word as uiters kompleks of ongeorganiseerd gekenmerk (Kirby in Marcia, 1980:165; Marcia, 1993:28). Identiteitsverwerwers en moratoriums toon dus die beste aangepaste vlak van kognitiewe kompleksiteit in vergelyking met die ander statusse.

(iii) Inligtingsprosessering

Navorsing dui aan dat individue verskil in hul benadering van monitor, die ontginning, evaluering en aanpas van hoe hulle hulself sien (Berzonsky, 1997:348). Individue gebruik 'n inligtingsgeoriënteerde, óf 'n normatiewe, óf 'n diffuse (vermydende) styl om hul realiteit te skep waarin hulle lewe en aanpas (Berzonsky, 1997:348). Individue in identiteitsverwerwing is oorwegend inligtingsgeoriënteerd (Berzonsky & Neimeyer in Marcia, 1993:28). Dit beteken hulle is aktief in hul soeke na inligting oor hulself, hulle toets hul self-konstruksies en akkommodeer selfopvattinge met negatiewe terugvoering (Berzonsky, 1997:349). Moratoriumadolesseente is ook inligtingsgeoriënteerd en keuses word ná oorweging van 'n verskeidenheid van opsies en inligting uitgeoefen (Berzonsky in Gulotta *et al.*, 2000:86). Hulle soek, prosesseer en evalueer self-inligting en dit voorsien terugvoering oor die effektiwiteit van sekere strategieë en watter hersien of afgekeur moet word (Berzonsky & Neimeyer, 1994:432).

'n Normatiewe styl handhaaf die verwagtinge en voorskrifte van ander, behou opvattinge wat teen veranderinge weerstand bied en verdedig hulself teen inligting wat hul waardes en opvattinge bedreig (Berzonsky & Sullivan in Berzonsky, 1997:349). Premature sluiters gebruik 'n normatiewe styl in die prosessering van inligting (Berzonsky & Neimeyer, 1994:425; Marcia, 1993:28). 'n Vermydende styl beteken dat daar 'n onwilligheid is om konflikte en besluitneming te hanteer en, as die persoon lank genoeg uitstel, sal die situasie en gevolge die gebeure bepaal (Berzonsky, 1997:349). Die persoon neem min positiewe aksie om van inligting sin te maak. Diffuse persone maak van 'n diffuse en ad-hoc styl gebruik (Berzonsky & Neimeyer, 1994:425). 'n Onwillekeurige styl word dus aangeneem waar 'n persoon met die hoofstroom saamgesleur word.

(iv) Besluitneming

Die moontlikheid is al ondersoek dat individuele verskille ten opsigte van besluite oor loopbane met die identiteitsontwikkelingsproses tydens adolessensie verband kan hou (Blustein & Philips, 1990:160). Bevindinge het aangedui dat persone, met 'n stabiele identiteit, van rasionele en sistematiese besluitnemingstrategieë gebruik maak. Die voordeel van die aankweek van 'n rasionele besluitnemingstyl word beklemtoon (Botha, 1993:191). Navorsing het ook bevind dat respondente wat 'n groter mate van beroepsidentiteit verwerf het, in die algemeen oor beter besluitnemingsvaardighede beskik (Botha, 1996:119). In 'n studie onderneem deur Vondracek, Schulenberg, Skorikov, Gillespie en Wahlheim (1995:17) is die verband tussen identiteitstatusse en verskillende vorme van loopbaan-besluiteloosheid ondersoek. Identiteitsverwerwingsrespondente het die laagste tellings ten opsigte van loopbaanbesluiteloosheid, in vergelyking met die ander drie statusgroepe, aangedui (Vondracek *et al.*, 1995:26). Minder probleme ten opsigte van besluite oor loopbane by identiteitsvolwasse individue kan dus verwag word. In 'n Suid-Afrikaanse studie is ook bevind dat 'n ontwikkelde identiteit die grootste bydraer was tot die besluitnemingsdoeltreffendheid vir 'n selfstandige beroepskeuse (Botha, 1993:189).

Die besluitnemingstyle van individue in premature sluiting het aangedui dat hulle van afhanklike strategieë gebruik maak en nie sistematies en intern te werk gaan nie (Blustein & Philips, 1990:160). 'n Afhanklike styl behels dat die besluitnemer die verantwoordelikheid van besluite na iemand anders skuif (Harren in Blustein & Philips, 1990:150). Laat-adolessente in premature sluiting het op 'n normatiewe benadering van probleemoplossing en besluitneming staatgemaak (Berzonsky, 1994:425). Hiervolgens word die verwagtinge en voorskrifte van belangrike ander persone in ag geneem (Berzonsky, 1994:427). In 'n studie deur Vondracek *et al.* (1995:26) is egter bevind dat individue in premature sluiting, wat veronderstel is om blindelings die ideologiese posisie van hul ouers aan te hang en wat veronderstel is om minder loopbaanbesluiteloos te wees, nie veel van die ander nie-verbintenis statusgroepe verskil het nie. By die vroulike geslag is bevind dat premature sluiters by besluite hou wat hulle lankal geneem het. Hul styl is gebaseer op tradisie, behoefte aan sekuriteit, ferm idees, rigiditeit en min persoonlikheidsontwikkeling (Josselson, 1987:43).

Besluitnemingstrategieë by diffuse jeug het óf intuïtiewe en afhanklike style behels, en 'n afwesigheid van sistematiese en geïnternaliseerde style (Blustein & Philips, 1990:160). Diffuse adolessente is vermydend en stel die neem van besluite so lank as moontlik uit (Berzonsky, 1997:349). In 'n studie deur Berzonsky (1994:425) was individue in diffusie die meeste geneig om identiteitsaangeleenthede en konflikte te vermy. Struktuur en organisasie in die neem van besluite ontbreek dus by diffuse adolessente.

(v) Stereotiepe denke

Stereotiepe denke kan gedefinieer word as die veralgemening van kenmerke van mense of groepe, sonder die inagneming van individualiteit (Streitmatter & Pate, 1989:144). Stereotiepe denke en vooroordele kan 'n verband aandui. Adolessente wat hoër tellings behaal het ten opsigte van premature sluiting en diffusie, het ook 'n groter mate van stereotiepe denke (of kognitiewe vooroordeel) ten opsigte van mense in ander etniese of religieuse groepe aangedui (Streitmatter & Pate, 1989:150). Verklarings vir stereotiepe denke kan met houdings by die huis of skool, waaraan respondente blootgestel is, verband hou (Streitmatter & Pate, 1989:150). Moratoriums was minder geneig tot stereotiepe denke (Streitmatter & Pate, 1989:150). Hulle wil nog eksploreer om meer alternatiewe te ondersoek. Minder stereotiepe denke en vooroordele kan dus by moratoriums verwag word.

(vi) Formeel-operasionele denke

Individue in identiteitsverwerwing en moratorium het 'n hoër vlak van formeel-operasionele denke openbaar as dié in die ander statusse wanneer hulle identiteitsverwante sake oorweeg het (Leadbeater & Dione, 1981:111). Formele operasies maak dit moontlik vir die individu om verskeie standpunte te oorweeg en om dan tot logiese gevolgtrekkings te kom (Craig, 1996:52; Leadbeater & Dione, 1981:113). So kon identiteitsverwerwers opsies oorweeg het en dan tot sekere besluite gekom het. Indiwidue in premature sluiting en diffusie het egter min belangstelling en persoonlike betrokkenheid (in terme van formele denke) by sake wat met identiteit verband hou, getoon (Leadbeater & Dione, 1981:118). Diffuse adolessente is kognitief beskeie ten

opsigte van ontwikkeling van formele operasies in dié sin dat hulle identiteitsverwante sake vermy (Leadbeater & Dione, 1981:118).

(vii) Aanpasbare en analitiese denke

Moratoriums en individue in identiteitsverwerwing is met aanpasbare denke geassosieer (Stephen *et al.*, 1992:283, 287). Aanpasbare denke word met 'n oop en prosesgeoriënteerde manier van denke in verband gebring (Stephen *et al.*, 1992:290). Weersprekings in die omgewing kan hanteer word en eksplorاسie is eerder 'n proses van ontdekking as probleemoplossing (Stephen *et al.*, 1992:290). Premature sluiting en diffusie kan met 'n analitiese oriëntasie in verband gebring word (Stephen *et al.*, 1992:294). Paradoks en weerspreking word teengewerk in 'n analitiese oriëntasie (Stephen *et al.*, 1992:290).

(viii) Sosiaal-morele denke

'n Verband tussen sosiaal-morele denke en identiteit is in 'n studie, onderneem deur Slugoski, Marcia & Koopman (1984:646), aangedui. Hoër vlakke van integrerende kompleksiteit is onder die meer gesofistikeerde identiteitstatusse aangedui (Slugoski *et al.*, 1984:646). Manlike identiteitsverwerwers en moratoriums was kognitief meer gevorderd as premature sluiters en individue in diffusie (Slugoski *et al.*, 1984:646, 656). Die integrerende vermoë word as die identifisering van moontlikhede deur middel van integrasie verklaar, en dit verteenwoordig 'n kontinuïteit in abstrakte denke en 'n bewustheid van die self (Slugoski *et al.*, 1984:648).

Navorsing in 'n Afrika-konteks het aangedui dat premature sluiters konkreet was in hul denke en dat kognitiewe faktore 'n rol kan speel in die neem van besluite ten opsigte van identiteit in 'n Afrika-konteks (Alberts & Meyer, 1997:284,285). Abstrakte denke is onder die moratoriums in die religieuse domein gevind (Alberts & Meyer, 1997:286).

(ix) Morele ideologie en redenering

Om identiteit te ontwikkel is om oop te raak vir die ervaring van morele dilemmas (Marcia, 1980:180). Identiteitsverwerwing is 'n voorvereiste vir bevordering van morele redenering (Marcia, 1980:180). Individue wat op 'n post-konvensionele vlak van morele redenering funksioneer, glo dat elke individu sy eie etiese standarde kan bepaal, onafhanklik van dié wat sy opvattinge aanhang of nie aanhang nie. Podd (1972:498) noem: "Both the achievement of an identity and the development of postconventional moral thought require a shift in the individual's ideological perspective as he moves from the role of child to adult, taker to giver". 'n Meer volwasse uitkyk word dus verwag van die persoon op 'n post-konvensionele vlak van funksionering.

Identiteitsverwerwers en individue in moratorium het by post-konvensionele vlakke van morele redenering funksioneer, terwyl individue in identiteitsdiffusie en premature sluiting by pre-konvensionele en konvensionele vlakke gefunksioneer het (Podd, 1972:502). Individue in die pre-konvensionele vlak probeer byvoorbeeld straf vermy en wil die minste verontref word wanneer morele besluite geneem word (Podd, 1972:498). Hul frustrasietoleransie blyk laag te wees.

Vir individue, op 'n konvensionele vlak, bly plig teenoor die familie en werk die belangrikste wanneer morele besluite geneem word (Podd, 1972:498). Dit is weer tekenend van 'n meer eng en beperkte uitkyk.

In langtermynnavorsing, onderneem deur Foster & LaForce (1999:52, 67), is bevind dat studente wat deurgedruk het met hul studies tot hul senior jaar, meer vordering ten opsigte van morele redenering in die identiteitsverwerwing en moratoriumstatusse getoon het as dié in die premature sluiting- en diffusiestatusse. Daar was by die eersgenoemde groep tekens van aktiewe religieuse identiteitsontwikkeling soos gereflekteer deur: "... a decline in extrinsic religiosity (a positive outcome), a decline in religious well-being (indicating active engagement with religious issues), and continued religious commitment" (Foster & LaForce, 1999:67). Die euforie van die aanvanklike oortuiging word dus met 'n dieper verbintenis en betekenis vervang. Op die gebied van morele redenering het Poppen (in Marcia 1980:174) ook bevind dat vroue in

identiteitsverwerwing meer gesofistikeerde vlakke van morele denke as dié in premature sluiting en in identiteitsdiffusie getoon het.

(x) Kognitiewe funksionering en ideologiese waardes

Andrews (1973:134) wou moontlike verskille in waardes tussen identiteitsvolwasse en diffuse individue ondersoek. Die waardes van logiese denke, onafhanklikheid, onbekrompendheid, genot en sekuriteit onder identiteitsverwerwers is met 'n meer kognitiewe en prestasie-gedrewe benadering tot die lewe geassosieer (Adams, 1973:137). Aan die ander kant het individue in diffusie waardes van geluk, vergewensgesindheid, liefdevolheid en gehoorsaamheid aangedui, en dit hou verband met 'n meer affektiewe en interpersoonlike benadering tot die lewe (Andrews, 1973:137). Sowel gesofistikeerde (identiteitsverwerwing) as nie-gesofistikeerde (identiteitsdiffusie) statusse is met positiewe waardes geassosieer, wat kan dui op blote voorkeurstyl.

2.3.2.4 Ego-dimensies

(i) Ego-ontwikkeling

Ego-ontwikkeling is beskryf as progressief-onderskeibare vlakke of raamwerke van betekenis wat aan ervaring toegeskryf word (Hauser in Marcia, 1993:26). Hiervolgens word individue op drie vlakke van ego-organisasie gekategoriseer: pre-konformisties (vanaf impulsief tot self-beskermend), konformisties (konformisties tot konsensieus) en post-konformisties (outonoom tot integrerend). Hoë konformistiese vlakke behels 'n vermoë vir konsensieuse, outonome en geïntegreerde gedrag (Ginsburg & Orlofsky, 1981:301). Laer vlakke van ego-ontwikkeling dui op impulsiwiteit en 'n geneigdheid tot selfbeskerming (Ginsburg & Orlofsky, 1981:301).

'n Hoë mate van ego-ontwikkeling onder identiteitsvolwasse individue het uit 'n studie van Adams & Shea (1979:81) geblyk: Die bevindinge het aangedui dat die manlike en vroulike geslag in die identiteitsverwerwingstatus hoër vlakke van ego-ontwikkeling as die ander statusse getoon het. Identiteitsverwerwers was die enigste status by die hoogste

en volwasse post-konformistiese en geïntegreerde vlakke en hulle was nooit onder 'n outonome vlak te vinde nie (Adams & Shea, 1979:81). Respondente in diffusie het, in vergelyking met ander statusse, laer vlakke van ego-ontwikkeling getoon (Adams & Shea, 1979:1). Navorsing het by vroue in identiteitsverwerwing en moratorium ook 'n groter mate van ego-ontwikkeling getoon as by dié in premature sluiting en diffusie (Ginsburg & Orlofsky, 1981:297). Die meeste vroulike identiteitsverwerwers en moratoriums het op 'n post-konformistiese vlak van ego-ontwikkeling gefunksioneer (Ginsburg & Orlofsky, 1981:304). Premature sluiters en vroue in diffusie het nie verder as konformistiese vlakke van ego-ontwikkeling gevorder nie (Ginsburg & Orlofsky, 1981:304).

Minder gesofistikeerde statusse (veral premature sluiting) het skynbaar 'n groter aanpassingswaarde vir vroue as vir mans. Die manlike geslag in die premature sluitingstatus toon in 'n mindere mate ontwikkeling van ego-identiteit, sowel as 'n gepaardgaande problematiese manier om tot identiteitsresolusies te kom, teenoor die vroulike geslag wat meer aangepas ten opsigte van die genoemde status voorkom (Josselson, 1987:43). Vroue se geneigdheid tot premature sluiting kan voortspruit uit opvattinge en druk van die samelewing dat vroue eerder tradisionele rolle moet aanvaar.

(ii) Ego-ontwikkeling en empatie

Hoër vlakke van ego-ontwikkeling is al met goedontwikkelde empatiese vaardighede soos nie-egosentriese denke, geïnternaliseerde morele beheer en interafhanklikheid in interpersoonlike verhoudinge, geassosieer (Loevinger in Erlanger, 1998:325). Teen dié agtergrond het Erlanger (1998:323) empatiese responspatrone met identiteitstatusse in verband gebring. Die hipotese dat individue met hoër vlakke van ego-ontwikkeling hoër vlakke van empatiese besorgdheid toon, is bevestig (Erlanger, 1998:331; Hayes in Marcia, 1980:164). Die meer volwasse identiteit word dus geassosieer met individue se geneigdheid om hulself in 'n ander se posisie te kan verplaas. Groter medemenslikheid is 'n implikasie. Erlanger (1998:332) se studie het aangetoon dat identiteitsverwerwing met kognitiewe en affektiewe empatie verband kan hou. Hierdie bevindinge sluit dus aan by die ontwikkelingstaak van adolessente ten opsigte van identiteitsverwerwing, soos wat

Erikson dit beskryf het: adolessente moet al hul affektiewe en kognitiewe bronne ontgin om identiteitsintese te bewerkstellig en om hul rol in die gemeenskap in te neem (Erlanger, 1998:332-333).

(iii) Egokrag en -sterkte

Navorsers ondersoek identiteitsverwerwing in verband met persoonlikheidsdimensies om te kan bepaal of dit identiteitseksploratie bevorder (Grotevant, 1987:203). Een van hierdie dimensies is egokrag ('ego resilience'). Dit beteken om die vermoë te openbaar om op 'n aangepaste wyse te reageer om die eksploratie en probleemoplossingsfasette van identiteitsverwerwing aan te spreek (Grotevant, 1987:204). Egokrag is met identiteitsverwerwing geassosieer en lae egokrag is vir vroue in die identiteitstatus van diffusie aangedui (Cramer, 2000:64). Onder swart mans en in 'n Afrika-konteks in die politieke domein van identiteitsverwerwing, was individue in die gesofistikeerde identiteitstatusse meer konsensieus, hulle het meer deursettingsvermoë openbaar, hulle was meer reëlgebonde en hulle het daarom 'n groter mate van egosterkte getoon. 'n Persoon met 'n hoë mate van egosterkte word omskryf as iemand met selfvertroue, 'n sterk wil en met die vermoë om frustrasie te kan hanteer (Colman, 2001:235). Identiteitsdiffuse adolessente was egter meer gediensig, hulle het min verpligtinge ervaar, was ontwykend van reëls en het laer egosterkte openbaar (Alberts & Meyer, 1997:286). Egokrag en -sterkte bevorder dus klaarblyklik positiewe identiteitsontwikkeling.

2.3.2.5 Self-dimensies

(i) Selfkonsep en -agting

Verskeie teoretici het bogenoemde begrippe al omskryf. In die bestek van die huidige navorsing word die onderskeie begrippe nie breedvoerig behandel nie.

Kortliks beskryf: Selfkonsep kan beskryf word as 'n verwysingsraamwerk wat 'n persoon se optrede beïnvloed. Dit bevorder 'n gevoel van sekerheid en beslissing (Gulotta *et al.*,

1999:97). Selfgating word gebaseer op die behoefte van 'n mens om waarde te hê, om positief geëvalueer te word, maar ook respek en aanvaarding vir die self (Gulotta *et al.*, 1999:97).

Bevindinge met betrekking tot hierdie konsepte se verband met identiteitstatusse word vervolgens aangedui.

Adolesente in die identiteitsverwerwing- en moratoriumstatusse het hoër selfgatingsvlakke getoon as dié in premature sluiting en identiteitsdiffusie (Breuer in Marcia, 1980:163; Lavoie, 1976:371). Die hoogste tellings vir selfgating is ook gevind by adolessente in identiteitsverwerwing (Adams, Shea & Fitch, 1979:231). Cramer (2000:42) het ook gevind dat selfgating, wat eksplorاسie bevorder, positief met identiteitsverwerwing verband hou.

Geslagsverskille is ook gedokumenteer. Seuns in premature sluiting en identiteitsdiffusie was meer geneig om evalueringe oor hulself te verander in reaksie tot eksterne terugvoering, as dié in identiteitsverwerwing en moratorium (Marcia, 1980:163). By identiteitsdiffuse hoërskoolseuns was daar 'n groter diskrepansie tussen hul selfkonsepte en hul idee van hoe ander hulle sien, as onder identiteitsverwerwende seuns (Rosenfeld in Marcia, 1980:163). In 'n resente studie (Cramer, 2000:64) was lae selfgating egter ook beduidend vir manlike én vroulike deelnemers in diffusie. Gevoelens van minderwaardigheid, vervreemding en ambivalensie het by identiteitsdiffuse adolessente voorgekom (Donovan, 1975:43). In terme van 'n fisieke, morele, etiese, persoonlike en sosiale selfkonsep, was die resultate nie positief vir moratoriums en individue in diffusie nie (LaVoie, 1976:380, 383).

Josselson (1987:72) het gevind dat vroulike identiteitsverwerwers meer aanpasbaar ('flexible'), meer oop vir ervaringe, meer ferm gewortel in die interne self en daarom meer onafhanklik van eksterne bronne vir 'n beleving van selfgating is, as vroue in premature sluiting. Vroue in identiteitsdiffusie en moratorium toon weer in die algemeen 'n lae beleving van selfgating en hoë angsvlakke (Marcia & Friedman, 1970:259; Marcia:1980:173).

Selfkonsep, eksistensiële vrae met betrekking tot die inhouds- en kommunikasiepatrone van lewensvrae, asook die verband tussen selfkonsep en eksistensiële vrae, is ondersoek. Die kwaliteit van die selfkonsep (positief of negatief) het beduidend met hoe deelnemers volwassenes se belangstelling in hul eksistensiële vrae ervaar, verband gehou (Adamson & Lyxell, 1996:569). Om jouself, in terme van 'n eksistensiële konteks te vind, is een van die laaste boustene in die ontwikkeling van 'n volwasse identiteit (Adamson & Lyxell, 1996:571).

Marcia (1993:24) noem egter, met betrekking tot selfgating en identiteitstatus: "Although differences among statuses in stability of self-esteem were established in early studies, findings have not been clear on absolute levels of self-esteem". Hy noem dit, aangesien navorsingsbevindings wat selfgating betrek, baie verskil. Hy beveel aan dat die oplossing daarvoor gevind kan word in die opstel van 'n meer teoreties-relevante meetinstrument (Marcia, 1993:24).

(ii) Selfbewustheid

Erikson se sosiaal-kognitiewe prosesse van selfbewustheid ('self-awareness') en identiteitsontwikkeling is in verband met mekaar gebring (Adams *et al.*, 1987:292). Resultate in die dimensies van ideologiese en interpersoonlike identiteit het bevestig dat identiteitsverwerwers meer geneig is tot: "... one's abiding self and transient self (i.e., greater willingness to be less self-conscious" (Adams *et al.*, 1987:292, 295). Identiteitsverwerwers tree dus met groter selfvertroue op. Die adolessente in dié status het die minste selfbewustheid getoon (Adams *et al.*, in Marcia, 1993:30). Selfbewustheid by adolessente in moratorium word geassosieer met die feit dat hulle hul gevoelens goed kan beskryf (Donovan, in Gulotta *et al.*, 2000:85).

Identiteitsdiffuse adolessente is weer hoog self-gefokus en selfbewus (Adams *et al.*, 1987:296). Die rol van skaamheid en selfbewustheid en die verband met identiteitsontwikkeling is met mekaar in verband gebring: skaamheid is positief met identiteitsdiffusie geassosieer (Hamer & Bruch, 1994:436). Die gevolgtrekking kan wees dat skaamheid verband kan hou met 'n mindere mate van psigososiale ontwikkeling, wat

ontwikkelingsgevolge oor 'n leeftyd kan hê (Hamer & Bruch, 1994:436). Indiwidue in diffusie kom voor asof 'n sentrale kern by hulle ontbreek (Kroger, 1996:38). Dit kan nie bydra tot positiewe selfvertroue nie.

(iii) Moontlike self

Die konsep 'moontlike self' skakel met die konsep van die 'ideale self'. Moontlike self is gedefinieer as die ideale self, wat aandui waartoe 'n persoon in staat is (Oosterwegel & Oppenheimer, 1993:6).

Die eksplorasieproses impliseer die stel van hipoteses of moontlikhede oor die self (Dunkel, 2000:519). Moontlike self word hier beskryf as voorstellings van indiwidue van wat hulle kan word, wat hulle wil word en waarvoor hulle bang is om te word (Markus & Nurius, 1986:954). Die moratoriumgroep is met 'n groter aantal moontlikhede van die self ('selves') geassosieer en die 'negatiewe moontlikhede' van die self wat aangedui is, kan 'n groter mate van angs, balans en motivering vir verandering aandui (Dunkel, 2000:519). Dit beteken dat egosterkte bedreig word, want: "Like identity exploration, the holding of negative possibilities for one's self could be seen as a source of reduced ego strength" (Dunkel, 2000:527). Indiwidue in diffusie het min moontlikhede van die self uitgedruk, en min vertroue ten opsigte van die toekoms aangedui (Dunkel, 2000:519). Moratoriums het 'n 'balans' tussen die negatiewe en positiewe moontlikhede aangedui en dit mag na motivering tot uiteindelijke verbintenis, identiteitsverwerping en verandering verwys (Dunkel, 2000:527). Hoewel moratoriums 'n stryd mag ervaar, met gepaardgaande angstigtheid, blyk daar 'n balans te wees tussen die pole wat lei tot identiteitsontwikkeling.

(iv) Selfvoorstellings

Berzonsky (1995:737) het portuur- en groepsdruk ondersoek. Die invloed van portuurdruk om jeugdiges te laat optree in teenstelling met dit waarin hulle heimlik glo, was die vertrekpunt van sy navorsingstudie. Hy wou bepaal of indiwiduele verskille in identiteitsontwikkeling met die internalisering van 'n selfvoorstelling verband hou.

Deelnemers moes positiewe voorstellings internaliseer, asook weerstand bied teen negatiewes (Berzonsky, 1995:737). Premature sluitings het verhoogde weerstand in gesimuleerde positiewe roltoestande aangedui en moratoriumtellings is geassosieer met 'n verhoogde ontvanklikheid om te internaliseer in negatiewe roltoestande (Berzonsky, 1995:737). Die neiging van moratoriums tot selfrefleksie, gekombineer met hul swakker selfgating, maak hulle ontvanklik vir 'n sekere persepsie van hulself (Bem in Berzonsky, 1995:743). Dit wil voorkom of moratoriums omgepraat kan word om die teenoorgestelde te doen as dit waarin hulle glo. Individue in premature sluiting besit weer behoudende normatiewe opvattinge wat verandering teenstaan (Berzonsky, 1995:743). Premature sluiters is dus meer weerbaar teenoor druk van buite.

Internalisering van selfvoorstellings kan negatief en positief wees. Vir vroue in diffusie was dit negatief; hulle het mislukte internaliserings ervaar, dit wil sê die aanneem van aspekte van verhoudings en ervarings wat deel van die self word. Ervaring vind plaas, maar dit dra nie by tot leer of verandering nie. Die gevolg is dat die persoonlikheid nie gestruktureerd is nie, en fragmentering vind plaas (Josselson, 1987:164).

(v) Selfkennis

Botha (1996:121) het bevind dat beroepsidentiteitsverwerwers oor beter vermoëns beskik om inligting oor die self met loopbaaninligting te integreer. Voor integrasie kan plaasvind is selfkennis nodig. Persone wat besig is met self- en beroepseksploratie, beskik reeds in 'n groot mate oor selfkennis, maar individue wat egter meer beroepsidentiteitsonsekerheid toon, beskik oor min selfkennis (Botha, 1996:123). Individue wat beroepsidentiteit verwerf het, beskik oor 'n groter mate van loopbaaninligting en het dus voldoende kennis om met loopbaanbeplanning voort te gaan (Botha, 1996:134). Laasgenoemde is 'n belangrike ontwikkelingstaak van die adolessent. Betekenisvolle geslagsverskille is aangedui: Meer meisies as seuns was in die beroepsidentiteitsluitingstatus (Botha, 1996:129). Dit kom voor of die vroulike geslag meer identifiseer met en meer beïnvloed word deur hulle ouers in terme van loopbaanaangeleenthede.

2.3.2.6 Psigologiese welsyn

Die adolessent in identiteitsverwerwing toon die beste aangepaste persoonlikheidsprofiel van die vier identiteitstatusgroepe (Gulotta *et al.*, 2000:87). In terme van psigologiese welsyn was individue in die identiteitsverbintenisstatusse (verwerwing en premature sluiting) in die beste posisie, gevolg deur dié in diffusie. Moratoriums het aangedui dat hulle die minste gelukkig en die meeste depressief is (Meeus, 1996:594). Meeus (1996:594) dui aan dat moratoriums aan die een kant 'n positiewe profiel mag toon, maar aan die ander kant, 'n lae vlak van psigologiese welsyn aandui. Dit mag 'n aanduiding wees van 'n identiteitskrisis wat die individu in moratorium ervaar. Meeus (1996:594) sê verder: "Adolescents with a positive personality profile need an identity crisis, a period in which developmental alternatives are explored in order to continue a progressive development". Die implikasie is dat die ongeluk en konflik wat hulle ervaar normaal is en verwag kan word, en slegs van tydelike aard kan wees.

Identiteitsdiffuse vroue is konsekwent in die laagste kategorie onder die vier identiteitstatusgroepe in terme van gesonde psigologiese funksionering (Josselson, 1987:140). In hierdie onstabiele en diffuse toestand is hul ego-ontwikkeling, intieme verhoudings, angsvlakke en geslagsrol-oriëntasie dikwels onbevredigend (Josselson, 1987:140-141). In die Afrika-milieu was adolessente mans in identiteitsdiffusie in die beroepsdomein emosioneel gebalanseerd, hulle kon hul realiteit hanteer, was kalm en het groter ego-sterkte geopenbaar (Alberts & Meyer, 1997:284). Behalwe geslagsverskille, speel die konteks waarin identiteitsontwikkeling plaasvind dus ook 'n rol.

In die algemeen het navorsers bevind dat adolessente in diffusie hulp, ondersteuning en leiding nodig het. "Clearly, identity-diffuse (or role-confused) youths are desperately in need of help" (Gulotta *et al.*, 2000:83).

2.3.2.7 Toekomsgerigtheid

Manlike individue in die identiteitsverwerwing- en premature sluitingstatusse is meer toekomsgerig as dié in ander statusse (Protter in Marcia, 1980:164). In 'n studie

ondernem deur Dunkel (2000:519), het respondente min denke en vertroue ten opsigte van positiewe ondernemings in die toekoms onder individue in diffusie aangetoon. Navorsing het aangedui dat adolessente in moratorium min goedgedefinieerde doelwitte uiteensit (Donovan, 1975:47).

2.3.3 Identiteitsontwikkeling en persoonlikheidstipevoorkeure

2.3.3.1 Inleiding

In die vorige afdeling is verskeie persoonlikheidsdimensies met identiteitsontwikkeling in verband gebring. Persoonlikheidskenmerke wat identiteitsontwikkeling bevoordeel en benadeel is beklemtoon. Elke persoon met sy eiesoortige persoonlikheid het sy eie, unieke manier om 'n belewing van Wie is ek? te ervaar. Hierdie belewing vind in 'n snelveranderende omgewing plaas, en in Suid-Afrika gebeur dit in 'n konteks van 'n reënboog van verskillende kulture.

In die huidige navorsing is die navorser in die individuele oriëntasie (spesifiek in terme van persoonlikheidstipevoorkeure) geïnteresseerd wat die individu op 'n sekere manier laat sin maak van identiteit in terme van die statusse van identiteitsverwerwing, moratorium, premature sluiting en identiteitsdiffusie.

Vervolgens word die voorlopers van identiteitsontwikkeling en persoonlikheidstipevoorkeure (Erikson en Jung) met mekaar in verband gebring. Daarna volg enkele verwysings na beperkte navorsingstudies wat dié konstrunkte in verband met mekaar gebring het.

2.3.3.2 Erik H. Erikson & Carl G. Jung

Indien daar nader ondersoek gedoen word na die verband tussen identiteitsontwikkeling en persoonlikheidstipevoorkeure, is 'n vergelyking tussen dié teoretici se oorvleuelende en komplementerende standpunte 'n sinvolle vertrekpunt.

Crain (1980:1) bring, onder andere, Jung en Erikson onder die sambreel van die ontwikkelingsgeoriënteerde teoretici ('developmentalists'). Hierdie teoretici is veral

geïnteresseerd in hoe individue ontwikkel, en is van mening dat kinders 'n innerlike behoefte mag hê om sekere ervarings op sekere tye in hul lewens te verkies (Crain, 1980:2). 'n Beskrywing van die stadiums van ontwikkeling en gepaardgaande ontwikkelingstake, volgens Erikson se teorie, is reeds gelewer. Jung het ook stadiums in die lewensloop van die individu geïdentifiseer, naamlik die kinderjare (vanaf geboorte tot adolessensie), jeug (adolessensie tot jong volwassenheid), die middeljare (vanaf die ouderdom 40 tot aftrede) en bejaardheid ('old age'). Verskille in hul indeling van die stadiums is dus duidelik.

Die aanname van rolle in die gemeenskap tydens adolessensie is vir Erikson belangrik. As rolle nie gevestig word in die proses van identiteitsontwikkeling nie, kan rolverwarring ontstaan. Jung verklaar ook dat adolessensie die tyd is vir 'n persoon om sy beroeps-, huweliks- en gemeenskapsrolle te vestig (Allen, 1994:67).

Die psigodinamiese teorieë van Jung, sowel as van Erikson, het ook lewenslange ontwikkeling beklemtoon (Bütz, 1992:71). "... Throughout our lives we encounter crisis points that fractionate the ego and necessitate use of more complex and adaptive psychic structures to contain or handle the seemingly disparate qualities that arise" (Bütz, 1992:160).

Soos die individuasiëproses van Jung, verloop die pad van ego-identiteit ook oor 'n leeftyd (Massey, 1981:185). Vir Jung was die rigting van persoonlikheidsontwikkeling die individuasiëproses: "The process by which a person becomes a psychological 'individual,' that is, a separate, indivisible unity or 'whole'" (Jung in Allen, 1994:65). Net soos die argetipe van die self die dele van die persoonlikheid integreer, net so bring die ego, volgens Erikson, persoonlike potensiaal, kragpunte en ontwikkeling byeen (Massey, 1981:185).

Psigoanalitici beskryf die ontwikkeling van persoonlikheid in terme van 'n verskyning van 'n unieke identiteit vanaf 'n toestand van afhanklikheid en subjektiewe nie-differensiasie uit die persoon se omgewing (Redfearn, 1983:101). In Erikson se terme, beteken dit die ontwikkeling van 'n persoonlike identiteit. Jungiane beskryf dit as: "The emergence of

the ego out of the primal matrix as both ego and non-ego become more differentiated” (Redfearn, 1983:101).

Ten opsigte van die balans tussen pole in die psige van die mens, het Erikson aangesluit by Jung se onbewuste ideale en donker- of skaduprototipes in die psige. Erikson verklaar:

“... overadjusted people repress their evil and ideal potentials and readily support the incarceration and expatriation of dissenters to avoid a confrontation with their own deviant trends, but actually impoverish their personalities by refusing to confront the best and worst in themselves” (Massey, 1981:185).

Jung het 'n bewustheid van die goeie en skadukant in mense beklemtoon. Erikson is dus, soos Jung, 'n voorstander van die teenoorstaande fasette of pole in die psige van 'n persoon.

Bostaande is 'n poging om die parallele tussen Jung en Erikson te ondersoek. Navorsing wat die begrippe identiteitsontwikkeling (in terme van identiteitstatusse) en persoonlikheidstipevoorkeure met mekaar in verband bring, is beperk. Die volgende studies is egter al onderneem.

2.3.3.3 Enkele navorsingstudies

Navorsing wat identiteitsontwikkeling en persoonlikheidstipevoorkeure in verband bring met mekaar is beperk. Twee navorsingstudies, onderneem in die VSA, het aan dié verband geraak.

(i) Beroepsidentiteit en persoonlikheidstipologie

'n Studie van Afro-Amerikaanse hoërskoolleerders (junior- en seniorvlak) in 'n stedelike gemeenskap, is deur Peeke (1997:37,75) onderneem. Die verband tussen beroepsidentiteit en persoonlikheidstipologie is, onder andere, in dié opset ondersoek. Meer spesifiek: Die voorspellingsvermoë van rasse-identiteit en persoonlikheidskenmerke (persoonlikheidstipevoorkeure), met betrekking tot die

verwerwing van beroepsidentiteit onder Afro-Amerikaanse adolessente in 'n stedelike en homogene omgewing, is ondersoek (Peeke, 1997:11). Vir effektiewe loopbaanberading, is dit nodig om byvoorbeeld die unieke persoonlikheidsdinamika, wat adolessente se beroepsidentiteit kan affekteer, te ondersoek (Peeke, 1997:12). Resultate het aangedui dat geen direkte verband tussen 'n sekere persoonlikheidstipologie-kombinasie tot hoër of laer beroepsidentiteitstellings gelei het nie (Peeke, 1997:78). Introversie-Ekstroversie was die enigste dimensie van persoonlikheidstipevoorkeure wat vir 'n beduidende verskil in beroepsidentiteitstellings verantwoordelik was (Peeke, 1997:79). 'n Sterk assosiasie tot 'n introverte óf 'n ekstroverte patroon van interaksie kan tot 'n hoër vlak van beroepsidentiteit bydra. Dit beteken dat, hoe sterker voorkeure tot 'n Introverte of 'n Ekstroverte oriëntasie is, hoe sterker sal ervaring van 'n beroepsidentiteit wees (Peeke, 1997:79). 'n Aflëiding wat Peeke (1997:79) maak is: Hoe sterker die uitdruk tot 'n sekere voorkeur is, hoe meer duidelikheid sal die adolessent verkry om homself te verstaan en om in 'n besluitnemingsproses betrokke te raak. Die navorser het aangedui dat 'n moontlikheid bestaan dat ander faktore, behalwe persoonlikheidstipologie, beduidende bydraers kan wees tot die variansie in beroepsidentiteit (Peeke, 1997:92).

(ii) Vroue se ontwikkeling en Jungiaanse tipologie

In 'n studie, onderneem deur Squitieri (1998), is die patroon van die ontwikkeling van die Jungiaanse tipologiese funksies ondersoek, asook hoe dié patrone sigbaar word in die lewens van 14 vroue. Die lewens van dié vroue is ondersoek in terme van tipologiese ontwikkeling in die maniere waarop hulle hul belangrike besluite en lewensuitkyk in verskillende dekades (adolessensie, hul 20's, 30's en 40's) beskryf het (Squitieri, 1998). Resultate het aangedui dat die Jungiaanse tipologie in die lewens van die vroue bevestig kan word. Die ontwikkeling van ekstroversie en introversie het die patrone gevolg soos deur Jung aangedui is en het met belangrike lewensoorangfases saamgeval (Squitieri, 1998).

In die volgende hoofstuk word die empiriese ondersoek beskryf. Die metodologie van die ondersoek, resultate en bespreking van resultate is die fokus van hoofstuk 3.

HOOFSTUK 3: EMPIRIESE ONDERSOEK

3.1 METODE VAN ONDERSOEK

3.1.1 Doelstellings

Die primêre doel van die navorsingsprojek was om die verband tussen identiteitsontwikkeling en persoonlikheidstipevoorkeure by adolessente te ondersoek.

Die sekondêre doelwitte was om die interaksie van die demografiese veranderlikes (geslag, taal en skool) met identiteitstatus te ondersoek, sowel as die interaksie van dié veranderlikes met persoonlikheidstipevoorkeure.

3.1.2 Hipoteses

H1: Daar is 'n verband tussen identiteitsontwikkeling en persoonlikheidstipevoorkeure by adolessente.

H2: Daar is 'n verband tussen identiteitsontwikkeling en geslag, taal en skool by adolessente.

H3: Daar is 'n verband tussen persoonlikheidstipevoorkeure en geslag, taal en skool by adolessente.

3.1.3 Die ondersoekgroep

Geslag, taal en skool het gedien as die demografiese veranderlikes. Oorweginge in die keuse van die teikengroep het dus die volgende behels:

- Beide geslagte moes ingesluit word.
- Verskillende kulture en skole moes verteenwoordig word.
- Graad 11-leerders is as ondersoekgroep gekies, want 'n homogene ouderdomsgroep is benodig. Graad 12-leerders is nie gebruik as die ondersoekgroep nie, as gevolg van 'n besige program in die derde kwartaal.
- Die skole moes maklik bereikbaar wees om die praktiese toepassing van die ondersoek moontlik te maak.

Die Graad 11-leerders van vier sekondêre skole in die Wes-Kaap (Stellenbosch area) was die teiken navorsingsgroep. Die totale aantal respondente wat beide die vraelyste volledig voltooi het, was 143 in totaal. Die samestelling van die ondersoekgroep word in Tabel 3.1 weergegee. Vergelyk 'n diagrammatiese voorstelling van die onafhanklike veranderlikes in Figure 3.1, 3.2, 3.3. Die ondersoekgroep het die volgende skole ingesluit.

Skool A: 41 Afrikaanssprekende leerders (Vorige Wes-Kaapse Onderwysdepartement)

Skool B: 28 Engelssprekende leerders (Vorige Wes-Kaapse Onderwysdepartement)

Skool C: 40 Xhosaspreekende leerders (Vorige Departement Onderwys en Opleiding)

Skool D: 34 Afrikaanssprekende leerders (Vorige Raad van Verteenwoordigers)

Tabel 3.1: Samestelling van ondersoekgroep

TAAL	GESLAG	SKOOL								TOTAAL	
		A		B		C		D			
		n	%	n	%	n	%	n	%	n	%
AFRIKAANS	Manlik	16	39.0					13	38.2	29	38.7
	Vroulik	25	61.0					21	61.8	46	61.3
	Totaal	41	28.7					34	23.8	75	52.4
ENGELS	Manlik			15	53.6					15	53.6
	Vroulik			13	46.4					13	46.4
	Totaal			28	19.6					28	19.6
XHOSA	Manlik					11	27.5			11	27.5
	Vroulik					29	72.5			29	72.5
	Totaal					40	28			40	28
TOTAAL	Manlik	16	39.0	15	53.6	11	27.5	13	38.2	55	38.5
	Vroulik	25	61.0	13	46.4	29	72.5	21	61.8	88	61.5
	Totaal	41	28.7	28	19.6	40	28	34	23.8	143	100

3.1.4 Die ondersoekinstrumente

Die Extended Objective Measure of Ego Identity status en die Myers-Briggs Type Indicator is gebruik om identiteitstatusse en persoonlikheidstipevoorkeure van die ondersoekgroep te bepaal. Vervolgens 'n bespreking van die ontwikkeling, die nasien, betroubaarheid en geldigheid van die vraelys. Die vraelys se bruikbaarheid word ook geëvalueer.

3.1.4.1 The Extended Objective Measure of Ego identity status (EOM-EIS-2)

(i) Inleiding: die ontwikkeling van die instrument

Aanvanklik is 'n studie deur Adams *et al.* (1979:223) onderneem om 'n self-verslag-metingskaal van ego-identiteit te ontwikkel, naamlik die OM-EIS. Hierdie instrument het uit 24 identiteitstellings bestaan. Ses stellings het met elk van die vier statusse gekorrespondeer en het drie inhoudsareas (beroep, religie en politiek) verteenwoordig (Adams *et al.*, 1979:225; Jones, Akers & White, 1994:535).

Die EOM-EIS-vraelys is op die OM-EIS en die Onderhoudsvraelys van Grotevant, Thorbecke en Meyer (1982) gebaseer (Grotevant & Adams, 1984:423). Vier interpersoonlike inhoudsareas (vriendskap, uitgaanpatrone, geslagsrolle en rekreasie) en een ideologiese area (filosofiese lewenstyle) is bygevoeg (Grotevant & Adams, 1984:423; Jones *et al.*, 1994:535). Die EOM-EIS bestaan uit 64 stellings: 32 items gee 'n aanduiding van ideologiese identiteit in die inhoudsareas van beroep, politiek, religie en filosofiese lewenstyl. Die ander 32 items verskaf weer 'n beraming van interpersoonlike identiteit in die inhoudsareas van vriendskap, uitgaanpatrone, geslagsrolle en rekreasie (Adams, 1999:24).

Die EOM-EIS-2 is deur Bennion en Adams (1986) aangepas om onduidelikhede ten opsigte van interpersoonlike stellings aan te spreek (Jones *et al.*, 1994:535). Items stem ooreen met die EOM-EIS-2 se voorloper-vraelys, naamlik die EOM-EIS (Adams, 1999:25).

(ii) 'n Beskrywing van die instrument

James Marcia het die konsep van identiteitsontwikkeling ge-operasionaliseer en daarvolgens is vier vorms van identiteitsverwerwing geïdentifiseer. Kliniese onderhoude en selfverslagskale is ontwikkel in 'n poging om adolessente identiteitsontwikkeling te kategoriseer (Adams, 1999:9). Die Extended Objective

Measure of Ego Identity Status is 'n selfverslagskaal wat as 'n alternatief vir die kliniese onderhoud kan dien. Hierdie instrument is ontwikkel as gevolg van 'n behoefte wat ontstaan het om 'n maklik administreerbare instrument te kan gebruik, wat hom leen tot die bepaling van betroubaarheid en geldigheid en wat vir klassifikasiedoeleindes gebruik kan word (Adams, 1999:10). Adams (1999:10) dui aan dat die instrument op sy eie gebruik kan word, saam met 'n kliniese onderhoud of dit kan in 'n battery van psigologiese toetse gebruik word. Die vraelys kan 'n individu klassifiseer op 'n sekere tydstip, dit kan ontwikkelingsveranderinge in identiteit bepaal en kan gebruik word as 'n algemene meting van individuele verskille wat kan strek vanaf identiteitsdiffusie tot –verwerwing (Adams, 1999:10).

'n Onderskeid word getref tussen ideologiese (persoonlike) en interpersoonlike (sosiale) identiteit in hierdie 64-item skaal (Adams, 1999:24). Twee en dertig items bepaal ideologiese identiteit in die domeine van beroep, politiek, religie en filosofiese lewenstyl en die ander 32 items bepaal interpersoonlike identiteit in die domeine van geslagsrolle, vriendskap, rekreasie en verhoudinge met die teenoorgestelde geslag (Adams, 1999:24). In Bennion en Adams se weergawe (EOM-EIS-2) is die interpersoonlike identiteit subskaalitems ontwikkel en verbeter (Adams, 1999:25).

Die items van die vraelys is in die vorm van stellings waarop respondente op 'n 6-punt-respons skaal moet reageer. Voorbeelde van dié stellings en responskategorieë is:

- 'It took me a while to figure it out, but now I really know what I want for a career' (Ideologiese identiteit, domein van beroep).
- 'I don't have any real close friends, and I don't think I'm looking for one right now' (Interpersoonlike identiteit, domein van vriendskap). (EOM-EIS-2) (Bennion & Adams, 1986).

(iii) Die nasien van die EOM-EIS-2

Agt items is vir elke identiteitstatus-subskaal saamgestel. Items word bereken deur die "sterk saamstem" met 'n waarde van ses toe te ken en die "sterk nie-saamstem" met 'n waarde van een toe te ken (Adams, 1999:22,24). Identiteitstatus-subskale word verkry deur die berekening van al agt items oor vier inhoudsdomeine heen tot 'n gesommeerde subskaaltekening vir diffusie, premature sluiting, moratorium en identiteitsverwerwing verkry is (Adams, 1999:22,24,25). Elke item word onder die

gepaste identiteitstatus-subskaal opgetel om 'n rou subskaaltekening te verskaf (Adams, 1999:22). Elke rou subskaaltekening strek vanaf 'n moontlike agt tot 'n telling van 48 (Adams, 1999:22). Die rou subskaalteelings vir diffusie, premature sluiting, moratorium en identiteitsverwerwing kan gebruik word in korrelasionele navorsing wanneer die navorser interpretasies wil maak oor die respondente se subskaalteelings op 'n gegewe identiteitstatus-dimensie (Adams, 1999:22).

(iv) Betroubaarheid en geldigheid

Die betroubaarheid en geldigheid van 'n instrument kan nie sonder meer geskei word nie. Om die geldigheid te bepaal van 'n toets sonder dat daar 'n aanduiding van betroubaarheid is, is 'n futiele oefening (Kaplan & Saccuzzo, 1997:148).

Vervolgens 'n kort beskrywing van die begrippe betroubaarheid en geldigheid, sowel as enkele voorbeelde daarvan in navorsing wat onderneem is.

(a) Betroubaarheid

Kwantitatiewe toetsresultate behoort 'n betroubare perspektief te gee van die dimensies wat gemeet word. Die **betroubaarheid** van 'n toets dui op die konsekwentheid van toetsresultate ten opsigte van dieselfde toets by verskeie geleenthede (Anastasi, 1982:102; Huysamen, 1996:20).

Betroubaarheid kan met behulp van verskeie metodes ondersoek word: toets-hertoetsbetroubaarheid, interne konsekwentheid en die halveringsmetode is voorbeelde (Adams, 1999:27). Toets-hertoetskattings van betroubaarheid behels dat dieselfde instrument twee keer by dieselfde groep onder dieselfde toestande ná 'n tydsverloop geadministreer word (Adams, 1999:27; Huysamen, 1996:24). Tellings word gekorreleer en die stabiliteitskoëffisiënt gee 'n aanduiding van die konsekwentheid van die tellings (Huysamen, 1996:24). Interne konsekwentheid dui aan in hoe 'n mate items korreleer. Op grond van die konsekwentheid van die items binne die toets word konsekwentheid oor ander soortgelyke toetsvorms geskat. Halveringsbetroubaarheid dui die ooreenkoms tussen twee helftes van die toets aan (Adams, 1999:27).

Die bepaling van betroubaarheid met behulp van die genoemde metodes is met

beduidende resultate vir die EOM-EIS-2 aangedui (Adams, 1999:27). Enkele verwysings ten opsigte van die betroubaarheid (interne konsekwenheid) van dié instrument word vervolgens aangedui.

Interne konsekwenheid is ten opsigte van die ideologiese en interpersoonlike skale aangedui (Bennion in Adams, 1999:28; Bennion & Adams in Adams, 1999:28). Alpha koëffisiënte was gunstig ten opsigte van die ideologiese en interpersoonlike subskale (onderskeidelik 0.53 tot 0.73) (Bennion in Adams, 1999:28). 'n Studie onderneem deur Bennion & Adams (1986) het ooreenkomstige resultate getoon met Cronbach alphas vanaf 0.62 tot 0.75 ten opsigte van die ideologiese subskale en 0.58 tot 0.80 ten opsigte van die interpersoonlike subskale (Bennion & Adams in Adams, 1999:28). Verdere navorsing het matige tot gemiddelde én hoë betroubaarheid aangedui (O'Connor, 1995:213; Perosa, Perosa & Tam, 1996:826). O'Connor (1995:213) het interne konsekwenheid aangedui wat vanaf 0.60 tot 0.94 gestrek het. 'n Studie deur Perosa *et al.* (1996:826) het soortgelyke resultate opgelewer: die interne konsekwenheid was bevredigend met tellings tussen 0.61 tot 0.91. 'n Gemiddelde betroubaarheidstelling van 0.79 is verkry.

(b) Geldigheid

Die **geldigheid** van meetinstrumente dui op die mate waarin aan die doel daarvan voldoen word. Dit beteken die mate waarin dit die konstruk meet wat dit veronderstel is om te meet (Adams, 1999:31; Huysamen, 1996:33). Geldigheid kan aanvaar word as die "best approximation to the truth" (Mouton, 1996:109, 110). Om die naaste aan die 'waarheid' te kom, kan ons geldigheid benader deur die sleuteldimensies van geldigheid te identifiseer (Mouton, 1996:109). Dimensies van die metingsgeldigheid van die instrument kan uit die volgende bestaan: saamvallende, voorspellings- en konstrukgeldigheid (Adams, 1999:31; Kaplan & Saccuzzo, 1997:131; Mouton, 1996:110).

Saamvallende geldigheid verwys na ooreenkomste tussen die resultate van nuut-ontwerpte instrumente en ander metodes, waarvan bevredigende geldigheidstellings reeds bevind is en wat dieselfde konstruk meet (Adams, 1999:31; Huysamen, 1996:36). Saamvallende geldigheid verskaf 'n aanduiding van die akkuraatheid van die toetstellings ten opsigte van huidige gedrag van individue of groepe (Huysamen,

1996:34). 'n Verhouding tussen die toets en 'n ooreenstemmende kriterium word dus bepaal (Kaplan & Saccuzzo, 1997:13). Voorspellingsgeldigheid gee 'n aanduiding van die akkuraatheid van 'n instrument om toekomstige gedrag te voorspel: dit kan kognitiewe, affektiewe of houdingsaspekte van gedrag wees (Adams, 1999:31; Huysamen, 1996:34; Kaplan & Saccuzzo, 1997:134). Konstruktorgeldigheid word gebaseer op dié mate waarin die instrument die interafhanklike verband tussen die elemente van die konstruk wat geëvalueer word aandui (Adams, 1999:31). Bewyse van wat die toets werklik beteken, word verkry (Kaplan & Saccuzzo, 1997:144). Elemente is veronderstel om ooreen te stem sodat konstruktorgeldigheid van 'n instrument 'n aanduiding is van die mate waarin die hipotetiese konstruk dit evalueer wat die voorgee om te evalueer (Huysamen, 1996:44).

Die bepaling van geldigheid met behulp van die genoemde metodes is met beduidende resultate vir die EOM-EIS-2 aangedui (Adams, 1999:46-74).

Ten opsigte van saamvallende geldigheid is ooreenstemming tussen die statusse van die EOM-EIS-2 en die semi-gestruktureerde onderhoud aangedui: 25% ooreenstemming vir die ideologiese domein en 50% vir die interpersoonlike domein. Die algehele ooreenstemming was 36% (Bennion in Adams, 1999:50). Beduidende korrelasies ten opsigte van identiteitsverwerwing, in ooreenstemming met die Rosenthal identiteitsmeting, is deur Bennion en Adams aangedui (Adams, 1999:52).

Voorspellingsgeldigheid in 'n resente navorsingstudie het aangedui dat individue in moratorium en diffusie meer van projeksie, ontkenning en identifikasie as verdedigingstrategieë (defense) gebruik maak as dié in premature sluiting en verwerwing (Cramer, 1995:357). Individue in moratorium en diffusie het meer van ontkenning gebruik gemaak as die premature sluiting-groepe (Cramer, 1995:57). Só kan bepaalde gedrag verwag en voorspel word van individue wat geassosieer word met sekere stadiums van identiteitsontwikkeling. In 'n studie onderneem deur Hernandez en Diclemente (1992) kan moratorium en selfkontrole beduidend wees ten opsigte van onverantwoordelike seksuele praktyke en optredes (Hernandez & Diclemente, 1992:443).

Konvergente en divergente geldigheid is twee benaderings tot die ondersoek van konstruktorgeldigheid (Huysamen, 1986:3; Kaplan & Saccuzzo, 1997:146,147).

Konvergente geldigheid is 'n metode om te bepaal of tellings op die toets korreleer met maatstawwe van ander konstrunkte (Huysamen, 1986:48). Divergente geldigheid is 'n metode om na te gaan of die toets onderskei tussen groepe wat volgens die relevante teorie behoort te verskil ten opsigte van die konstrunk (Huysamen, 1986:45). Konstrungskeldigheid ten opsigte van divergente korrelasies van die EOM-EIS-2 subskale het aangedui dat korresponderende verwerwing- en diffusie-subskale negatief en betekenisvol gekorreleer het (Bennion in Adams, 1999:49). Konstrungskeldigheid ten opsigte van konvergente korrelasies het aangedui dat drie uit die vier korresponderende subskale (byvoorbeeld ideologiese en interpersoonlike diffusie) beduidende korrelasies getoon het (Bennion in Adams, 1999:50). Ten opsigte van konvergente geldigheid in 'n ander studie (Bennion & Adams in Adams, 1999:51) was beduidende tellings aangedui tussen subskale wat dieselfde ideologiese en interpersoonlike inhoud evalueer. Die hoogste konvergente geldigheid tussen ideologiese en interpersoonlike subskale is gevind ten opsigte van premature sluiting (0.66, $p < 0.001$) (Bennion in Adams, 1999:51).

Vervolgens 'n kortlikse evaluering van die Extended Objective Measure of Ego Identity Status.

(v) Evaluering van die EOM-EIS-2

Die vraelys bied die geleentheid om individuele verskille ten opsigte van identiteitsontwikkeling tussen adolessente te onderskei. Die doel is om te bepaal of verskillende identiteitstatusse bepaalde gedrag, houdings, en waardes voorspel (Adams, 1999:74). Die skaal bied ook 'n meting van subskaal-verspreiding ten opsigte van die progressiewe ontwikkeling oor die identiteitstatusse. Só word intra-individuele ontwikkelingspatrone of die verloop daarvan ondersoek (Adams *et al.* 1979:235; Adams, 1999:74). Die instrument word gebruik as 'n primêre en sekondêre navorsingsmeganisme in die studie van psigososiale ontwikkeling gedurende adolessensie (Adams, 1999:74). Sosialiseringsfaktore wat 'n rol kan speel in die vorming van identiteit kan ook ondersoek word (Adams, 1999:74). Identiteitstatustellings wat verkry word vir ideologiese en interpersoonlike domeine toon geslagsverskille aan (Grotevant & Adams, 1984:436).

As 'n siftingsinstrument dien dit om 'n homogene of 'n kontrasterende groep ten

opsigte van identiteitstatus te identifiseer vir navorsing (Grotevant & Adams, 1984:437). Korrelasionele tegnieke kan gebruik word omdat die instrument kontinue skale bied (Grotevant & Adams, 1984:436). Groot skaalse opname studies kan ook onderneem word en dit laat die gebruik van verskeie navorsingstegnieke toe (Adams *et al.*, 1979:235). Die instrument kan binne 30 minute afgeneem word en selfs elektronies nagesien word, wat dit vaartbelyn maak in teenstelling met die gebruik van 'n onderhoud (Grotevant & Adams, 1984: 437).

Adams (1999:20) beveel die gebruik van die EOM-EIS-2 (Bennion & Adams, 1986) aan. Hy dui aan dat die aanpassing van die interpersoonlike identiteit-items 'n groot verbetering was van die instrument se psigometriese kwaliteite (Adams, 1999:20). Bevindinge verkry vanaf dié instrument speel 'n belangrike rol in die meting van die teoretiese aannames van James Marcia.

3.1.4.2 Die Myers-Briggs Type Indicator (MBTI)

(i) 'n Beskrywing van die instrument

Die MBTI is 'n vraelys gebaseer op Jung se teorie en dit neem die vorm van 'n papier-en-potlood selfrapporteringsformaat aan (MacDonald, Anderson, Tsagarakis, Holland, 1994:340). Daar word onderskei tussen sestien persoonlikheidstipes volgens hul voorkeure op vier dimensies of skale. Die skale is die volgende: Ekstroversie (E) – Introversie (I); Sintuiglik (S) – Intuïtief (N); Denke (T) – Gevoel (F); Beoordeling (J) – Waarneming (P) (Briggs Myers & McCaulley, 1985:12-13). 'n Persoon word beter leer ken of verstaan ten opsigte van 'n kenmerkende voorkeur. Albei pole kan gesien word as kragpunte of gawes in die persoonlikheid van die individu (De Vito, 1985:1030; Briggs Myers & Myers, 1995:70). Die instrument is ontwikkel deur 'n moeder-dogterspan, naamlik Isabel Briggs Myers en Katharine Cook Briggs in die 1940's tot 1950's, om te bepaal of mense se gedrag en keuses beter verstaan sou kon word (McCaulley, 1987:38).

Carlson (1989:484) onderskei tussen die in terme van hoe mense inligting verwerk. Die E-I dimensie verwys na die individu se voorkeur om inligting direk van ander (ekstroversie) te kry of, alternatiewelik, deur inligting te verkry deur te lees of daaroor na te dink (Carlson, 1989:484). Die S-N-skaal verwys na 'n persoon se voorkeur óf vir sintuiglik gebaseerde data (sensasie) óf vir self-gegenereerde intuïesies (Carlson,

1989:484). Die T-F-skaal onderskei tussen mense wat 'n logiese benadering verkies in die hanteer van inligting (denke) of wat van subjektiewe benaderings (gevoel) gebruik maak (Carlson, 1989:484).

Die vierde dimensie is 'n unieke bydrae van die MBTI wat die moontlike agt kombinasies van Jung se persoonlikheidstipes verdubbel na sestien (Carlson, 1989:484). Hierdie skaal (J-P) onderskei tussen 'n voorkeur om daaglikse inligting (beoordelend) te evalueer, in teenstelling met die voorkeur om dit te versamel en te stoor (persepsie of waarneming) (Carlson, 1989:484).

Deur middel van die instrument en bepaalde tipering (byvoorbeeld 'n ISTJ-tipe) kan die individu insig kry ten opsigte van sy eie voorkeure en kombinasies daarvan en kan hy homself en ander heelwat beter verstaan.

Die nasien van die instrument word vervolgens bespreek.

(ii) Die nasien van die MBTI

Die vraelys bestaan uit 'n reeks items waar 'n keuse gemaak moet word tussen moontlike gegewe items. Hierdie items verteenwoordig gedragsvoorkeure en bepaalde selfbeskrywende byvoeglike naamwoorde (Johnson, Johnson, Murphy, Weiss & Zimmerman, 1998:822). Voorbeelde is:

- "When you go somewhere for the day, would you rather
(A) plan what you will do and when, or
(B) just go?"
- Which word in each pair appeal to you more?
(A) Scheduled (B) Unplanned
(A) Convincing (B) Touching"

(Myers-Briggs Type Indicator, 1994)

Vyf nasiensleutels word gebruik in die nasien van die vraelys (Briggs Myers & McCaulley, 1985:8). Dit beteken een sleutel vir elk van die skale: E-I-; S-N-; T-F- (manlik); T-F- (vroulik) en die J-P-skaal. Vir elke skaal word 'n routelling vir elke pool, dit wil sê 'n voorkeurtelling wat die sterkte van die polariteit aandui, sowel as 'n kontinue telling bepaal (De Vito, 1985:1030). Uiteindelik verkry die individu 'n vier-letterprofiel, byvoorbeeld ISTJ (Johnson, *et al.*, 1998:822). 'n ISTJ-profiel dui voorkeure aan vir Introversie (I), die Sintuiglike (S), Denke (T) en Beoordeling (J). In

ooreenstemming met die MBTI-teorie verteenwoordig elk van die tipes 'n kombinasie van kognitiewe en affektiewe voorkeure (Pittenger, 1993:470). Denke en gevoel speel dus 'n rol in die samestelling van 'n unieke tipe.

Die MBTI bestaan uit verskeie weergawes: Vorm F (166 items), Vorm G (126), Vorm J (290), Vorm AV (die verkorte weergawe van die G-formaat) en die Murphy-Meisgeier-weergawe vir kinders (MMTIC) is voorbeelde (Johnson, *et al.*, 1998:821; Briggs Myers & McCaulley, 1985:7; Van Heerden, 1996:100). Tans word 'n nuwe weergawe van die MBTI (Vorm M, met 93 items) in Suid-Afrika beskikbaar gestel (Proctor, 2001).

Vorm G is 'n korter formaat as vorm F: sommige items is verwyder en vae items is herskryf (Murray, 1990:1188). Vorm G is tans die standaard weergawe van die MBTI (Johnson *et al.*, 1998:821). Vir die huidige navorsing is Vorm G gebruik.

By die keuse van die vraelys is die volgende oorweeg: die nuwe MMTIC-vraelys was in die proses om aangepas te word, Vorm F word nie meer beskikbaar gestel in SA nie, dus is op Vorm G besluit. Die ouderdom van die leerders en toepaslikheid van die vraelys is ook in aanmerking geneem. Die MBTI is gepas vir senior hoërskoolleerders en volwassenes (Briggs Myers & McCaulley, 1985:6). Wanneer dit ten opsigte van middel en junior hoërskoolleerders toegepas word, behoort interpretasies versigtig hanteer te word.

(iii) Betroubaarheid en geldigheid van die MBTI

Bevredigende halverings- en toets-hertoetsbetroubaarheid, sowel as geldigheidsmetings is al vir die MBTI oor verskeie navorsingstudies heen aangedui (Carlson, 1989:484). Die MBTI het ook aangedui dat dit breed gedefinieerde kenmerke kan bepaal (Pittenger, 1993:474). Betroubaarheid ten opsigte van onder andere toets-hertoetsbetroubaarheid en interne konsekwentheid is deur navorsing aangedui. Geldigheid ten opsigte van voorspellings-, konstruk-, en inhoudsgeldigheid is ook bepaal. Enkele voorbeelde van die betroubaarheid en geldigheid van die MBTI word vervolgens aangedui.

(a) Betroubaarheid

In studies onderneem deur Howes & Carskadon (1979), en deur Mcarley & Carskadon (1983), is toets-hertoetsbetroubaarheid bevestig oor 'n 5-weektydsverloop

(0.77 tot 0.89) (Carlson, 1989:485). Stabiliteit van skale (vanaf 0.69 tot 0.77) is ook in terme van tydsverloop aangedui in 'n meer onlangse studie (Salter, Evans & Forney, 1997:594). In 'n Italiaanse steekproef is toets-hertoetsbetroubaarheid van tussen 0.83 en 0.88 ná 9 dae en tussen 0.77 en 0.93 ná ses maande aangedui (Saggino in Saggino, Cooper & Kline, 2000:2).

Vroeë metings ten opsigte van betroubaarheid en interne konsekwentheid het koëffisiënte aangedui vanaf 0.76 tot 0.82 (E-I), 0.75 tot 0.87 (S-N), 0.69 tot 0.86 (T-F) en 0.80 tot 0.84 (J-P) vir die kontinue tellings vir die onderskeie skale (Carlyn, 1977:465). Bevredigende betroubaarheidskoëffisiënte is aangedui. Verder het verskeie navorsingsbevindinge betroubaarheidskoëffisiënte vir die vier skale aangedui wat gewissel het tussen 0.80 en 0.90 (Thompson & Borrello, 1986:746).

(b) Geldigheid

Voorspellingsgeldigheid het aangedui dat ekstroverte ná 'n drie-minuut toespraak nader aan ander gestaan het, langer gepraat het en meer name onthou het van die mense wat hulle onlangs ontmoet het as introverte (Carskadon in Pittenger, 1993:476). Pittenger (1993:478) se kritiek teen die MBTI se geldigheid is dat baie navorsing soos bogenoemde slegs breë trekke meet wat geassosieer word met ekstroversie.

Die konstruktgeldigheid gee 'n aanduiding van die mate waarin tellings korreleer met tellings van ander konstrunkte (Huysamen, 1996:44). So word aanduidings van wat die toets regtig beteken, versamel. Wat die betekenis van 'n toets is, is om 'n verhouding aan te wys tussen 'n toets en ander toetse (Kaplan & Saccuzzo, 1997:144). Laasgenoemde is vir die MBTI verkry: Die MBTI hou verband met persoonlikheidsveranderlikes, aanlegtellings (SAT), Strong Beroepsbelangstellingskale, sowel as die Edwards Persoonlikheidskade (De Vito, 1985:1031). In 'n Suid-Afrikaanse studie is die MBTI in verhouding met die Self-directed Search-vraelys (SDS), in die konteks van loopbaanberading, onder swart leerders gevalideer (Bachtis, 1999:6). Al die skale van die MBTI het nie met die SDS gekorreleer nie, wat kon toegeskryf word aan 'n klein steekproef (Bachtis, 1999:206). Die MBTI-vraelys behoort nietemin ontgin te word in Suid-Afrika (Bachtis, 1999:207).

Geldigheid in terme van die inhoud is bepaal. Vroeë studies het die MBTI-skale met

'n Jungiaanse instrument vergelyk (Bradway in Carlyn, 1977:468). Ses-en negentig persent van die respondente het dieselfde E-I-klassifikasie verkry, 75% dieselfde S-N-klassifikasie, 72% dieselfde T-F-klassifikasie en 54% het identitiese klassifikasies gekry ten opsigte van al drie dimensies van die twee instrumente (Bradway in Carlyn, 1977:468).

Vier literatuuoroorsig-studies het bevind dat die MBTI as 'n geldige instrument beskou kan word (Saggino, Cooper & Kline, 2000:2). Die MBTI is al gevalideer vir Suid-Afrikaanse groepe in 'n beroepsvoorligtingkonteks (Frazer, 1994:ii). Die MBTI is vergelyk met instrumente wat gebruik word vir beroepsvoorligting, naamlik die Jung Persoonlikheids-, die 16-Persoonlikheidsfaktor- en die Loopbaanontwikkelingsvraelys (Frazer, 1994:ii). Bevredigende korrelasies (van toepassing op eersgenoemde twee instrumente en die MBTI) is aangedui, behalwe vir introversie, denke en die S-N-skaal (Frazer, 1994:225).

(iv) 'n Evaluering van die MBTI

Die MBTI word wyd gebruik. Dit word benut in normale populasies en in kliniese, voorligtings- en persoonlikheidsmeting (De Vito, 1985:1030). Toepassings daarvan word gevind vanaf beradingsituasies, in kommunikasiestrategieë, in besluitname en in besighede (Barbuto, 1997:614). Die MBTI is al gereken as die derde mees gebruikte vraelys deur professionele beraders (Johnson *et al.*, 1998:820). Dit kan goed toegepas word in bedryfsielkunde en beroepsvoorligting (Saggino & Kline, 1996:596). Sommige navorsers meen dat die MBTI Jung se teorie van psigologiese tipes meer verstaanbaar en bruikbaar maak in normale populasies (Johnson *et al.*, 1998:821).

Leeders trek voordeel uit kennis van hul eie en ander se persoonlikheidstipevoorkeure. Die gebruikers van die MBTI is van mening dat leerders wat insig kry volgens dié model 'n beter en akkurate greep kry op hul wêreld, beter alternatiewe tot probleemhantering kan ontwikkel, beter besluite kan neem en meer bewus van gevolge kan wees en dus meer in pas kan voel met hulle eie en ander se waardes (McCaulley, 1987:52).

Die geldigheid van die tipologiese teorie is van belang in die evaluering van die instrument. In situasies waar die MBTI gebruik word, word die resultate aangewend

om algemene en spesifieke voorspellings in terme van die verhouding tussen persoonlikheidstipe en gedrag onder spesifieke omstandighede te maak (Pittenger, 1993:478). Dit kan langtermyn nadelige (of voordelige) gevolge hê vir die individu. Pittenger (1993:482) pleit vir groter etiese versigtigheid wanneer daar op grond van MBTI-resultate besluite geneem word vir seleksie-doeleindes, sowel as vir moontlike nadelige self-vervullende profesieë waaraan mense hulself kan onderwerp. Mense kan aangestel word in beroepe as gevolg van faktore wat nie verband hou met hul bekwaamheid om die werk te doen nie (Pittenger, 1993:482). So kan leerders verkeerde vakke of loopbane kies as resultate nie omsigtig en in 'n groter konteks hanteer word nie. Wat betref selfvervullende profesieë kan mense verwagtinge van ander koester wanneer beskrywende inligting van daardie persoon aan hulle gegee word (Swann & Snyder in Pittenger, 1993:482). 'n Leerder kan byvoorbeeld druk ervaar om op 'n sekere manier op te tree as gevolg van sy persoonlikheidstipevoorkeure. Hoewel kritiek uitgespreek word teenoor die betroubaarheid en geldigheid van die MBTI, word toegegee dat die vraelys wel gebruik kan word om voorspellings ten opsigte van mense se gedrag te maak (Pittenger, 1993:483).

Daar is navorsers wat meen dat die digotomiese skale van die MBTI nie suksesvol tussen die verskille in gedrag van individue kan onderskei nie (Barbuto, 1997:612). Empiriese werk het ook getoon dat kontinue skale gedrag beter voorspel as die digotomiese selfmonitortellings in persoonlikheidsstudies (Miller & Thayer in Barbuto, 1997:621). Dit kan egter oorkom word deur die gebruik en ontwikkeling van meer gesofistikeerde analitiese metodes.

Professionele persone en navorsers behoort ook, soos met enige ander psigometriese instrument, die MBTI se resultate in die konteks van ander inligting van die individu te sien. Dit is 'n onwenslike praktyk om op grond van een instrument se resultate tot sekere gevolgtrekkings te kom.

3.1.5 Ondersoekprosedure

Toestemming is deur die Wes-Kaaplandse Onderwysdepartement verleen vir die voltooiing van die vraelys deur leerders. Toestemming is ook van die skoolhoofde en beheerrade van die vier betrokke skole verkry. Die vraelys is oor 'n periode van

'n maand afgeneem soos wat afsprake by die skole gereël kon word. Een klasgroep uit die graad 11-groep van elke skool is gebruik vir die steekproef. Die grootte van elke klasgroep het gewissel van 28 tot 41 leerders.

Die vraelyste is deur die navorser self afgeneem, wat goed vertrouwd is met sielkundige evalueringsprosedures. Om eenvormigheid te bewerkstellig is die EOM-EIS-2 in elke geval eerste en die MBTI tweede afgeneem. Die afneem van die twee vraelyste het nooit langer as drie ure geneem nie. Eenvormigheid is ook bereik deur deeglike en sorgvuldige instruksies mondelings aan die respondente oor te dra.

3.1.5.1 Die toetsinstruksies

Die doel van die ondersoek en die konfidensialiteit van die hantering van die inligting is aan die leerders oorgedra voor die afneem van die instrumente.

(i) Die EOM-EIS-2

Die volgende instruksies is in ooreenstemming met die handleiding beklemtoon:

- elke item moet deeglik gelees word
- daar moet teenoor die hele item gereageer word en nie net 'n deel daarvan nie
- hulle is attent gemaak op die 'graad'-verskille van response: stem sterk saam tot verskil sterk
- 'n strategie is genoem: hulle kan eers begin dink of hulle saamstem of nie saamstem nie en dan besluit hoeveel hulle saamstem of verskil

(ii) Die MBTI

In die geval van die MBTI is die volgende gedoen:

- die instruksies is voorgelees
- aandag is gevestig op die korresponderende nommers van vrae en die nommers op die antwoordblad
- die woord 'toets' is nooit gebruik nie
- dit is beklemtoon dat daar nie verkeerde antwoorde is nie

3.1.5.2 Statistiese prosedures

Drie statistiese prosedures is gebruik in die evaluering van die empiriese data,

naamlik Chi-kwadraattoetse, t-toetse vir onafhanklike groepe, eenrigting variansie-ontledings (ANOVA's) en post-hoc vergelykings. Die SPSS-statistiese ontledingpakket is gebruik. Drie tipes verbande is ondersoek. Vervolgens 'n uiteensetting van die tipes verbande, sowel as watter statistiese prosedure in die bepaling van elke verband gebruik is.

(i) Persoonlikheidstipevoorkeure en geslag, taal en skool

Persoonlikheidstipevoorkeure is in die huidige ondersoek geoperasionaliseer as 'n reeks digotomiese kategoriese veranderlikes (byvoorbeeld Ekstroversie teenoor Introversie, Denke teenoor Gevoel). Geslag, taal en skool is ook almal kategoriese veranderlikes. Om hierdie rede is Chi-kwadraattoetse gebruik om die verband tussen persoonlikheidstipe, enersyds, en geslag, taal en skool, andersyds, te bepaal. 'n Chi-kwadraattoets word gebruik om hipoteses oor data (in die vorm van frekwensies in 'n kruistabulasie) te ondersoek. Die Chi-kwadraatstatistiek wat verkry word, word dan met die Chi-kwadraatverspreiding vergelyk om te bepaal hoe moontlik die waargenome frekwensies is as die nulhipotese waar is (Norusis, 1998:313).

(ii) Identiteitstatus en geslag, taal en skool

Aangesien identiteitstatus 'n deurlopende (kontinue) veranderlike is en geslag 'n digotomiese veranderlike, is 'n t-toets vir onafhanklike groepe die aangewese statistiese toets om die beduidendheid van die verband tussen dié twee veranderlikes te ondersoek. In die bepaling van die t-statistiek is Levene se toets vir gelykheid van variansie gebruik om te toets of die variansie van die afhanklike veranderlike (identiteitstatus) gelyk is vir beide kategorieë van die onafhanklike veranderlike (geslag) (Norusis, 1998:277).

'n Eenrigting variansie-ontleding (ANOVA of F-toets) is gebruik om identiteitstatus se verband met skool en taal te ondersoek. 'n ANOVA is die aangewese statistiese toets omrede beide taal en skool kategoriese veranderlikes is met meer as twee kategorieë. Hierdie tegniek toets die nulhipotese dat verskeie onafhanklike populasie-groepe se gemiddeldes gelyk is (Norusis, 1998:259). In die berekening van die F-statistiek word beramings van die tussen-groep-skattings-variensie (between groups estimate of variability) verkry. Hierdie telling is 'n aanduiding van hoeveel die steekproefgemiddeldes verskil tussen groepe (Norusis, 1998:266).

Post-hoc vergelykings van pare gemiddeldes (Scheffe se metode) is gebruik om vas te stel of beduidende verskille tussen die gemiddeldes van taal- en skoolgroepe ten opsigte van die identiteitstatusse bestaan.

(iii) Identiteitstatus en persoonlikheidstipevoorkeure

Persoonlikheidstipevoorkeure, soos reeds verduidelik, is geoperasionaliseer as 'n reeks digotomiese veranderlikes en identiteitstatus as 'n deurlopende veranderlike. Dus is 'n t-toets vir onafhanklike groepe ook hier toegepas om die statistiese verband tussen identiteitstatus en persoonlikheidstipevoorkeure te bepaal.

In afdeling 3.2 word die resultate van die statistiese ontledings aangedui.

3.2 RESULTATE

Die resultate van die statistiese ontledings word vervolgens aangedui. Grafiese voorstellings van resultate word ook aangedui.

3.2.1 Die persoonlikheidstipevoorkeure van die totale ondersoekgroep

Die verspreiding van die persoonlikheidstipevoorkeure in terme van kombinasies word in Tabel 3.2 aangedui.

Tabel 3.2: Frekwensie- en persentasieverspreiding van persoonlikheidstipevoorkeure

Persoonlikheids-tipe voorkeure	Frekwensie	%
ESTJ	31	21.7
ISTJ	25	17.5
ISFJ	15	10.5
ESFJ	14	9.8
ESFP	8	5.6
ENTP	7	4.9
ENFP	7	4.9
ESTP	6	4.2
ISTP	6	4.2
ISFP	5	3.5
INTJ	4	2.8
INTP	4	2.8
INFJ	4	2.8
ENFJ	3	2.1
INFP	3	2.1
ENTJ	1	0.7
Totaal	143	

Volgens Tabel 3.2 was die mees algemene voorkeur die ESTJ-kombinasie, met 21.7% wat voorkeur gegee het aan dié persoonlikheidstipe. Daarna volg ISTJ, ISFJ en ESFJ. 'n Beskrywing van persoonlikheidstipe is by afdeling 2.2.3.5 gedoen.

Die verspreiding van die voorkeure binne elke dimensie van die persoonlikheidstipevoorkeure word in Tabel 3.3 aangedui.

Tabel 3.3: Persoonlikheidstipevoorkeure binne dimensies

Dimensie	Voorkeur	Frekwensie	Persentasie
E-I-Skaal	Ekstroversie	77	54 %
	Introversie	66	46 %
S-N-Skaal	Sintuiglik	110	77%
	Intuisie	33	23%
T-F-Skaal	Denke	84	59 %
	Gevoel	59	41 %
J-P-Skaal	Beoordeling	97	68 %
	Waarneming	46	32 %

Volgens Tabel 3.3 toon die S-N- en die J-P-skale die grootste verskille ten opsigte van persoonlikheidstipevoorkeure. Net meer as driekwart (77%) van die leerders het die Sintuiglike (S) teenoor die Intuïtiewe (N) verkies in hul oriëntasie tot inligting. Die meeste leerders het ook Beoordeling (J) teenoor Waarneming (P) verkies om hulle te oriënteer ten opsigte van die eksterne wêreld. Voorkeure vir Ekstroversie (E) teenoor Introversie (I), sowel as Denke (T) teenoor Gevoel (F) het voorgekom, hoewel dié verskille aansienlik kleiner is.

Vervolgens word die resultate van die persoonlikheidstipevoorkeure (ten opsigte van die vier skale) en die demografiese veranderlikes (geslag, taal en skool), identiteitstatus en die demografiese veranderlikes, sowel as die verband tussen identiteitstatus en persoonlikheidstipevoorkeure aangedui.

Eerstens word ondersoek ingestel na die verband tussen persoonlikheidstipevoorkeure en die demografiese veranderlikes (geslag, taal en skool).

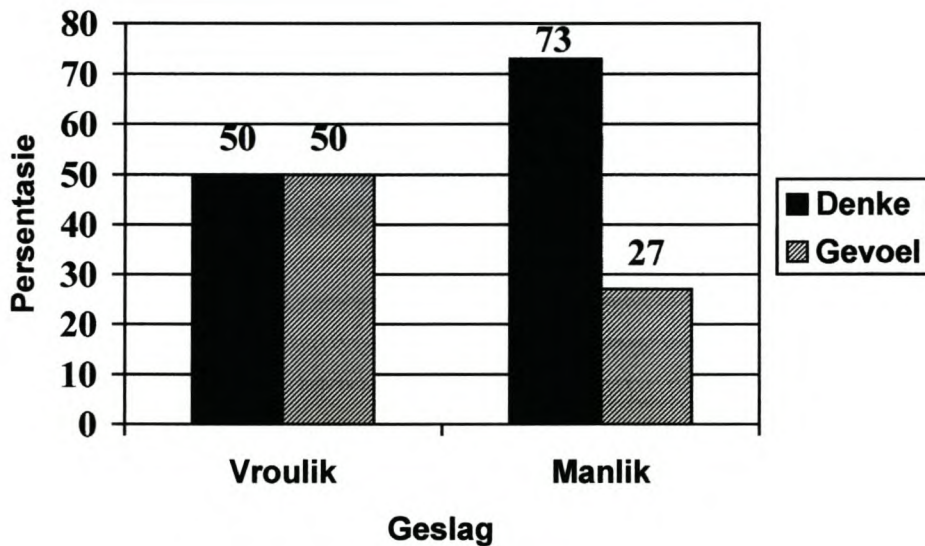

3.2.2 Die persoonlikheidstipevoorkeure en die demografiese veranderlikes

Elk van die vier skale persoonlikheidstipevoorkeure is gekruistabuleer met die demografiese veranderlikes (geslag, taal en skool). Slegs ses beduidende verbande is gevind (een vir geslag, drie vir taal en twee vir skool). Hierdie beduidende verbande word vervolgens van nader beskou.

3.2.2.1 Geslag

Die verband tussen persoonlikheidstipevoorkeure (T-F-skaal) en geslag word in die Figuur 3.4 aangedui.

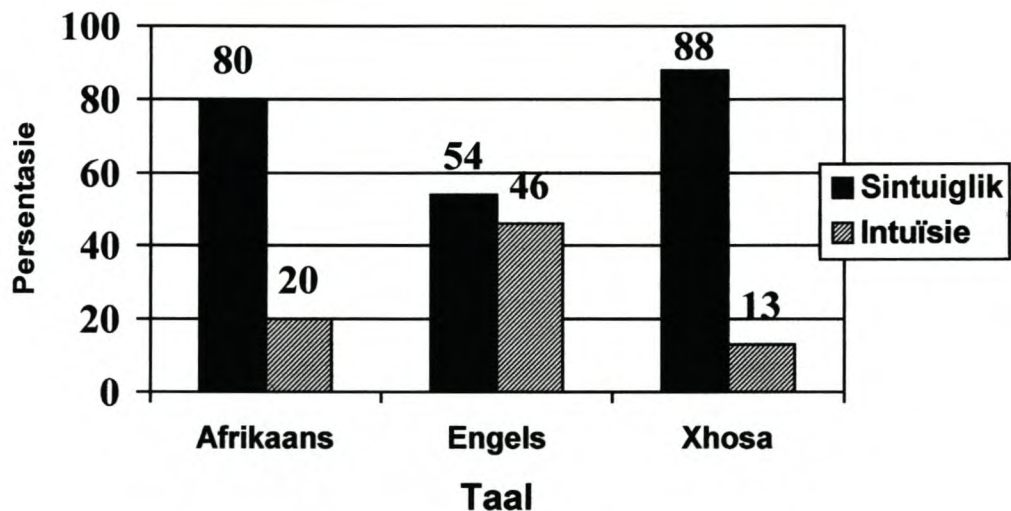
Figuur 3.4: Geslag x Denke vs Gevoel

Dit blyk uit Figuur 3.4 dat adolessente seuns en meisies beduidend verskil ten opsigte van Denke en Gevoel in die neem van besluite ($\chi^2 = 7.213$; $p = 0.007$). Meer spesifiek, waar meisies omtrent gelykop verdeel is ten opsigte van 'n voorkeur vir Denke en Gevoel, het die meerderheid seuns (73%) voorkeur vir Denke aangedui.

3.2.2.2 Taal

Die Sintuiglike-Intuïtiewe (S-N) skaal van persoonlikheidstipevoorkeure en die verband met taal word grafies voorgestel in Figuur 3.5

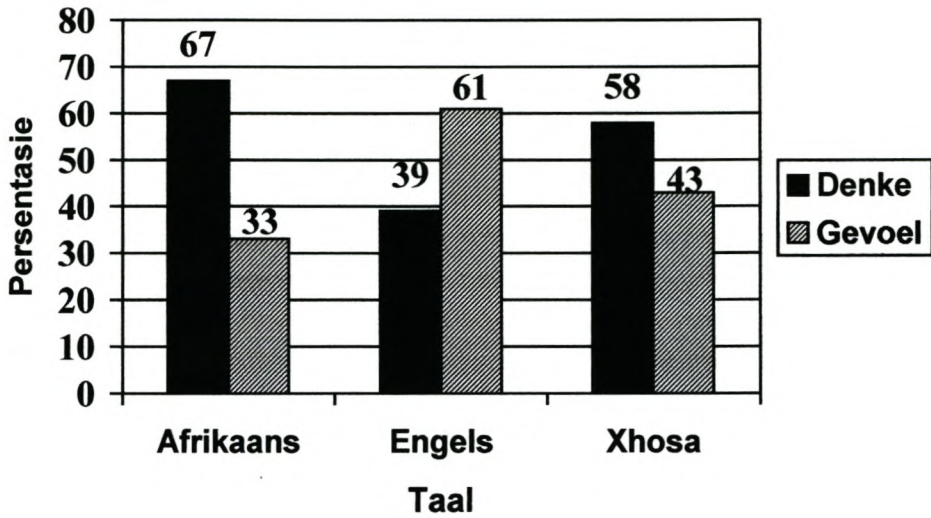
Figuur 3.5: Taal x Sintuiglik vs Intuïsie

Volgens Figuur 3.5 stem die profiel van Afrikaans- en Xhosaspreekende leerders wat die Sintuiglike en Intuïtiewe voorkeure betref, grootliks ooreen. Vir beide hierdie taalgroepe was die Sintuiglike funksie dominant (80% en 88%) ($\chi^2 = 11.522$, $p = 0.003$). In die geval van die Engelssprekende leerders is 'n voorkeur vir die Sintuiglike teenoor die Intuïtiewe funksie relatief gelykop verdeel.

Die Denke-Gevoel (T-F) skaal van persoonlikheidstipevoorkeure en die verband met taal word grafies voorgestel in Figuur 3.6

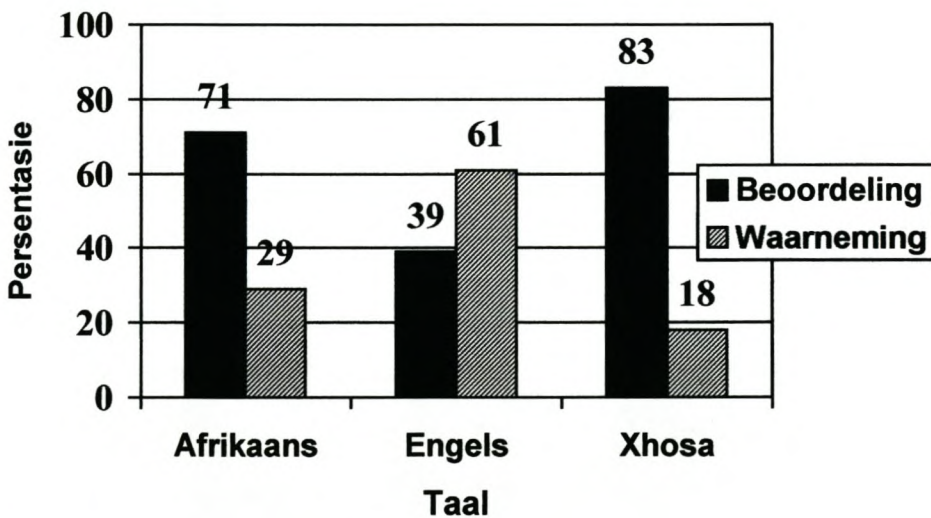
Denke-voorkeure blyk by beide Afrikaans- en Xhosaspreekende leerders te oorheers ($\chi^2 = 6.342$, $p = 0.042$). Engelssprekendes, daarenteen, het 'n voorkeur vir die Gevoelsfunksie openbaar.

Figuur 3.6: Taal x Denke vs Gevoel

'n Grafiese voorstelling van die Beoordeling-Waarneming (J-P) skaal van persoonlikheidstipevoorkeure en die verband met taal verskyn in Figuur 3.7

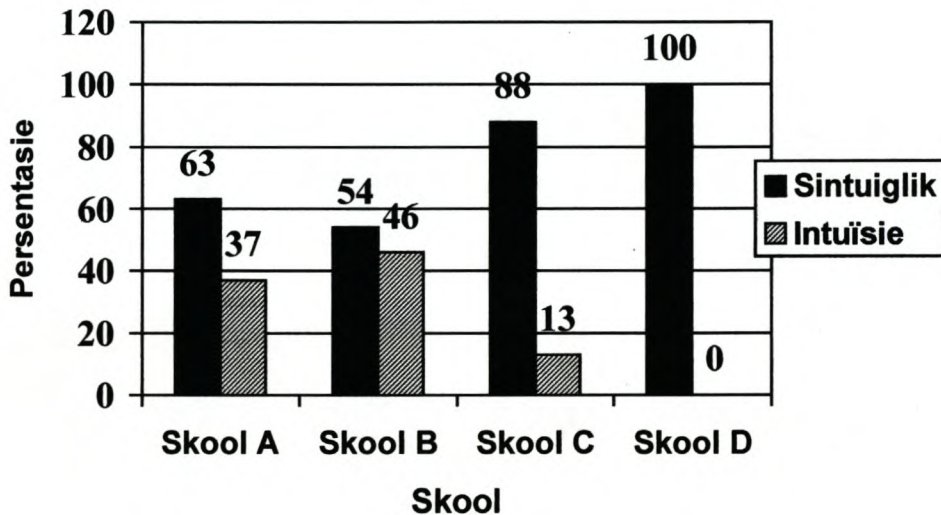
Figuur 3.7: Taal x Beoordeling vs Waarneming

Die resultate het 'n voorkeur vir Beoordeling by Afrikaans- en Xhosasprekende respondente gereflekteer ($\chi^2 = 14.677$, $p = 0.0001$). Engelssprekendes het 'n Waarnemende houding verkies (Vergelyk Figuur 3.7).

3.2.2.3 Skool

Die Sintuiglike-Intuïtiewe (S-N) skaal van persoonlikheidstipevoorkeure en die verband met skool word grafies voorgestel in Figuur 3.8

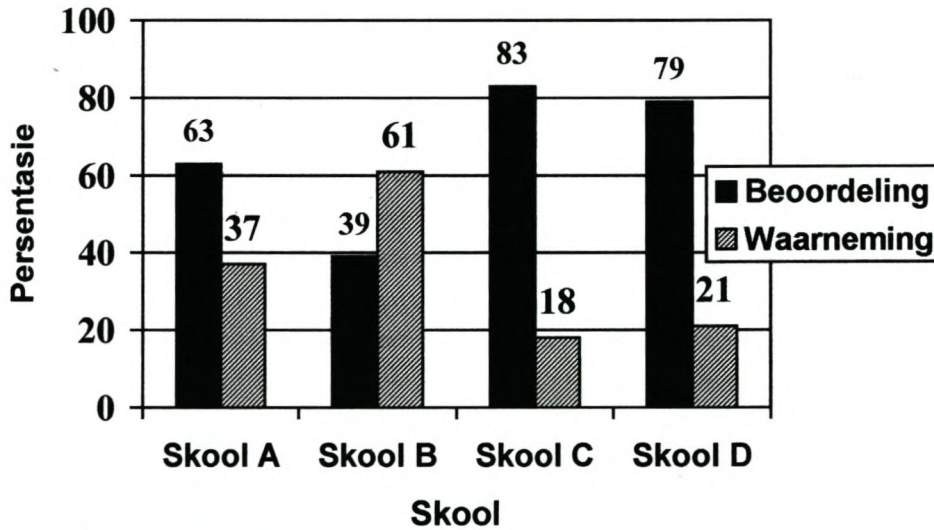

Figuur 3.8: Skool x Sintuiglik vs Intuisie

Hoewel 'n Sintuiglike voorkeur in die meerderheid is by al vier die skole, is dit in 'n baie groter mate teenwoordig (88% en 100%) in die minderbevoorregte skoolomgewings (Skole C en D) as in 'n meer bevoorregte skoolomgewing (Skole A en B) ($\chi^2 = 25.537$; $p = 0.000$) (Vergelyk Figuur 3.8).

'n Grafiese voorstelling ten opsigte van die Beoordeling-Waarneming (J-P) skaal van persoonlikheidsstipevoorkeure en die verband met skool volg in Figuur 3.9

Figuur 3.9: Skool x Beoordeling vs Waarneming

Leeders in minderbevoorregte skoolomgewings (Skole C & D) blyk 'n beduidend groter voorkeur vir Beoordeling te openbaar as leeders in meer gegoede omgewings (Skole A & B). As die gegoede skole onderling vergelyk word, blyk dit dat die Engelssprekende leeders in Skool B die aanpasbare benadering van Waarneming verkies ($\chi^2 = 16.857$; $p = 0.001$) (Vergelyk Figuur 3.9).

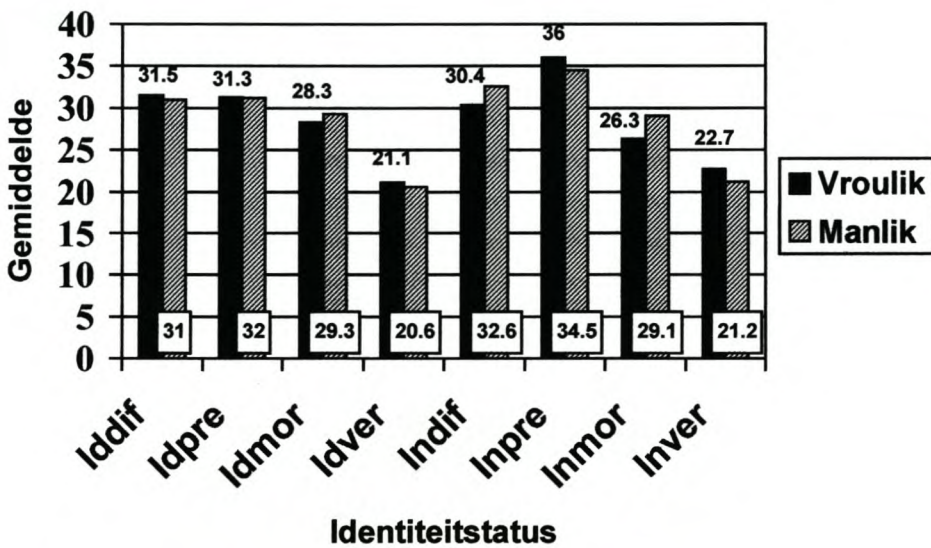

3.2.3 Die identiteitstatusse en die demografiese veranderlikes

Die verband tussen identiteitstatusse en die demografiese veranderlikes is ondersoek. 'n Reeks t-toetse is uitgevoer en gemiddelde tellings is verkry.

3.2.3.1 Geslag

Die verskille in gemiddelde tellings ten opsigte van identiteitstatus en geslag word in Figuur 3.10 grafies voorgestel.

Figuur 3.10: Identiteitstatus x Geslag

Wat geslag aanbetref, verskil die manlike en vroulike leerders slegs beduidend ten opsigte van een identiteitstatus, naamlik moratorium, in die interpersoonlike domein. Die manlike leerders se gemiddelde telling van 29.1 op dié skaal is beduidend hoër as dié van die vroulike leerders (26.3) ($t = -2.503$, $p = 0.014$) (Sien Figuur 3.10 en Tabel 3.4).

Tabel: 3.4: Identiteitstatus x Geslag (t-toets)

Domein	Identiteit-status	Geslag	N	Gemiddelde	s.a.	t	p
Ideologies	Diffusie	Vroulik	82	31.56	6.31	0.498	0.619
		Manlik	53	31.00	6.31		
	Premature sluiting	Vroulik	82	31.34	7.65	-0.351	0.726
		Manlik	54	31.80	6.98		
	Moratorium	Vroulik	82	28.27	5.34	-1.010	0.314
		Manlik	51	29.31	6.49		
	Verwerwing	Vroulik	80	21.13	5.45	0.578	0.564
		Manlik	53	20.57	5.48		
Inter-persoonlik	Diffusie	Vroulik	81	30.42	7.31	-1.784	0.077
		Manlik	53	32.64	6.63		
	Premature sluiting	Vroulik	78	35.91	7.33	0.965	0.336
		Manlik	51	34.55	8.55		
	Moratorium	Vroulik	79	26.30	6.43	-2.503	0.014*
		Manlik	51	29.08	5.74		
	Verwerwing	Vroulik	84	22.67	5.91	1.471	0.144
		Manlik	54	21.20	5.36		

* Verskille is beduidend by 0.05-vlak

3.2.3.2 Taal

'n Eenrigting ontleding van variansie is as statistiese tegniek gebruik om die moontlikheid van beduidende verskille tussen die gemiddelde tellings te bepaal.

Die verband tussen taal en die agt identiteitstatusse het ses beduidende assosiasies gelewer (Sien Tabel 3.5). Slegs in die geval van ideologiese en interpersoonlike verwerwing is geen betekenisvolle verband gevind nie. 'n Inspeksie van die gemiddelde tellings op die statusse waar beduidende verskille voorkom, toon dat Xhosa-sprekende leerders telkens die laagste tellings behaal het.

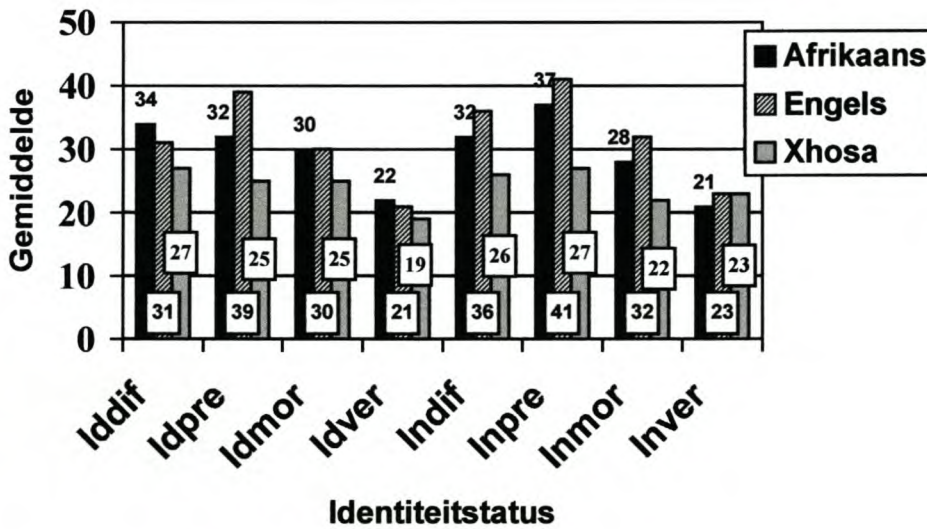
Tabel 3.5: Identiteitstatus x Taal
(ANOVA Een-riktig ontleding van variansie)

Domein	Identiteit-status	Taal	N	Gemiddelde	s.a.	F	p
Ideologie	Diffusie	Afrikaans	73	33.64	5.45	18.828	0.000*
		Engels	27	31.15	6.30		
		Xhosa	34	26.53	5.28		
	Premature sluiting	Afrikaans	75	31.69	5.45	44.130	0.000*
		Engels	27	39.07	5.09		
		Xhosa	34	25.15	6.82		
	Moratorium	Afrikaans	74	29.92	5.37	10.165	0.000*
		Engels	26	29.81	5.40		
		Xhosa	33	24.97	5.60		
	Verwerwing	Afrikaans	74	21.50	5.87	1.677	0.191
		Engels	27	21.04	4.29		
		Xhosa	32	19.41	5.16		
Inter-persoonlik	Diffusie	Afrikaans	74	31.78	6.86	18.765	0.000*
		Engels	27	36.15	5.16		
		Xhosa	33	26.24	5.86		
	Premature sluiting	Afrikaans	73	36.55	5.76	33.363	0.000*
		Engels	27	40.74	4.84		
		Xhosa	29	27.41	8.72		
	Moratorium	Afrikaans	72	28.14	5.82	25.771	0.000*
		Engels	27	31.70	5.01		
		Xhosa	31	21.90	4.40		
	Verwerwing	Afrikaans	75	21.11	5.90	2.500	0.086
		Engels	27	23.33	4.36		
		Xhosa	36	23.22	6.01		

* Verskille is beduidend by 0.05-vlak

In 'n verdere bestudering van die gemiddelde tellings is opgemerk dat Afrikaanssprekende individue hoër tellings ten opsigte van ideologiese diffusie aangeteken het, terwyl Engelssprekende respondente hoër tellings ten opsigte van interpersoonlike diffusie aangedui het. Engelssprekendes het ook hoër vlakke van premature sluiting in die interpersoonlike en ideologiese domeine verkry. Afrikaans- en Engelssprekende adolessente het hoër vlakke van moratorium in die ideologiese en interpersoonlike domeine aangetoon as die Xhosa-sprekende eweknieë ($p = 0.000$) (Verwys na Figuur 3.11 en Tabel 3.5).

Figuur 3.11: Identiteitstatus x Taal

In gevalle waar 'n eenrigting-ANOVA 'n beduidende verskil aangetoon het, is 'n **post-hoc vergelyking** van pare gemiddeldes (Scheffe-toets) onderneem om vas te stel watter taalgroepe se gemiddeldes op die identiteitstatusdomeine beduidend verskil.

Daar is aangedui dat Xhosa-sprekendes beduidend laer tellings behaal het as die Afrikaans- en Engelssprekendes in **ideologiese** diffusie. In terme van bevindinge in die premature sluiting identiteitstatus, was die tellings van die Engelssprekendes beduidend hoër as dié van die Afrikaans- en Xhosa-sprekendes. Afrikaanssprekendes se tellings was beduidend hoër as die Xhosasprekendes s'n.

Ten opsigte van ideologiese moratorium het Xhosasprekende leerders beduidend laer tellings as die Afrikaans- en Engelssprekendes aangedui.

Ten opsigte van gemiddelde tellings in die **interpersoonlike** domein is beduidende verskille tussen groepe ook aangedui. Engelssprekendes het hoër tellings as Afrikaans- en Xhosasprekendes ten opsigte van interpersoonlike diffusie aangedui. Xhosasprekendes het ook beduidend laer tellings as die Afrikaanse groep aangetoon.

Wat die premature sluiting status betref, het Engelssprekendes weereens hoër tellings as die Afrikaans- en Xhosasprekendes aangedui. Afrikaanssprekendes se hoër tellings het ook beduidend verskil ten opsigte van die Xhosasprekendes se laer tellings.

Ten opsigte van die moratorium status in die interpersoonlike domein was Engelssprekendes se tellings beduidend hoër as die Afrikaans- en Xhosasprekendes s'n. Afrikaanssprekendes se tellings was weer beduidend hoër as die tellings van die Xhosasprekendes.

Bevindinge word aangedui in Tabel 3.6.

Tabel 3.6: Beduidende verskille: Identiteitstatus x Taal
(Post-hoc vergelyking, Scheffe se metode)

Domein	Identiteitstatus	Beduidende verskille ten opsigte van pare gemiddeldes
Ideologie	Diffusie	Xhosa < Afrikaans, Engels
	Premature sluiting	Engels > Afrikaans, Xhosa Afrikaans > Xhosa
	Moratorium	Xhosa < Afrikaans, Engels
Inter-persoonlik	Diffusie	Engels > Afrikaans, Xhosa Afrikaans > Xhosa
	Premature sluiting	Engels > Afrikaans, Xhosa Afrikaans > Xhosa
	Moratorium	Engels > Afrikaans, Xhosa Afrikaans > Xhosa

* Verskille is beduidend by 0.05 vlak

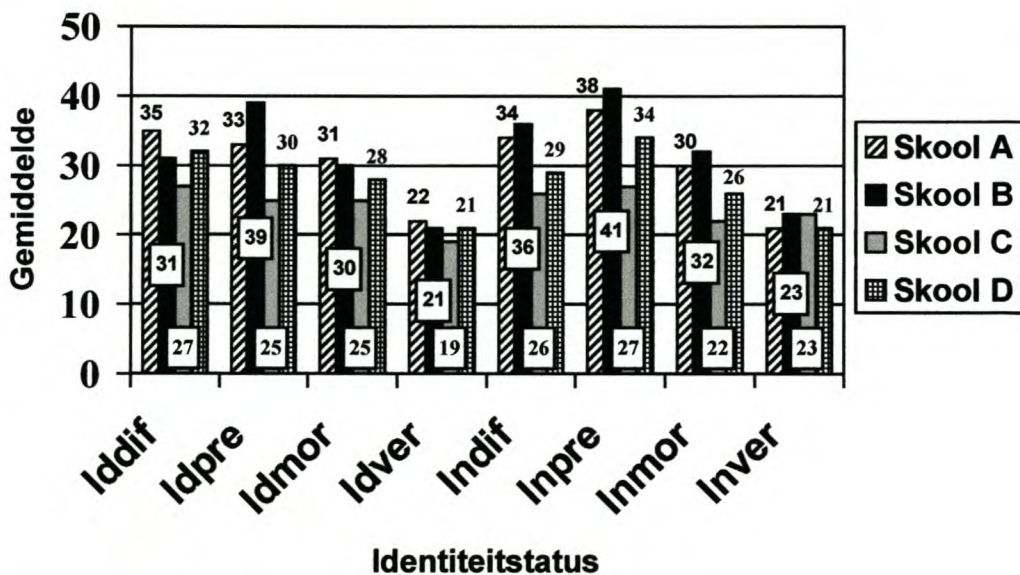

3.2.3.3 Skool

Weereens is 'n Anova eenrigting ontleding van variansie as statistiese tegniek gebruik om die moontlikheid van beduidende verskille tussen die gemiddelde tellings te bepaal.

Die verband tussen skool en die agt identiteitstatusse het ook ses beduidende assosiasies gelewer (Sien Tabel 3.6). Weereens, is geen betekenisvolle verband in die geval van ideologiese en interpersoonlike verwerwing, gevind nie. Skool C, waar leerders hoofsaaklik Xhosa-sprekend is, het telkens ná bestudering van die gemiddelde tellings op die statusse waar beduidende verskille voorgekom het, getoon dat Xhosa-sprekende leerders telkens die laagste gemiddelde tellings behaal het.

Verder het dit geblyk dat Skool A hoë vlakke ten opsigte van ideologiese diffusie gehad het. Skole A en B het hoë tellings ten opsigte van interpersoonlike diffusie aangetoon. Skool B het hoë vlakke van ideologiese en interpersoonlike premature sluiting aangedui. Skole A en B toon hoë moratorium in die ideologiese en interpersoonlike domeine ($p = 0.000$) (Verwys na Figuur 3.12 en Tabel 3.7).

Figuur 3.12: Identiteitstatus x Skool

Tabel 3.7: Identiteitstatus x Skool
(ANOVA Een-riktig ontleding van variansie)

Domein	Identiteitstatus	Skool	N	Gemiddelde	s.a.	F	p
Ideologie	Diffusie	Skool A	41	35.12	5.67	15.391	0.000*
		Skool B	27	31.15	6.30		
		Skool C	34	26.53	5.28		
		Skool D	32	31.75	4.56		
	Premature sluiting	Skool A	41	33.34	4.78	33.521	0.000*
		Skool B	27	39.07	5.09		
		Skool C	34	25.15	6.82		
		Skool D	34	29.71	5.61		
	Moratorium	Skool A	41	31.34	5.61	9.255	0.000*
		Skool B	26	29.81	5.40		
		Skool C	33	24.97	5.60		
		Skool D	33	28.15	4.56		
	Verwerwing	Skool A	40	22.30	6.24	1.763	0.158
		Skool B	27	21.04	4.29		
		Skool C	32	19.41	5.16		
		Skool D	34	20.56	5.34		
Inter-persoonlik	Diffusie	Skool A	40	34.37	6.46	19.442	0.000*
		Skool B	27	36.15	5.16		
		Skool C	33	26.24	5.86		
		Skool D	34	28.74	6.08		
	Premature sluiting	Skool A	40	38.40	5.66	26.075	0.000*
		Skool B	27	40.74	4.84		
		Skool C	29	27.41	8.72		
		Skool D	33	34.30	5.12		
	Moratorium	Skool A	39	29.97	5.37	22.098	0.000*
		Skool B	27	31.70	5.01		
		Skool C	31	21.90	4.40		
		Skool D	33	25.97	5.65		
	Verwerwing	Skool A	41	21.15	6.06	1.656	0.086
		Skool B	27	23.33	4.36		
		Skool C	36	23.22	6.01		
		Skool D	34	21.06	5.78		

* Verskille is beduidend by 0.05-vlak

In gevalle waar 'n eenrigting-ANOVA 'n beduidende verskil aangetoon het, is 'n **post-hoc vergelyking** van pare gemiddeldes (Scheffe-toets) onderneem om vas te stel watter skoolgroepe se gemiddeldes op die identiteitstatusdomeine beduidend verskil.

Die volgende beduidende verskille is ten opsigte van die **ideologiese** domein aangedui.

Ten opsigte van ideologiese diffusie het Skool A beduidend hoër tellings as Skool B aangedui. Skool C het beduidend laer tellings as Skole A, B en D behaal. Wat betref premature sluiting het Skool B se tellings beduidend hoër vertoon as Skole A en D. Skool C se gemiddelde tellings was beduidend laer as Skole A, B en D se gemiddelde tellings. In die moratorium identiteitstatus is verskille tussen groepe ook aangedui. Skool C se tellings was beduidend laer as dié van Skole A en B.

Die volgende beduidende verskille ten opsigte van die gemiddelde tellings van groepe is ten opsigte van die **interpersoonlike** domein aangedui.

Ten opsigte van diffusie was Skole A en B se onderskeie tellings beduidend hoër as dié van Skole C en D. In premature sluiting was Skool B se tellings beduidend hoër as Skool D se tellings. Skool C se tellings was beduidend laer ten opsigte van die tellings soos aangedui deur Skole A, B en D. Wat die moratorium status betref, was Skool C se tellings beduidend laer ten opsigte van die tellings soos deur Skole A, B en D aangetoon. Skool D het laer tellings in vergelyking met Skole A en B aangedui.

Bevindinge ten opsigte van resultate word ook in Tabel 3.8 aangedui.

Tabel 3.8: Beduidende verskille: Identiteitstatus x Skool
(Post-hoc vergelyking, Scheffe se metode)

Domein	Identiteitstatus	Beduidende verskille ten opsigte van pare gemiddeldes
Ideologie	Diffusie	Skool A > B Skool C < A, B, D
	Premature sluiting	Skool B > A, D Skool C < A, B, D
	Moratorium	Skool C < A, B
Inter-persoonlik	Diffusie	Skool A, B > C, D
	Premature sluiting	Skool B > D Skool C < A, B, D
	Moratorium	Skool C < A, B, D Skool D < A, B

* Verskille is beduidend by 0.05 vlak

3.2.4 Identiteitstatus en persoonlikheidstipevoorkeure

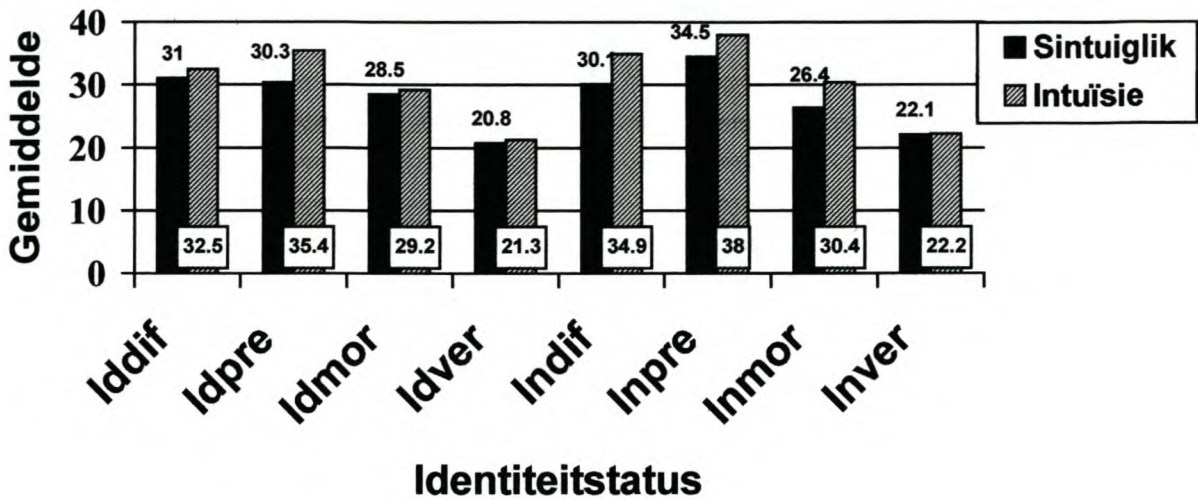
Die verband tussen identiteitstatusse en persoonlikheidstipevoorkeure is ook ondersoek. T-toetse is uitgevoer om moontlike verskille ten opsigte van gemiddelde tellings te bepaal.

'n Beduidende verband is vir die S-N- en J-P-skale gevind. Beide die Ekstroversie-Introversie (E-I) en die Denke-Gevoel (T-F) skale het geen beduidende interaksie met die identiteitstatusse getoon nie.

3.2.4.1 Identiteitstatus en die S-N-skaal

Beduidende voorkeure ten opsigte van die Intuïtiewe funksie het na vore gekom in die ideologiese en interpersoonlike premature sluitingstatusse ($t = -3.590$, $p = 0.000$) ($t = -2.244$, $p = 0.027$). Dit beteken dat persone wat Intuïsie (N) verkies, hulself prematuur kan verbind aan kreatiewe en verbeeldingryke funksionering. Intuïtiewe funksionering het ook ten opsigte van interpersoonlike diffusie ($t = -3.533$, $p = 0.001$) en moratorium ($t = -3.174$, $p = 0.002$) voorgekom. Diffusie en moratorium dui daarop dat individue geneig is om hulle nie tot sake te verbind nie. Dit sluit aan by persone met Intuïtiewe funksionering se soeke na patrone en moontlikhede voor hulle hul moontlik verbind tot 'n besluit. 'n Intuïtiewe voorkeur kan bydra tot individue in diffusie se geneigdheid tot onsekerheid en moratoriums se geneigdheid om aan te hou eksplloreer. (Verwys na Figuur 3.13 en Tabel 3.9).

Figuur 3.13: Identiteitstatus x Sintiuglik vs Intuïsie

Tabel 3.9: Identiteitstatus x S-N-Skaal
(Levene se toets vir gelykheid van variansie)

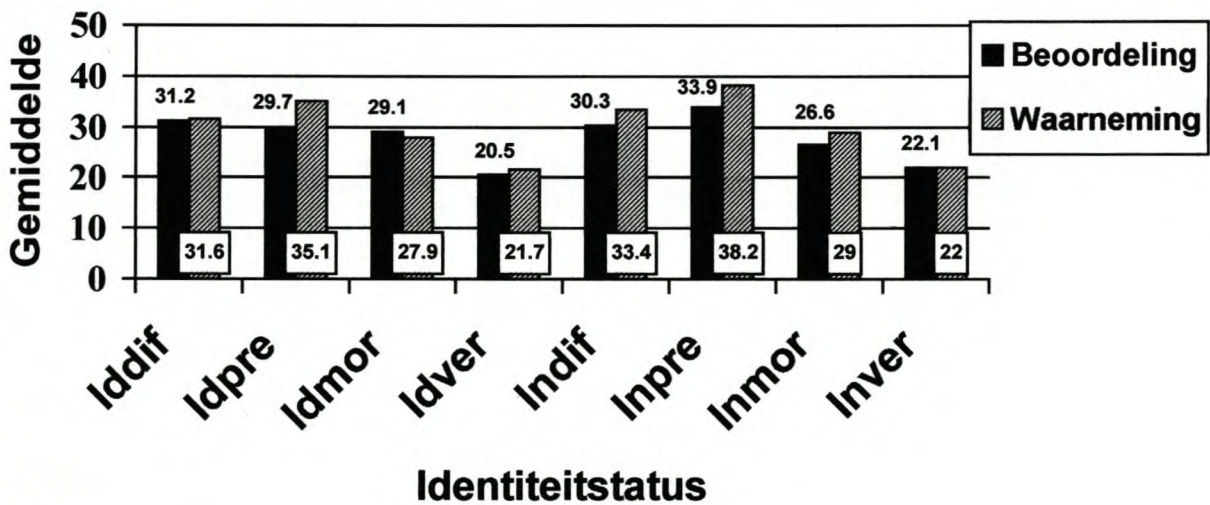
Domein	Identiteit- Status	Voorkeur	n	Gemid	s.a	t	P
Ideologies	Diffusie	Sintiuglik	101	30.95	5.57	-1.032	0.308
		Intuïsie	33	32.52	8.11		
	Premature sluiting	Sintiuglik	103	30.29	7.01	-3.590	
		Intuïsie	33	35.36	7.22		
Moratorium	Sintiuglik	102	28.52	5.51	-0.483		
	Intuïsie	31	29.16	6.75			
Verwerwing	Sintiuglik	100	20.76	5.62	-0.523		
	Intuïsie	33	21.33	4.96			
Interpersoonlik	Diffusie	Sintiuglik	101	30.11	7.14	-3.533	0.001*
		Intuïsie	33	34.94	5.72		
	Premature sluiting	Sintiuglik	96	34.48	7.76	-2.244	
		Intuïsie	33	37.97	7.56		
Moratorium	Sintiuglik	99	26.44	6.31	-3.174		
	Intuïsie	31	30.42	5.30			
Verwerwing	Sintiuglik	105	22.05	5.78	-0.170		
	Intuïsie	33	22.24	5.64			

* Verband is beduidend by 0.05-vlak

3.2.4.2 Identiteitstatus en die J-P-skaal

Beduidende voorkeure ten opsigte van die Waarnemende funksie is aangedui in die statusse van ideologiese en interpersoonlike premature sluiting ($t = -4.315$, $p = 0.000$) ($t = -3.129$, $p = 0.002$). Dit beteken dat persone met 'n Waarnemende (P) ingesteldheid hulle prematuur tot 'n spontane en aanpasbare lewenstyl kan verbind. Voorkeure vir Waarneming (P) is ook ten opsigte van interpersoonlike diffusie ($t = -2.453$, $p = 0.015$) en moratorium ($t = -2.087$, $p = 0.039$) aangedui. Waarneming (P) word, soos die diffusie- en moratorium statusse, nie met verbintnisse tot sake geassosieer nie. Persone met 'n Waarnemende voorkeur sal eerder eksplorieer soos moratoriums, en besluite en verbintnisse uitstel. Waarneming kan ook bydra tot individue in diffusie se onsekerheid en individue in moratorium se geneigdheid om te eksplorieer (Vergelyk Figuur 3.14 en Tabel 3.10).

Figuur 3.14: Identiteitstatus x Beoordeling vs Waarneming

Tabel 3.10: Identiteitstatus x J-P-Skaal

Domein	Identiteit-Status	Voorkeur	n	Gemid	s.a	t	P
Ideologies	Diffusie	Beoordeling	89	31.18	5.96	-0.403	0.688
		Waarneming	45	31.64	6.95		
	Premature sluiting	Beoordeling	90	29.69	6.71	-4.315	0.000*
		Waarneming	46	35.11	7.35		
	Moratorium	Beoordeling	88	29.05	5.81	1.046	0.297
		Waarneming	45	27.93	5.79		
	Verwerwing	Beoordeling	89	20.49	5.57	-1.230	0.221
		Waarneming	44	21.73	5.16		
Interpersoonlik	Diffusie	Beoordeling	89	30.25	7.34	-2.453	0.015*
		Waarneming	45	33.38	6.19		
	Premature sluiting	Beoordeling	84	33.85	7.93	-3.129	0.002*
		Waarneming	45	38.22	6.85		
	Moratorium	Beoordeling	85	26.56	6.39	-2.087	0.039*
		Waarneming	45	28.96	5.87		
	Verwerwing	Beoordeling	92	22.12	5.61	0.073	0.942
		Waarneming	46	22.04	6.02		

* Verband is beduidend by 0.05-vlak

In die volgende afdeling word die resultate van die statistiese ontledings bespreek. Die persoonlikheidsvoorkeure ten opsigte van die totale ondersoekgroep, die verband tussen persoonlikheidsvoorkeure en die demografiese veranderlikes, die verband tussen identiteitstatus en die demografiese veranderlikes, sowel as die verband tussen identiteitstatus en persoonlikheidsvoorkeure word bespreek.

3.3 BESPREKING VAN RESULTATE

3.3.1 Die persoonlikheidstipevoorkeure van die totale ondersoekgroep

Die ESTJ-, ISTJ-, ISFJ- en ESFJ-kombinasies van persoonlikheidstipevoorkeure het, ten opsigte van die verkreeë resultate (en soos in die genoemde volgorde), voorrang geniet. Die verskillende persoonlikheidstipevoorkeur-kombinasies is in hoofstuk 2 (2.2.3.5) verduidelik.

Die ESTJ word beskryf as 'n organiseerder wat assertief, analities en sistematies te werk gaan (Lawrence, 1993:14). Hierdie kombinasie is vergelykbaar met normatiewe data wat beskikbaar is ten opsigte van MBTI-resultate (Cummings, 1995:70). Tussen 70 en 75% van die populasie verkies Ekstroversie, 70 tot 75% verkies die Sintuiglike dimensie, 50% verkies Denke bo Gevoel en 50 tot 65% verkies Beoordeling bo Waarneming (Cummings, 1995:70). Suid-Afrikaanse MBTI-profiel (verkry vanaf 5299 vraelyste) reflekteer die ETJ-voorkeure soos gevind in lande waar Engels die hooftaal is (Van Rooyen & De Beer, 1996:180).

Die ISTJ-voorkeurkombinasie was die naashoogste voorkeur in die huidige navorsing. Dit verskil dus slegs ten opsigte van die eerste skaal van die ESTJ-kode. Die ISTJ word as 'n bestuurder van feite en detail beskou (Lawrence, 1993:14). Dié persoon is ook baie betroubaar, sistematies en georganiseerd (Lawrence, 1993:14). Van Heerden (1996:279) het bevind dat 31.1% van Xhosa-leerders voorkeure vir die ISTJ-kombinasie aangedui het. Suid-Afrikaanse profiele het ooreengestem met profiele in die VSA en ander lande waar voorkeure vir die ESTJ- en ISTJ-kodes aangedui is (De Beer, 1997:286).

Die volgende twee voorkeure verskil weereens slegs ten opsigte van die E-I-skaal. Die ISFJ is ook 'n bestuurder van feite en detail, maar is meer gestel op die welsyn van ander (Lawrence, 1993:14). Daarteenoor is die ESFJ-persoon 'n harmonieerder, sosiaal georiënteerd, goed met mense en konsensieus (Lawrence, 1993:14). Voorkeure vir die ESFP-persoonlikheidstipe is deur die meerderheid Afrikaanse en Engelse groepe in vorige navorsing aangedui (Van Heerden, 1996:279). In die huidige navorsing het die ESFP-kombinasie die vyfde plek, in terme van die

voorkeure ten opsigte van persoonlikheidstipe, gekry.

'n Afleiding van hoe die respondente van die ondersoekgroep hul oriënteer teenoor die werklikheid kan gemaak word. Die S- en J-voorkeure laat blyk dat erns gemaak word van organisasie en bestuur. Min plek word gelaat vir spontaneïteit en kreatiwiteit. 'n Vraag wat opkom en wat aangespreek behoort te word is: speel opvoeders 'n rol in die versterking en beloning van 'n Sintuiglike (S) en 'n Beoordelende funksie (J) in die opvoedingsituasie? Behoort ons nie ook meer persoonsgesentreerde waardes in ons opvoedingstyl en leermateriaal te vestig nie? Aanbevelings in dié verband volg in Hoofstuk 4.

3.3.2 Persoonlikheidstipevoorkeure en die demografiese veranderlikes

3.3.2.1 Geslag

Die meerderheid manlike respondente gee voorkeur aan die Denke-funksie in die neem van besluite. Dit kom ooreen met die tradisionele opvatting of stereotipe dat mans meer rasioneel en objektief is as die vroulike geslag. Ten opsigte van die frekwensie waarin voorkeure in 'n populasie in die VSA voorkom, het navorsing aangedui dat onderskeidelik 60 tot 70% mans Denke en 60 tot 65% vroue Gevoel verkies (Cummings, 1995:70). In 'n Suid-Afrikaanse studie het meisies in Afrikaanse en Engelse groepe ook aan die Gevoelsfunksie voorkeur verleen (Van Heerden, 1996:287). Die verskil in geslag ten opsigte van die T-F-dimensie is telkens deur navorsing getoon (Cummings, 1995:73). Graad 8 meisies en seuns het egter voorkeure vir Gevoel getoon (Du Preez, 1997:174). In buitelandse navorsing het begaafde meisies 'n voorkeur vir Denke geopenbaar (Mills & Parker, 1998:9). Gelyke persentasies meisies het Denke én Gevoelsfunksies gebruik in die neem van besluite in die huidige ondersoek, wat eintlik ongewoon is. Hierdie bevinding kan met die emansipasieproses onder vroue, sowel as met die klein ondersoekgroep, verband hou.

3.3.2.2 Taal

Afrikaans- en Xhosasprekende adolessente van beide bevoorregte en gedepriveerde omgewings het sterk voorkeure ten opsigte van die Sintuiglike funksie getoon. Dit

mag 'n aanduiding wees dat, in die geval van armoede en laer sosio-ekonomiese omstandighede, hulle hoofsaaklik op hul sintuie moes staatmaak om inligting te versamel en om sin te kon maak van hul bestaan. Sintuiglik-georiënteerdes kan goed waarneem en hulle kan die praktiese realiteite van situasies insien (Briggs Myers, 1993:4). Hulle moes dalk die praktiese realiteite van situasies in die gesig staar om te kon oorleef. Hulle mag meer aanvaardend wees ten opsigte van gesag en wat beskikbaar is. Die Afrikaansprekendes, waaronder gegoede en minder gegoede adolessente verteenwoordig was, se Sintuiglike voorkeure kan kultuurgebonde wees of verband hou met ouerstyle. Die respondente mag dalk nooit gestimuleer gewees het om intuïtief te dink nie. Intuïtiewe voorkeure word met meer gesofistikeerde intellektuele style geassosieer (Carlson in Hicks, 1984:1126). Al drie groepe, hoewel in mindere en meerdere mate, het die Sintuiglike in die oorweging van alternatiewe verkies. Hierdie neiging word in 'n vorige Suid-Afrikaanse navorsingsprojek ondersteun waar al die kultuurgroepe voorkeure vir die Sintuiglike eerder as Intuïtiewe voorkeure getoon het (Van Heerden, 1996:242). Verdere navorsing onder graad 8 leerders (Afrikaans en Engels) het aangedui dat die oorgrote meerderheid ook Sintuiglike waarneming bo Intuïtiewe waarneming, ten opsigte van hul persepsies van hulself, sowel as hul ideale self, verkies het (Du Preez, 1997:170). Navorsing het wel aangedui dat Sintuiglike tipes beter gevaar het as Intuïtiewe tipes in die bereiking van 'n doelwit wat kwalitatiewe en kwantitatiewe aspekte van besluitname behels het (Davis, Grove & Knowels, 1990:167). Die Engelssprekende respondente het 'n meer gebalanseerde voorkeur ten opsigte van die Sintuiglike en Intuïtiewe funksies getoon. Dit mag 'n aanduiding wees van 'n meer aanpasbare benadering by dié kultuurgroep.

Die Afrikaans- en Xhosasprekende groepe het, ten opsigte van die Denke-Gevoel-dimensie, Denke verkies in die neem van besluite. Navorsing in die VSA (Kaufman, Kaufman & McLean, 1993:629) het 'n Denke-oriëntasie onder swart respondente, in vergelyking met ander kulture (wit en Spaans-Amerikaanse/Hispaanse), getoon. In die huidige navorsing was die sterkste Denke-voorkeur onder Afrikaanssprekende respondente merkbaar. Dit kan met kultuurgebonde outokratiese ouerskap- en opvoedingstyle verband hou. Die Engelsprekende groep, daarenteen, het voorkeur verleen aan die Gevoelfunksie, wat 'n aanduiding van 'n meer altruïstiese benadering kan aandui. Gevoel-persone kan empaties optree en hulle in 'n situasie voorstel waar hulle met mense kan identifiseer en dus besluite op grond van persoonsgesentreerde

waardes kan neem (Briggs Myers, 1993:5). Hierdie neiging van Engelssprekendes tot Gevoel stem meer ooreen met navorsing onderneem deur Van Heerden (1996:274). Vir Engelse en Afrikaanse groepe is die Gevoelfunksie verkies: die verspreiding van respondente was egter graad 8 tot graad 12 leerders en 'n ander meetinstrument (MMTIC) is gebruik (Van Heerden, 1996:164, 274). Dit kan natuurlik daartoe bydra dat sekere bevindings met betrekking tot sekere kultuurgroepe kan verskil, soos in die geval van die Afrikaanssprekendes wat in die huidige studie Denke verkies het.

Die Beoordelend-Waarnemende dimensie het aangedui dat die Engelsprekendes aan Waarneming voorkeur gee, wat 'n geneigdheid kan wees om op 'n aanpasbare en spontane manier te funksioneer. Voorkeure vir die Waarnemende houding, eerder as die Beoordelende houding, is al by albei geslagte onder Engelse, Afrikaanse en Amerikaanse groepe aangedui (Van Heerden, 1996:242). Die meerderheid Afrikaans- en Xhosasprekende deelnemers het hulle egter in die huidige ondersoek tot die eksterne wêreld georiënteer deur op 'n beplande, geordende manier te funksioneer (Beoordeling). Die sterkste voorkeur vir Beoordeling is onder die Xhosasprekendes aangedui. Xhosa en bruin leerders het voorkeure vir Beoordeling in 'n vorige navorsingstudie aangedui (Van Heerden, 1996:242). Die bevindinge kan sterk met ouerskap-, onderwys- en leerstyle verband hou. Navorsing deur Du Preez (1997:177) het aangedui dat Afrikaanssprekendes hul voorkeure na Beoordeling verander het en Engelssprekendes het, in teenstelling, hul voorkeure na Waarneming verander ná 'n oorweging van 'n persepsie van hulself, in teenstelling met 'n persepsie van hul ideale self. Die voorkeure vir Beoordeling en Waarneming strook met die huidige studie se bevindinge.

3.3.2.3 Skool

Die resultate, ten opsigte van die taal- en skool-veranderlikes, stem baie ooreen en gee 'n aanduiding van kulturele aspekte. Om skool ook as 'n veranderlike te oorweeg, verklaar hoe verskille in spesifieke skoolomgewings dalk tot verskille onder taalgroepe kon bygedra het. Afrikaanssprekendes se hoë Sintuiglike voorkeur is dalk merendeels te wyte aan die sterk voorkeur van die leerders in die agtergeblewe Afrikaanssprekende skoolopset tot die Sintuiglike voorkeure. Die sterk voorkeur van Xhosasprekendes tot die Sintuiglike dimensie, soos in hul skoolomgewing aangedui,

is insiggewend.

Skole C en D se voorkeure het sterk na die Sintuiglike funksie oorgehel. Adollesente uit agtergeblewe skoolomgewings mag, as gevolg van 'n laer sosio-ekonomiese status, sowel as sosio-kulturele faktore, meer geneig wees om te konformeer. Hulle mag heel moontlik nie gestimuleer word om die Intuïtiewe funksie te gebruik nie, byvoorbeeld om na die groter prentjie te kyk, om nuwe moontlikhede raak te sien, en om op 'n abstrakte en teoretiese vlak te dink.

Dit blyk dat adollesente vanuit agtergeblewe gemeenskappe en skole (C en D) hulle tot die eksterne wêreld oriënteer deur 'n geordende (Beoordelende) styl aan te neem. Hulle mag moontlik minder geleenthede gehad het om op 'n spontane wyse op te tree. Skool A se respondente, vanuit 'n meer bevoorregte omgewing, het egter ook voorkeure vir 'n Beoordelende styl getoon, hoewel in 'n mindere mate. Blootstelling aan 'n outoritêre opvoeding- en leerstyl kan dié fenomeen moontlik verklaar.

Skole A en B se resultate het baie ooreengestem met die resultate soos van die Afrikaans- en Engelssprekende groepe verkry.

3.3.3 Identiteitstatus en die demografiese veranderlikes

3.3.3.1 Geslag

Min beduidende resultate ten opsigte van die interaksie tussen geslag en identiteitstatusse is aangedui. Hierdie neiging is in vorige navorsing onder Afrikaanssprekendes bevind (Ackermann, 1993:316). In die huidige studie was die enigste aanduiding van 'n beduidende verskil, ten opsigte van geslag en identiteitstatus, in die interpersoonlike moratoriumstatus merkbaar. Die manlike geslag kom voor as meer geneig tot eksplorاسie as die vroulike geslag. In navorsing deur Ackermann (1993:316) is die enigste beduidende resultaat in die uitgaan-domein aangedui. Die interpersoonlike moratoriumstatus van die huidige navorsing sluit uitgaanpatrone in. Die manlike geslag eksplorieer dus meer as die vroulike geslag ten opsigte van uitgaan. 'n Afleiding kan wees dat die vroulike geslag vroeër tot 'n

verbintenis mag kom (byvoorbeeld premature sluiting), terwyl mans die proses uitstel of onseker is in dié verband. Die manlike geslag kry moontlik meer sosiale ondersteuning vir die eksplorasië van identiteit, as vrouens (Marcia, 1980:179; Matteson, 1993:75). Hoërskool manlike respondente in die eksplorasiestatusse (moratoriums en identiteitsverwerwers) was meer gewild onder medeskoliere, terwyl vroulike respondente in die verbintenisstatusse (identiteitsverwerwers en premature sluiters) meer gewild was (Matteson, 1993:75). In 'n Suid-Afrikaanse studie onder Xhosasprekendes is hoër tellings ten opsigte van beroepsidentiteitsluiting onder meisies aangedui (Botha, 1996:129). Botha (1996:130) koppel beroepsidentiteitsontwikkeling aan geslagrolverwagtinge in die gemeenskap, waar min beroepseksplorasië van meisies verwag word en waar hulle beïnvloed word om tradisioneel vroulike beroepe te oorweeg. In nog 'n onlangse studie (Adams, 2001:6) is gevind dat die meeste meisies hulle ook in premature sluiting (in die ideologiese en interpersoonlike domeine) bevind het.

3.3.3.2 Taal

Die Afrikaanssprekende respondente was meer geneig tot ideologiese diffusie as die Engels- en Xhosasprekendes, wat minder sekerheid ten opsigte van ideologiese aspekte aandui. 'n Andersoortige politieke en ideologiese uitkyk ná 1994 se veranderinge kon dalk Afrikaanssprekendes se sekerheid in terme van dié sake verminder het. Afrikaanssprekende Suid-Afrikanners, afkomstig van voorheen gedepriveerde omgewings, raak ook moontlik bewus van toegang tot magposisies waarvan hulle moontlik voorheen uitgesluit was. Hulle kan onseker voel oor die wyse om dit te hanteer. Scholtz (1996) noem dat bruin en wit groepe in 'n proses van herdefiniëring van hul groepsidentiteit is. 'n Diffuse ingesteldheid kan dus moontlik verwag word. Die Engelssprekende respondente was weer tot interpersoonlike diffusie geneig. In 'n onlangse studie deur Adams (2001) is aangedui dat Engelssprekende bruin seuns ook meer geneig was tot identiteitsdiffusie as die Afrikaanssprekende bruin seuns. Dit wil sê, onsekerheid heers oor dimensies soos vriendskappe, uitgaan, geslagsrolle en rekreasie. In onderhoude met adolessente ten opsigte van religie is aangedui dat minder ouerlike betrokkenheid 'n faktor was by Engelssprekendes en dat dit vir identiteitsontwikkeling positief kan wees (Ackermann, 1997:87, 88). Ander faktore wat tot hul geneigdheid tot diffusie kan bydra,

byvoorbeeld die kwaliteit van die ouer se betrokkenheid by die adolessent, behoort ondersoek te word.

Hoë premature sluiting is onder Engelssprekende adolessente gevind, wat 'n onverwagte bevinding was. 'n Mens sou verwag dat hulle minder beïnvloed sou wees deur gesagsfigure om tot verbintenisse oor te gaan. Dié verskynsel kan egter met die beperkte grootte van die subgroep verband hou. Dit kan ook met die feit dat dié taal- en skoolgroep in 'n grootliks Afrikaanssprekende omgewing geplaas is, verband hou. Dit was ook die meer gevestigde parallel-medium opset in vergelyking met die ander groepe. 'n Neiging van Afrikaanssprekende ouers is dan ook om hul kinders in Engelse skole of klasse te plaas en dit kon ook 'n effek gehad het op hul response. 'n Afrikaanse pa en 'n Engelse ma, of omgekeerd, en die gepaardgaande blootstelling aan 'n meer konserwatiewe kultuur van die Afrikaanse omgewing, kan vir die Engelssprekende respondent in premature sluiting 'n moontlike verklaring bied.

Lae ideologiese en interpersoonlike moratorium is by die Xhosasprekende respondente gevind. Dit mag daarop dui dat Xhosasprekende adolessente in laer sosio-ekonomiese omgewings nie genoeg aangemoedig word om te eksplorieer en inligting in te samel voor hulle besluite neem en verbintenisse aangaan nie. Dit kan ook verband hou met die feit dat hulle in moratorium meer geneig is tot groeppafhanklikheid, om eerder te volg as om te eksplorieer (Alberts, 1993:110). Daar moet ook in gedagte gehou word dat identiteitsontwikkeling 'n Westerse konsep is wat nie heeltemal aangepas is in 'n Afrika identiteitsontwikkelingstyl nie. Daar moet dus versigtig omgegaan word met interpretasies in 'n Afrika-konteks. In vorige Suid-Afrikaanse navorsing onder Xhosa-sprekendes is aangedui dat verskeie resultate verskil het van bevindinge soos aangedui in Westerse navorsing (Alberts, 1993:121). In die huidige studie is hoër moratoriumtellings by die Afrikaans- en Engelssprekende jeug, waar die meerderheid vanuit 'n meer bevoorregte omgewing gekom het, aangedui. Hulle word moontlik meer aangemoedig om te eksplorieer en het moontlik meer finansiële sekuriteit om te kan eksplorieer. In vorige navorsing is die meerderheid respondente (hoofsaaklik uit 'n hoër of middel sosio-ekonomiese klas) ook in identiteitsmoratorium geklassifiseer (Ackermann, 1993:316).

3.3.3.3 Skool

Hoë ideologiese diffusie is gevind in 'n meer bevoorregte skoolopset. Moontlike verklarings vir die bevinding is in afdeling 3.3.3.2 hanteer. 'n Hoë vlak van onsekerheid (diffusie), met betrekking tot interpersoonlike aangeleenthede, het ook by Skole A en B geheers. Hoë premature sluiting-tellings is in Skole A en B (Skool B was die hoogste) in die ideologiese en interpersoonlike domeine waargeneem. Moontlike verklarings vir die onverwagte hoë telling vir Skool B in 'n Engelse kultuurgroep is in afdeling 3.3.3.2 bespreek. Hoër premature sluiting-tellings by adolessente van Skool A (ook ten opsigte van die taalveranderlike) maak meer sin as gevolg van 'n meer tradisionele en outokratiese opvoedingstyl waaraan dié adolessente blootgestel sou kon wees. Bevindings ten opsigte van hoër premature sluiting in die godsdienstdomein by Afrikaanssprekendes (Ackermann, 1993:318) dui op 'n meer tradisionele en konserwatiewe uitkyk. Skool C, vanuit 'n Xhosa-sprekende gemeenskap, het die laagste tellings ten opsigte van moratorium aangedui. Moontlike verklarings daarvan is ook reeds in afdeling 3.3.3.2 genoem.

In vergelyking met die ander statusse, is laer tellings ten opsigte van die identiteitsverwerwingstatus aangedui. Hoër tellings is vir die minder gesofistikeerde statusse van diffusie, premature sluiting en moratorium aangedui. Dit is miskien 'n effek wat onder identiteitsontwikkende adolessente verwag sou kon word. Identiteitstatusse is nie 'n strewe na statiese en finale uitkomst of produkte nie, maar eerder fases in 'n voortdurende en kontinue proses van eksplorاسie, herooring en -evaluاسie ten opsigte van verbintnisse (Ackermann, 1997:88). Graad 11 is ook 'n tyd waar volop keuses, alternatiewe en besluite beskikbaar is en oorweeg kan word.

3.3.4 Identiteitstatus en persoonlikheidstipevoorkeure

Bepaalde navorsing is onderneem om persoonlikheidstipevoorkeure en identiteitstatus in verband te bring. Die huidige navorsing het die volgende beduidende verbande aangedui.

3.3.4.1 Identiteitstatus en die S-N-skaal

Meer Intuïtiewe funksionering is onder interpersoonlike en ideologiese premature

sluiters gevind. 'n Mens sou kon verwag dat individue met Intuïtiewe voorkeure meer tyd kan benodig voor hulle verbintnisse aangaan. Die S-N-dimensie het met die Openheid-faktor van die Vyf-faktormodel van persoonlikheid gekorreleer (MacDonald, *et al.*, 1994:339). In vorige navorsing, wat die identiteitstatusmodel met die vyf-faktormodel van persoonlikheid in verband bring, is bevind dat 'n negatiewe verband tussen premature sluiting en openheid tot ervaring bevestig is (Clancy & Dollinger, 1993:227). 'n Moontlike verklaring, ten opsigte van die bevindinge van die huidige studie, kan wees dat persone met 'n Intuïtiewe voorkeur geneig is om hulle vroeër en vinnig te verbind met dit wat verbeeldingryk en interessant is. Om met feitelike en konkrete detail te werk, interesseer hulle nie en hulle kom dus tot premature sluiting ten opsigte van dit wat hulle interesseer. Individue wat Intuïsie verkies, heg waarde aan verbeeldingryke insig, en persone wat 'n Sintuiglike houding verkies, hou van praktiese toepassing van inligting (Briggs Myers, 1993:4). Meer Intuïtiewe funksionering is in die interpersoonlike diffusie- en moratoriumstatusse waargeneem, wat sin maak. Meer Intuïtiewe funksionering mag plaasvind sonder identiteitsverbintnisse, maar daar mag 'n groter geneigdheid tot eksplorاسie wees. Hierdie fenomeen maak sin in die lig van die feit dat individue met Intuïtiewe voorkeure hulself mag verloor in die 'groot prentjie' van talle moontlikhede. Hulle mag dus 'n verbintenis uitstel in die hoop om meer patrone te vind, en ook sin daarin te vind. Moratorium en diffusie is al verbind met 'n neurotiese ingesteldheid (Clancy & Dollinger, 1993:227). Vorige navorsing het ook al angstigheid in verband met moratorium en diffusie gebring (Marcia, 1993:23). Persone wat 'n Intuïtiewe persoonlikheidstipevoorkeur het én hulself in diffusie en moratorium bevind, behoort goed observeer te word vir moontlike psigologiese toestande soos 'n neurotiese geneigdheid en angstigheid.

3.3.4.2 Identiteitstatus en die J-P-skaal

Ooreenkomste en oorvleueling tussen die S-N- en J-P-skale is in vorige navorsing aangedui (Saggino & Kline, 1996:591). Dit is interessant dat dié resultate ook ooreenstem met die huidige navorsingstudie.

Meer Waarnemende funksionering is by respondente in die interpersoonlike en ideologiese premature sluitingstatus waargeneem. Weereens sou verwag word dat 'n

Waarnemende oriëntasie op 'n behoefte aan meer tyd en aanpasbaarheid sonder inperking kan dui. Om oop te bly vir ervaring asook laaste-minuut alternatiewe voor hulle tot verbintnisse oorgaan, is belangrik vir persone wat 'n Waarnemende houding verkies. Die resultate kan egter moontlik verklaar word, deur die tendens dat individue wat 'n Waarnemende houding verkies, hulle dalk te gou verbind tot 'n spontane lewenstyl. Skedules, organisasie, 'n metodiese ingesteldheid en beplanning is nie belangrik nie, soos wat by 'n Beoordelende ingesteldheid te wagte kan wees (Briggs Myers, 1993:5). Meer Waarnemende funksionering is ook by interpersoonlike diffusie en moratorium gevind. Meer Waarneming sonder identiteitsverbintnisse, maar met 'n groter moontlikheid van eksplorاسie van alternatiewe, is dus aangedui. Hierdie fenomeen maak sin, aangesien persone met 'n Waarnemende houding 'n spontane en aanpasbare wyse van funksionering verkies. Hulle benodig dus meer tyd om te ondersoek en mag dus verbintnisse ook uitstel in die hoop om hul opsies oop te hou. Ten opsigte van die vyf-faktormodel hou die J-P-skaal verband met die pligsgetrouheid-dimensie (MacDonald *et al.*, 1994:339). Die pligsgetrouheid-dimensie het egter nie beduidend met moratorium en diffusie in 'n studie deur Clancy en Dollinger (1993:227) verband gehou nie.

Die E-I- en die T-F-persoonlikheidstipevoorkeur-skaal het nie beduidend met identiteitstatusse verband gehou nie. In navorsing, deur Peeke (1997:79) onderneem, is aangedui dat 'n sterk voorkeur ten opsigte van ekstroversie of introversie wel tot hoër tellings ten opsigte van beroepsidentiteit kan bydra. Die moontlikheid het ook bestaan dat ander faktore, behalwe 'n rasse-identiteit en persoonstipologie, tot die verskille ten opsigte van beroepsidentiteit kan bydra. Navorsing deur Clancy en Dollinger (1993:227) het wel aangedui dat identiteitsverwerwing beduidend met ekstroversie verband hou. Introversie het met 'n lae selfkonsep in 'n Suid-Afrikaanse studie verband gehou (Louw, 1997:148). 'n Swak selfbeeld is weer met identiteitsdiffusie geassosieer (Bunt in Marcia, 1980:163). In die huidige navorsing was daar egter nie beduidende tellings om dié konsepte met mekaar in verband te bring nie.

Geen beduidende tellings is vir die T-F-skaal en identiteitstatusse aangedui nie. Die T-F-skaal is met die persoonlikheidsfaktor van instemming gekorreleer (MacDonald *et al.*, 1994:339). Diffusie het negatief met instemming gekorreleer in navorsing

ondernem deur Clancy en Dollinger (1993:227). Verdere navorsing, met behulp van 'n groter ondersoekgroep ten opsigte van die E-I- en die T-F-skale en identiteitstatusse in 'n Afrika-konteks, behoort ondernem te word.

In hoofstuk 3 is die empiriese deel van die navorsing hanteer. Die metode, resultate en bespreking van die resultate van die ondersoek is gedoen. In die volgende hoofstuk volg die samevattende bevindinge, gevolgtrekkings, implikasies en aanbevelings.

HOOFSTUK 4: SAMEVATTENDE BEVINDINGE, GEVOLGTREKKINGS, IMPLIKASIES EN AANBEVELINGS

4.1 INLEIDING

In hierdie hoofstuk word die belangrikste bevindinge en gevolgtrekkings van die studie samevattend aangedui. Die implikasies van die resultate word bespreek. Verder word die leemtes in die studie bespreek en aanbevelings vir verdere navorsing word gemaak.

4.2 BEVINDINGE EN GEVOLGTREKKINGS

Die navorsing wat onderneem is, was eksploratief van aard en is toegepas op 'n relatief klein navorsingsteekproef. Die resultate behoort as voorlopig beskou te word en verdere ondersoek is nodig.

Die volgende hipoteses is gestel:

- H1: Daar is 'n verband tussen identiteitsontwikkeling en persoonlikheidstipevoorkeure by adolessente.
- H2: Daar is 'n verband tussen identiteitsontwikkeling en geslag, taal en skool by adolessente.
- H3: Daar is 'n verband tussen persoonlikheidstipevoorkeure en geslag, taal en skool by adolessente.

Bevindinge ten opsigte van die hipoteses word kortliks genoem:

4.2.1 Hipotese 1

Hipotese 1 is deels bevestig. Alhoewel slegs twee uit die vier dimensies van persoonlikheidstipevoorkeure beduidende interaksies met identiteitstatus getoon het, is die aanduiding wel daar dat identiteitsverwerwing met persoonlikheidstipevoorkeure verband hou.

Intuïtiewe funksionering is by interpersoonlike en ideologiese premature sluiting

gevind. Persone wat Intuïtiewe (N) funksionering verkies, mag hulself prematuur verbind aan die verbeeldingryke, die kreatiewe en dit wat nuut is. 'n Sintuiglike oriëntasie behels die praktiese toepassing van inligting, fokus op detail en die gebruik van sintuie om die wêreld te ervaar. Mense wat Intuïtiewe funksionering verkies, gaan verder as om inligting net toe te pas: hulle sien patrone en verhoudings, en ontwikkel hipoteses oor die inligting. Intuïtiewe voorkeure dui op 'n behoefte aan intense ervarings, verandering en avontuur. Die hunkering na die onbekende en die nuwe van 'n Intuïtiewe voorkeur staan teenoor die Sintuiglike voorkeur vir die tradisionele, die voorkeur vir die bekende en 'n realistiese benadering tot die lewe.

Intuïtiewe funksionering het ook in die interpersoonlike diffusie- en interpersoonlike moratoriumstatusse voorgekom. Diffusie en moratorium dui op 'n geneigdheid van individue om hulle nie tot sake te verbind nie. Dit stem ooreen met persone met Intuïtiewe funksionering se soeke na patrone, verhoudings en moontlikhede wat met eksplorasieprosesse verband hou. 'n Verbintenis is nie op die voorgrond nie. 'n Intuïtiewe voorkeur kan tot individue in diffusie se geneigdheid tot onsekerheid en die geneigdheid van moratoriums om te eksploreer, bydra.

Waarnemende funksionering het by individue in die interpersoonlike en ideologiese premature sluitingsstatusse voorgekom. Persone met 'n Waarnemende ingesteldheid mag hulle ook prematuur aan 'n spontane en aanpasbare lewenstyl verbind. Hulle verkies eerder 'n Waarnemende styl van funksionering teenoor 'n Beoordelende styl van funksionering. 'n Beoordelende voorkeur behels 'n voorkeur vir orde en kontrole. In teenstelling daarmee, hou persone met 'n Waarnemende oriëntasie nie van inperking en kontrole nie.

Waarnemende funksionering het by die interpersoonlike diffusie- en moratorium statusse voorgekom. Waarneming word, soos die diffusie- en moratorium statusse, nie met verbintnisse tot sake geassosieer nie. Persone met 'n Waarnemende voorkeur sal eerder eksploreer soos moratoriums, en besluite en gevolglike verbintnisse uitstel. Waarneming, as 'n voorkeur, kan ook tot individue in diffusie se onsekerheid en die individue in moratorium se geneigdheid om te eksploreer, bydra.

Voorkeure kan 'n unieke manier van die verwerking van identiteit aandui.

Identiteitstatusse kan verteenwoordigend wees van 'n verskeidenheid persoonlikheidstyle en gepaardgaande besluitnemingstyle.

Hipoteses 2 en 3 is ook deels bevestig.

4.2.2 Hipotese 2

Min beduidende resultate ten opsigte van die interaksie tussen geslag en identiteitstatus is aangedui. Die manlike geslag het 'n groter mate van eksplorاسie, dit wil sê in die moratorium status, as die vroulike geslag in die interpersoonlike domein, aangedui.

Die Afrikaanssprekendes was geneig tot ideologiese diffusie, terwyl die Engelssprekendes meer geneig tot interpersoonlike diffusie was. Hoë premature sluiting is by Engelssprekendes in die interpersoonlike en ideologiese domeine aangetoon. 'n Geneigdheid tot moratorium is by Afrikaans- en Engelssprekendes in die interpersoonlike en ideologiese domeine aangedui.

Skool A het hoë vlakke van ideologiese diffusie aangedui. Skole A én B het hoë vlakke van interpersoonlike diffusie aangedui. Skool B was hoog ten opsigte van die ideologiese en interpersoonlike premature sluiting status. Skole A en B het 'n hoë moratorium in die ideologiese en interpersoonlike domeine aangedui.

4.2.3 Hipotese 3

Denke is deur die meerderheid van seuns verkies wanneer besluite geneem word. Daarteenoor, is 'n balans in die voorkeure tot Denke en Gevoel by die vroulike geslag aangedui.

Voorkeure vir die Sintuiglike, Denke en Beoordelingsfunksies het by Afrikaans- en Xhosasprekendes voorgekom. Engelssprekendes het voorkeure vir Gevoel en Waarneming aangedui.

Sintuiglike en Beoordelingsvoorkeure is in minderbevoorregte en agtergeblewe

skoolomgewings aangedui. Engelssprekende leerders in Skool B het Waarneming teenoor Beoordeling verkies.

Die bevindinge het verskille tussen taal- en kultuurgroepe ten opsigte van identiteitsontwikkeling, maar ook ten opsigte van persoonlikheidstipevoorkeure aangedui. Verskille kan toegeskryf word aan nie slegs 'kulturele' faktore nie, maar ander veranderlikes mag ook 'n rol gespeel het, byvoorbeeld die sosio-ekonomiese status en die sistemiese konteks waarin adolessente hulle bevind. Dit is natuurlik baie relevant binne die Suid-Afrikaanse konteks, as gevolg van die noue skakeling tussen sosio-ekonomiese status en die kulturele en rassekonteks.

Die geslagsveranderlike het relatief min interaksie met identiteitsontwikkeling en persoonlikheidstipevoorkeure getoon. As gevolg van die klein steekproef, is geslag nie binne die kulturele subgroepe ondersoek nie.

4.3 OPVOEDKUNDIGE IMPLIKASIES

4.3.1 Inleiding

Die oorweging van diversiteit by adolessente is belangrik in die huidige opvoedkundige stelsel. In die Witskrif (nommer 6) uitgereik gedurende Julie 2001 (Departement Onderwys, 2001:16) word die verskille tussen leerders in 'n omskrywing van 'n inklusiewe opvoedingsbenadering beklemtoon. Die Witskrif beskryf inklusiewe opvoeding, onder andere, as om respek vir leerders te toon wat verskillende unieke behoeftes het, die erkenning van verskille in terme van, onder andere, ouderdom, geslag en etniese afkoms en die bemagtiging van leerders om hul kragpunte te ontwikkel (2001:16).

Verskille, ten opsigte van persoonlikheidstipevoorkeure en identiteitsontwikkeling, kan ook by bogenoemde betrek word: unieke behoeftes, erkenning van verskille en die fokus op kragpunte van toepassing op persoonlikheidstipevoorkeure en identiteitsontwikkeling moet ook in aanmerking geneem word.

4.3.2 Implikasies met betrekking tot persoonlikheidstipevoorkeure

4.3.2.1 Die persoonlikheidstipevoorkeure

Ten opsigte van persoonlikheidstipe het die ESTJ-kombinasie voorrang geniet. Die tweede mees algemene was die ISTJ-kombinasie. Dit kom dus voor of leerders geneig is om baie gefokus, doelgerig en georden te werk te gaan. Leerders moet gemotiveer word om ook ander vaardighede te ontwikkel. Hoewel leerders met die sterk punte van hulle voorkeure gemaklik behoort te voel, kan die eksplorاسie van die ander voorkeure tot balans, groei en ontwikkeling van ander aspekte van hulself en selfs tot positiewe verandering lei (Provost, 1993:28). 'n Sintuiglik-georiënteerde leerder kan byvoorbeeld gehelp word om 'n situasie vanaf 'n nuwe perspektief te benader (Provost, 1993:29). Opvoeders moet kreatiewe en 'n verskeidenheid maniere gebruik om leerders te motiveer en te versterk om intuïtief en kreatief te werk te gaan in hul manier om met inligting te werk en ten opsigte van hulle leerstyle.

4.3.2.2 Geslag, taal en skool

Omgewings-, stres-, kulturele, rasse- en geslagsfaktore kan die ontwikkeling van persoonlikheidstipevoorkeure beïnvloed (Provost, 1993:6). Hy dui ook aan: "... If the environment is non-supportive or inhibiting of the expression of a certain function or type, that function may develop more slowly" (Provost, 1993:6).

Die uitdruk van voorkeure van byvoorbeeld Denke onder mans, die Sintuiglike en Beoordelingvoorkeure by Afrikaans- en Xhosasprekendes en Engelssprekendes se voorkeure vir Waarneming en Gevoel mag deur multi-kulturele en omgewingsfaktore beïnvloed word. Hierdie faktore moet in die klaskamer (met betrekking tot stresfaktore, onderrigstyle, -metodes, -terugvoering), die terapeutiese situasie, in die ontwikkeling van kurrikulummateriaal en in die algemene hantering van adolessente in ag geneem word.

Vervolgens spesifieke aanbevelings:

- (i) Multikulturele en omgewingsfaktore kan die atmosfeer in die klassituasie beïnvloed. 'n Positiewe klimaat in die klas kan stres en spanning teenwerk en voorkom dat leerders se natuurlike persoonlikheidsvoorkeure 'onderdruk' word (Murphy in Van Heerden, 1996:294). Indien die atmosfeer spanningsvol is en

indiwiduele verskille nie geakkommodeer word nie, word stres ervaar, en prestasie kan nie verwag word nie. Die natuurlike persoonlikheidstipevoorkeure van leerders word ingeperk en optimale leer sal moeilik plaasvind. Stres mag indiwidue ook affekteer en inhibeer in die uitdruk van persoonlikheidstipevoorkeure. Studente het 'n skuif na die Introverte-, Sintuiglike-, en Denke-voorkeure onder toestande van stres aangedui (Ware & Rytting in Provost, 1993:6).

- (ii) Omgewingsfaktore kan opvoeders se eie persoonlikheidstipevoorkeure beïnvloed. Opvoeders moet ook van hul eie voorkeure bewus raak en bereid wees om ander tipevoorkeure, met betrekking tot onderrigstyle, te akkommodeer (Van Heerden, 1996:295). Hulle moet voorsiening maak vir 'n gesonde balans van verskillende leer- en opvoedingstyle om te spreek tot die voorkeurtipe van verskeie leerders.
- (iii) Wat onderrigmetodes betref, behoort ekstroverte in groepwerk betrokke te raak waar hulle toegelaat word om te praat en te bespreek (Mamchur, 1996:12). Dit beteken nie dat introverte nie hoef te praat nie, hulle kan egter genoeg kans gegun word om voor te berei. Die kies van temas in hul belangstellingsveld, ondersteun Introverte (Mamchur, 1996:13). Om 'n Sintuiglike voorkeur in ag te neem, is fokus in die leerstrategie van belang. Stap-vir-stap prosedures en die verdeling van die werk in komponente sal leer vir 'n persoon met 'n Sintuiglike voorkeur vergemaklik (Mamchur, 1996:27). Die leermateriaal en -metodes vir leerders met 'n Intuïtiewe voorkeur moet vir innovasie voorsiening maak. Genoeg geleentheid vir ontdekking en raai is nodig (Mamchur, 1996:32). Die leerervaring moet avontuur behels. Leermateriaal wat oorsaak en gevolg uitwys, is nodig vir leerders met 'n oriëntasie tot Denke (Mamchur, 1996:38). Harmonie in die leeromgewing bevoordeel leerders met 'n voorkeur vir Gevoel (Mamchur, 1996:42). Struktuur is belangrik vir leerders met 'n voorkeur vir Beoordeling. Beplanning en voltooiing van take moet doelwitte wees wat die opvoeder behoort te oorweeg (Mamchur, 1996:48).
- (iv) Terugvoering oor leerders se vordering moet ook hul voorkeure akkommodeer. In terugvoering van 'n ekstrovert, kan die leerder se opinie gevra word en hy

word ook aangemoedig om vrae te vra (Mamchur, 1996:12). 'n Introvert behoort genoeg tyd te kry vir refleksie ná terugvoering aan hom gegee is. Indien terugvoering aan 'n leerder, wat 'n Sintuiglike voorkeur het, gegee word, is 'n praktiese toepassing as 'n illustrasie of voorbeeld nodig. Meer geleenthede vir onafhanklike leer kan vir leerders met 'n Intuïtiewe voorkeur gereël word (Mamchur, 1996:33). Leerders wat Denke as 'n voorkeur toon, benodig waardering en erkenning vir wat hulle voltooi het (Mamchur, 1996:38). Leerders met Gevoel as voorkeur is gemaklik in 'n empatiese omgewing (Mamchur, 1996:42). Gereelde terugvoering werk goed vir die persoon wat Beoordeling verkies (Mamchur, 1996:48). Leerders wat Waarneming verkies, reageer goed op alternatiewe wat aan hulle gebied word, soos om hulle eie werk te beoordeel (Mamchur, 1996:54).

- (v) Die kurrikulum behoort persoonlikheidstipevoorkeure in ag te neem. 'n Manier om dit te bereik, is die oordra van inligting oor tipe-verskille aan skole en onderwysers (Lawrence, 1993:150). Blootstelling in skole ten opsigte van tipevoorkeure is nodig sodat onderwysers ook op grondvlak kan begin om die oorweging van persoonlikheidstipevoorkeure in die kurrikulum te motiveer. Algemene leerderontwikkeling is net so belangrik soos akademiese prestasie en daarom moet dit in die ontwikkeling van 'n kurrikulum in ag geneem word (Lawrence, 1993:151). Deur die oorweging van persoonlikheidstipevoorkeure van leerders, word die persoonlike ontwikkeling van die leerder ook in ag geneem.
- (vi) Kennis van die persoonlikheidstipevoorkeure van 'n kliënt ondersteun die terapeut om die kliënt beter te verstaan. In die terapeutiese situasie kan 'n terapeut 'n fondament vir die verhouding stig deur begrip vir persoonlikheidstipevoorkeure te toon (Provost, 1993:24).
- (vii) Stereotiepe denke en vooroordeel moet beperk word in die omgewing en nie gemodelleer word nie. Stereotiepe idees dat mans nie 'sag' mag wees en gevoel mag toon nie, inhibeer moontlik die natuurlike uitdruk van voorkeure ten opsigte van persoonlikheidstipevoorkeure. Mans toon dan voorkeure vir Denke eerder as om persoonsgesentreerde waardes uit te oefen.

- (viii) Inligting oor outokratiese en altruïstiese style kan aan leerders oorgedra word. Hulle is die ouers en opvoeders van môre wat hierdie style gaan beoefen. Inligting oor hoe verskillende kulture opereer, kan sinvolle samewerking, begrip en waardering vir verskillende bevoordele. Positiewe projeksies ten opsigte van die samewerking en versoening van kulture in 'n demokratiese samelewing is nodig.

4.3.3 Implikasies met betrekking tot identiteitsontwikkeling

Spesifieke aanbevelings is die volgende:

- (i) Die vroulike geslag kan meer aangemoedig word, dit wil sê sosiale ondersteuning kry, om te eksplorieer. Positiewe projeksies vir die beoefening van 'n beroep, maar ook nie-tradisioneel vroulike beroepe, behoort vanaf gesagsfigure na vroulike jeug gemaak te word. Geslagsrolle moet meer soepel raak om by 'n veranderende samelewing in pas te bly.
- (ii) Eksplorasië behoort ook aangemoedig te word by adolessente uit agtergeblewe omgewings. Hierdie jeug behoort bemagtig te word om geleenthede te benut. Hulle moet vertrou in hulself ontwikkel om te eksplorieer. Die verantwoordelikheid van bemagtiging van leerders impliseer verskeie rolspelers, insluitend die Onderwysdepartement. Strategieë moet ontwikkel word om ouers en opvoeders te bemagtig om die nodige leiding aan adolessente leerders te bied in hul eksplorasië prosesse.
- (iii) Ten opsigte van ideologiese diffusie en verwardheid, kan 'n houding geprojekteer word dat almal in dié reënboognasie 'n rol het om te speel en dat daar plek vir almal is. Om interpersoonlike diffusie aan te spreek, kan ouers aangemoedig word om 'n gesonde balans te handhaaf ten opsigte van hul teenwoordigheid en invloed in adolessente se lewens. Met 'n groterwordende Vigs-krisis in die land het adolessente 'n behoefte aan meer volwasse leiding en teenwoordigheid ten opsigte van uitgaanpatrone, vriendskappe en intieme verhoudings.

- (iv) Premature sluiting onder jeug in die algemeen (nie net onder Engelssprekendes en Skool B nie) moet aangespreek word: Ouers kan aangemoedig word om adolessente op 'n gesonde en gebalanseerde manier uit te daag om te eksploreer. Baie belangstelling en betrokkenheid by adolessente is nodig: hulle moenie oorweldig word met versmorende, vasgestelde idees en planne vir hul toekoms nie. Selfstandigheid en vertroue in hul idees kan na hulle geprojekteer word.
- (v) Kurrikulums behoort bestudeer te word om die nodige aanpassing en ontwikkeling daarvan aan te spreek met die oog op die bevordering van identiteitsverwerwing by adolessente. Opvoedkundige omgewings en kurrikulums behoort georganiseer te word om identiteitsverwerwing te bevorder (Dreyer, 1994:121). Kenmerke van 'n kurrikulum wat identiteitsverwerwing bevorder, is byvoorbeeld:
- wanneer eksplorasië, die uitoefen van keuses en selfdeterminasie onder die leerders aangemoedig word.
  - wanneer rolspel of -oefening en sosiale interaksie tussen generasies (die leerder en die onderwyser) kan plaasvind.
  - wanneer begrip vir tyd by die leerder gekweek word en hoe die verlede met die hede skakel. Die vrae Wie was ek?/Wie is ek?/Wie gaan ek word? is 'n aanduiding van hoe begrip vir 'n tydsraamwerk gekweek kan word.
  - Wanneer self-aanvaarding bevorder word en wanneer positiewe terugvoering vanaf onderwysers en beraders verkry word. (Dreyer, 1994:129-136).

4.3.4 Implikasies met betrekking tot die verband tussen persoonlikheidstipe-voorkeure en identiteitsontwikkeling

Spesifieke aanbevelings is die volgende:

- (i) Intuïtiewe en Waarnemende funksionering is aangedui onder die interpersoonlike en ideologiese premature sluiters. Hulle het hulself op Intuïtiewe en Waarnemende wyses gou verbind met sake in die

interpersoonlike en ideologiese domeine. 'n Geordende, sistematiese wyse van tot 'n verbintenis kom is nie verkies nie. Aanpasbaarheid, soepelheid, spontaneïteit en kreatiwiteit is verkies. Leerders behoort hul minder algemene prosesse van funksionering ook te eksploreer ter wille van balans en ontwikkeling.

- (ii) Intuïtiewe en Waarnemende funksionering is aangedui onder interpersoonlike diffusie en moratorium. Intuïtiewe en Waarnemende funksionering en diffusie in interpersoonlike sake is waarskynlik nie 'n ideale verbintenis nie. 'n Intuïtiewe en Waarnemende oriëntering kan individue in diffusie moontlik meer rigtingloos laat optree en voorkom. Hulle sal dalk moeilik 'n verhouding begin en handhaaf. Hulle sal waarskynlik soekend, behoefteig en te buigbaar in interpersoonlike verhoudinge wees, wat kan lei tot uitbuiting deur ander. Intuïtiewe funksionering en moratorium sluit bymekaar aan in dié sin dat moontlikhede ondersoek word en dat sake geëksploreer word. Die identiteitskrisis kan dalk lank uitgerek word waar Intuïtiewe funksionering in moratoriums voorkom. Ouers, professionele opvoeders en ander deskundiges, soos sielkundiges, behoort leerders te kan plaas in terme van hul identiteitsprosesse en gepaardgaande invloede van persoonlikheidstipevoorkeure. Dit is belangrik in die klaskamer en binne 'n terapeutiese verhouding. Adolesente moet inligting bekom oor identiteitsprosesse en hul persoonlikheidstipevoorkeure. Hierdie kennis kan bekom word deur die inbou van die konstrakte in lewensvaardigheidsprogramme.

4.4 LEEMTES IN DIE ONDERSOEK

'n Groter ondersoekgroep kan lig werp op die min beduidende verskille tussen tellings van die E-I- en T-F-skale en identiteitstatusse. Die groter voorkeur van premature sluiting onder Engelssprekendes kan dalk anders lyk in 'n groter, meer verteenwoordigende steekproef. Meer leerders vanuit elke skool sou ook resultate kon beïnvloed het. As gevolg van die beperkte aard van die werkstuk is 'n groter steekproef nie ingesluit nie.

Die leesvlak van alle leerders was nie op dieselfde peil nie. In die meer bevoorregte milieus is vraelyste teen 'n vinniger spoed voltooi. Die rede vir 'n stadiger tempo by van die leerders kan toegeskryf word aan byvoorbeeld Xhosaspreekendes wat nie in hul moedertaal die lyste voltooi het nie.

4.5 AANBEVELINGS VIR VERDERE NAVORSING

- In-diepte en breër navorsing wat die interaksie tussen identiteitsontwikkeling en persoonlikheidstipevoorkeure ondersoek, kan 'n belangrike bydrae lewer tot effektiewe opvoedkundige en psigologiese intervensie. Kontekste, soos die klaskamer, loopbaanberading, die psigoterapeutiese opset en dissiplinêre praktyke kan daardeur geraak word. 'n Groter sensitiwiteit, begrip en kennis van eie, sowel as adolessente se persoonlikheidstipevoorkeure by ouers, opvoeders, navorsers en sielkundiges is van groot belang.
- Kwalitatiewe navorsing kan ook interessante perspektiewe laat blyk ten opsigte van die verband tussen identiteitsontwikkeling en persoonlikheidstipevoorkeure. Gesprek met adolessente sal met die navorsing van hul identiteit en persoonlikheidstipevoorkeure van waarde wees.
- Die ontwikkeling van 'n Xhosa-weergawe van die MBTI-vraelys is noodsaaklik. 'n Kultuurvriendelike vraelys kan tot 'n beter perspektief op die persoonlikheidstipevoorkeure van Xhosa-sprekendes bydra.
- Die hoër premature sluitinggemiddeldes onder Engelssprekende adolessente was raaiselagtig. Verdere navorsing onder Engelssprekende adolessente in 'n Afrikaanse milieu in teenstelling met Engelssprekendes in 'n grotendeels Engelse konteks kan insiggewende bevindings tot gevolg hê.
- Kreatiewe lewensvaardigheidsprogramme moet ontwikkel word waar adolessente se identiteitsvrae aangespreek kan word, waar adolessente se persoonlikheidstipevoorkeure bespreek kan word (in groepsverband en individueel met 'n kenner), waar 'n moontlike verband tussen die begrippe ge-'breinstorm' kan word. So word 'n groter begrip van die Wie-is-ek? vrae verkry, maar ook in die sosiale konteks word begrip vir verskille tussen individue

aangekweek. In hierdie lewensvaardigheidsprogramme behoort die snelveranderende gemeenskap (byvoorbeeld 'n 'globale' wêreld waar die individu moet aanpas by 'n magdom van inligting wat beskikbaar geword het en die sosio-politiese en ekonomiese Suid-Afrikaanse konteks) waarin die adolessent homself bevind ook aangespreek te word.

- Kreatiewe programme of werksinkels vir opvoeders is egter ook nodig. Opvoeders word blootgestel aan groterwordende groepe leerders in die klaskamers. Gedrags- en dissipline probleme is aan die orde van die dag. Opvoeders kan weerbaar gemaak word deur die verkryging van inligting oor leerders se identiteitsontwikkelingsprosesse, sowel as hul voorkeure vir persoonlikheidstipe. Strategieë om gedragsprobleme te kan hanteer (met die agtergrond van dié kennis) kan in gesprek met mekaar ontwikkel word.

Ter afsluiting: die navorsing wil individuele verskille in terme van identiteitsontwikkeling en persoonlikheidstipevoorkeure by adolessente beklemtoon. Om 'n begrip vir verskille tussen adolessente te ontwikkel beteken om gehoor te gee aan 'n oproep wat gemaak word vanaf die regering van die dag. Om aan individuele verskille aandag te gee, is om aan die benadering van inklusiwiteit 'n regmatige plek te gee.

BRONNELYS

- Ackermann, C.J. (1993). Identiteitsontwikkeling tydens adolessensie: 'n Opvoedkundige-sielkundige studie. Ongepubliseerde doktorsproefskrif, Universiteit van Stellenbosch, Stellenbosch.
- Ackermann, C.J. (1997). Identity development among English speaking adolescents in the occupational and religious domains. South African Journal of Education, 17(2), 84-88.
- Adams, G.R. (1999). The Objective Measure of Ego Identity Status: A manual on theory and test construction. University of Guelph.
- Adams, Q., Ackermann, C.J. (2001). Die verband tussen adolessente se persepsies van gesinsfunksionering en hul identiteitsontwikkeling. Plakkaataanbieding by die Xth European Conference on Developmental Psychology (ECDP), Uppsala, Swede, 22-26 Augustus 2001.
- Adams, G.R., Abraham, K.G. & Markstrom, C.A. (1987). The relations among identity development, self-consciousness, and self-focusing during middle and late adolescence. Developmental Psychology, 23(2), 292-297.
- Adams, G.R., Shea, J. (1979). The relationship between identity status, locus of control and ego development. Journal of Youth and Adolescence, 8(1), 81-89.
- Adams, G.R., Shea, J. & Fitch, S.A. (1979). Toward the development of an objective assessment of ego-identity status. Journal of Youth and Adolescence, 8(2), 223-237.
- Adams, G.R., Ryan, J.H., Hoffman, J.J., Dobson, W.R., & Nielsen, E.C. (1985). Ego identity status, conformity behavior and personality in late adolescence. Journal of Personality and Social Psychology, 47(5), 1091-1104.
- Adamson, L., Lyxell, B. (1996). Self-concept and questions of life: identity development during late adolescence. Journal of Adolescence, 19, 569-582.

- Alberts, C. (1993). Die bruikbaarheid van Marcia se ego-identiteitstatusmodel in 'n Afrika-konteks. Ongepubliseerde MA-tesis, Universiteit van Stellenbosch, Stellenbosch.
- Alberts, C., Meyer, J.C. (1998). The relationship between Marcia's ego identity statuses and selected personality variables in an African context. International Journal for the Advancement of Counselling, 20(4), 277-288.
- Alberts, C. (2000). Identity formation among African late-adolescents in a contemporary South African context. International Journal for the Advancement of Counselling, 22(1), 23-42.
- Allen, B.P. (1994). Personality theories. Boston: Allyn and Bacon.
- Anastasi, A. (1982). Psychological testing. New York: MacMillan.
- Andrews, J. (1973). The relationship of values to identity achievement status. Journal of Youth and Adolescence, 2(2), 133-138.
- Archer, S.L. (1989). The status of identity: Reflections on the need for intervention. Journal of Adolescence, 12, 345-359.
- Archer, S.L. (1994). Interventions for adolescent identity development. London: Sage Publications.
- Bachtis, R. (1999). A validation of the Myers-Briggs Type Indicator on black high school children. Unpublished MA-thesis, Rand Afrikaans University, Johannesburg.
- Barbuto, J.E. (1997). A critique of the Myers-Briggs Type Indicator and its operationalization of Carl Jung's psychological types. Psychological Reports, 80, 611-625.
- Baumeister, R.F. (1986). Identity: Cultural change and the struggle for self. New York: Oxford University Press.

- Bennion & Adams (1986). A revision of the extended version of the Objective Measure of Ego Identity Status: An identity instrument for use with late adolescents. Journal of Adolescent Research, 1(2), 183-197.
- Berzonsky, M.D., Neimeyer, G.J. (1994). Ego identity status and identity processing orientation: the moderating role of commitment. Journal of Research in Personality, 28, 425-435.
- Berzonsky, M. D. (1995). Public self-presentations and self-conceptions: The moderating role of identity status. The Journal of Social Psychology, 135(6), 737-745.
- Berzonsky, M.D. (1997). Identity development, control theory and self-regulation: An individual differences perspective. Journal of Adolescent Research, 12(3), 347-353.
- Bishop, D.I., Macy-Lewis, J.A., Schnecoath, C.A., Puswella, S & Struessel, G.L. (1997). Ego identity status and reported alcohol consumption: a study of first-year college students. Journal of Adolescence, 20, 209-218.
- Blustein, D.L., Philips, S.D. (1990). Relation between ego identity statuses and decision-making styles. Journal of Counseling Psychology, 37(2), 160-168.
- Botha, J.H. (1993). Die rol van selfkonsep en identiteit in beroepskeuse. Ongepubliseerde MA-tesis, Potchefstroomse Universiteit vir Christelike Hoër Onderwys, Potchefstroom.
- Botha, M. (1996). Beroepsidentiteitsontwikkeling by Xhosa-sprekende adolessente. Ongepubliseerde MEd-tesis, Universiteit van Stellenbosch, Stellenbosch.
- Bosma, H.A. (1992). Identity in Adolescence: Managing commitments. (pp. 91-121). In Adams, G.R., Gullotta, T.P. & Montemayor, R. (Ed.). Adolescent identity formation. London: Sage Publications.

- Boyes, M.C., Chandler, M. (1992). Cognitive development, epistemic doubt, and identity formation in adolescence. Journal of Youth and Adolescence, 21(3), 277-304.
- Briggs Myers, I. (1993). Introduction to Type. Fifth Edition. A guide to understanding your results on the Myers-Briggs Type Indicator. California: Consulting Psychologists Press.
- Briggs Myers, I., McCaulley, M.H. (1985). Manual: A Guide to the Development and Use of the Myers-Briggs Type Indicator. Palo Alto: Consulting Psychological Press.
- Briggs Myers, I., Myers, P.B. (1995). Gifts differing: Understanding personality type. California: Davies-Black Publishing
- Brownsword, A.W. (1988). Psychological type: An introduction. California: The Human Resources Management Press.
- Burns, L.W. (1995). Gender differences among correlates of career indecision. Dissertation Abstracts International: Section B: The Sciences and Engineering, 55(11-B), 5060.
- Bütz, M.R. (1992). The fractal nature of the development of the self. Psychological Reports, 71, 1043-1063.
- Carlson, J.G. (1989). Testing the test. Affirmative: in support of researching the Myers-Briggs Type Indicator. Journal of Counseling and Development, 67, 484-486.
- Carlyn, M. (1977). An assessment of the Myers-Briggs Type Indicator. Journal of Personality Assessment, 41(5), 461-473.
- Castells, M. (1996). The rise of the network society. London: Blackwells.
- Clancy, S.M., Dollinger, S.J. (1993). Identity, self, and personality: Identity status and the five-factor model of personality. Journal of Research on Adolescence, 3(3), 227-245.
- Colman, A.M. (2001). Dictionary of Psychology. New York: Oxford University Press.

- Craig, G.J. (1996). Human development. New Jersey: Simon & Schuster.
- Crain, W.C. (1980). Theories of development: Concepts and applications. New Jersey: Prentice Hall.
- Cramer, P. (1995). Identity, narcissism and defense mechanisms in late adolescence. Journal of Research in Personality, 29, 341-361.
- Cramer, P. (2000). Development of identity: Gender makes a difference. Journal of Research in Personality, 34, 42-72.
- Cummings, W.H. (1995). Age group differences and estimated frequencies of the Myers-Briggs Type Indicator Preferences. Measurement and Evaluation in Counseling and Development, 28, 69-77.
- Davis, D.L., Grove, S.J. & Knowles, P.A. (1990). An experimental application of personality type as an analogue for decision-making style. Psychological Reports, 66, 167-175.
- De Beer, J. (1997). South African Myers-Briggs Type distribution: A comparative study. Unpublished doctoral dissertation, Rand Afrikaans University, Johannesburg.
- Department of Education. (2001). White paper no 6: Special Needs Education. Building an inclusive education and training system. Pretoria: Department of Education.
- De Vito, A.J. (1985). Review of Myers-Briggs Type Indicator. In J.V. Mitchell, Jr. (Ed.), Ninth mental measurements yearbook Vol 2. (pp. 1030-1032). Lincoln, NE: University of Nebraska Press.
- Donovan, J.M. (1975). Identity status and interpersonal style. Journal of Youth and Adolescence, 4(1), 37-55.
- Dreyer, R. (1994). Designing curricular identity interventions for secondary schools. In S. L. Archer (Ed.), Interventions for adolescent identity development. London: Sage Publications.

- Dunkel, C.S. (2000). Possible selves as a mechanism for identity exploration. Journal of Adolescence, 23, 519-529.
- Du Preez, C. (1997). Persoonlikheidstipevoorkeure van Graad 8-leerders volgens hulle persepsie van hulself en hul ideale self. Ongepubliseerde MA-tesis, Universiteit van Stellenbosch, Stellenbosch.
- Eagle, M. (1997). Contributions of Erik Erikson. Psychoanalytic Review, 84(3), 337-347.
- Erikson, E (1956). The problem of ego identity. Journal of the American Psychoanalytic Association, 4, 56-121.
- Erikson, E. (1959). Identity and the life cycle. In Psychological Issues, 1, New York: International Universities Press.
- Erikson, E. (1963). Childhood and society. New York: Norton.
- Erikson, E. (1968). Identity: Youth and crisis. London: Faber & Faber.
- Erikson, E. (1968). Life cycle. In International Encyclopedia of the Social Sciences (Vol.9 pp. 286-292). New York: Crowell Collier & MacMillan.
- Erikson, E. (1982). The life cycle completed. New York: Norton.
- Erlanger, D.M. (1998). Identity status and empathic response patterns: A multidimensional investigation. Journal of Adolescence, 21(3), 323-335.
- Falbau, T., Peplau, L.A. (1980). Power strategies in intimate relationships. Journal of Personality and Social Psychology, 38, 618-628.
- Foster, J.D., LaForce, B. (1999). A longitudinal study of moral, religious, and identity development in a Christian liberal arts environment. Journal of Psychology and Theology, 27(1), 52-68.
- Frazer, M. (1994). A South African validation of the Myers-Briggs Indicator. Unpublished MA-thesis, Rand Afrikaans University, Johannesburg.

- Grotevant, H.D. (1987). Toward a process model of identity formation. Journal of Adolescent Research, 2, 203-222.
- Grotevant, H.D. (1997). Identity processes: Integrating social psychological and developmental approaches. Journal of Adolescent Research, 12(3), 354-357.
- Grotevant, H.D., Adams, G.R. (1984). Development of an objective measure to assess ego identity in adolescence: Validation and replication. Journal of Youth and Adolescence, 13(5), 419-438.
- Ginsburg, S.D., Orlofsky, J.L. (1981). Ego identity status, ego development, and locus of control in college women. Journal of Youth and Adolescence, 10(4), 297-307.
- Gulotta, T.P., Adams, G.R. & Markstrom, C.A. (2000). The Adolescent experience. (4th ed.). San Diego: Academic Press.
- Hamer, R.J., Bruch, M.A. (1994). The role of shyness and private self-consciousness in identity development. Journal of Research in Personality, 28, 436-452.
- Hammer, A.L. (1993). Introduction to type and career. Palo Alto: CA: Consulting Psychologists Press.
- Hernandez, J.T., Diclemente, R.J. (1992). Self-control and ego identity development as predictors of unprotected sex in late adolescent males. Journal of Adolescence, 15, 437-447.
- Hicks, L.E. (1984). Conceptual and empirical analysis of some assumptions of an explicitly typological theory. Journal of Personality and Social Psychology, 46(5), 1118-1131.
- Hjelle, L.A., Ziegler, D.J. (1992). Personality theories. (3rd ed.). New York: McGraw-Hill, Inc.
- Huysamen, G.K. (1996). Sielkundige meting. 'n Inleiding. Pretoria: J.L. van Schaik.

- Johnson, P. (1976). Women and power: Toward a theory of effectiveness. Journal of Social Issues, 32, 99-110.
- Johnson, W.L., Johnson, A.M., Murphy, S.D., Weiss, A. & Zimmerman, K.J. (1998). A Third-order component analysis of the Myers-Briggs Type Indicator. Educational and Psychological Measurement, 58, 820-831.
- Jones, R.M., Akers, J.F. & White, J.M. (1994). Revised classification criteria for the Extended Objective Measure of Ego identity status (EOMEIS). Journal of Adolescence, 17, 533-549.
- Josselson, R. (1987). Finding herself: Pathways to identity development in women. San Francisco: Jossey-Bass Publishers.
- Josselson, R. (1994). The theory of identity development and the question of intervention: An introduction. (pp. 12-25). In S. L. Archer (Ed.), Interventions for adolescent identity development. London: Sage Publications.
- Jung, C.G. (1933). Psychological types. New York: Harcourt Brace.
- Jung, C.G. (1960). On the nature of the psyche. New York: Princeton University Press.
- Jung, C.G. (1971). Psychological types. (A Revision by R.F.C. Hull of the translation by H.C. Baynes). London: Routledge and Kegan Paul.
- Kaplan, R.M., Saccuzzo, D.P. (1997). Psychological testing: Principles, applications, and issues. Pacific Grove: Brooks/Cole Publishing Company.
- Kaufman, A.S., Kaufman, N.L. & McLean, J.E. (1993). Profiles of Hispanic adolescents and adults on the Myers-Briggs Type Indicator. Perceptual and Motor skills, 76, 628-630.
- Kacerguis, M.A., Adams, G.R. (1980). Erikson stage resolution: The relationship between identity and intimacy. Journal of Youth and Adolescence, 9(2), 117-126.
- Kelley, W.L. (1991). Psychology of the unconscious. New York: Prometheus Books.

- Kroger, J. (1990). Ego structuralization in late adolescence as seen through early memories and ego identity status. Journal of Adolescence, 13, 65-77.
- Kroger, J. (1993). Discussions on ego identity. New Jersey: Lawrence Erlbaum.
- Kroger, J. (1996). Identity in adolescence: The balance between self and other (2nd ed.). London: Routledge.
- Kroger, J. (2000). Ego identity status research in the new millennium. International Journal of Behavioral Development, 24(2), 145-148.
- Larkin, L. (1987). Identity and fear of success. Journal of Counseling Psychology, 34(1), 38-45.
- Lawrence, G. (1993). People types and tiger stripes (3rd ed.). Florida: Center for Applications of Psychological Type, Inc.
- Lavoie, J.C. (1976). Ego identity formation in middle adolescence. Journal of Youth and Adolescence, 5(4), 371-385.
- Leadbeater, B. J., Dione, J. (1981). The adolescent's use of formal operational thinking in solving problems related to identity resolution. Adolescence, 61, 111-121.
- Louw, A. (1997). 'n Ondersoek na die verband tussen persoonlikheidstipevoorkeure en selfkonsep van 'n groep primêreskoolleerders. Ongepubliseerde MEd-tesis, Universiteit van Stellenbosch, Stellenbosch.
- MacDonald, D.A., Anderson, P.E., Tsagarakis, C. & Holland, C.J. (1994). Examination of the relationship between the Myers-Briggs Type Indicator and the NEO Personality Inventory. Psychological Reports, 74, 339-344.
- Mallory, M.E. (1989). Q-Sort definition of ego identity status. Journal of Youth and Adolescence, 18(4), 399-412.
- Mamchur, C. (1996). Cognitive type theory and learning style. Alexandria: ASCD.

- Marcia, J. (1966). Development and validation of ego-identity status. Journal of Personality and Social Psychology, 3, 551-558.
- Marcia, J.E. (1980). Identity in adolescence. In Adelson, J. (Ed.). Handbook of adolescent psychology. (pp. 159-187). New York: John Wiley & Sons.
- Marcia, J. E. (1993). The status of the statuses: research review. In Marcia, J. E., Waterman, A.S., Matteson, D.R., Archer, S.L. & Orlofsky, J.L.. Ego identity: A Handbook for psychosocial research. (pp. 22-41). New York: Springer-Verlag
- Marcia, J.E., Friedman, M.L. (1970). Ego identity status in college women. Journal of Personality, 38(2), 249-263.
- Markus, H., Nurius, P. (1986). Possible selves. American Psychologist, 41(9), 954-969.
- Massey, R. F. (1981). Personality theories. Comparisons and syntheses. New York: Van Nostrand.
- Matteson, D.R. (1975). Adolescence today. Sex roles and the search for identity. London: The Dorsey Press.
- Matteson, D.R. (1993). Differences within and between genders: A challenge to the theory. In Marcia, J. E., Waterman, A.S., Matteson, D.R., Archer, S.L. & Orlofsky, J.L.. Ego identity. A Handbook for psychosocial research. (pp. 22-41). New York: Springer-Verlag.
- McCaulley, M.H. (1987). The Myers-Briggs Type Indicator: A Jungian model for problem solving. In J.E. Stice (Ed). Developing critical thinking and problem-solving abilities. (pp. 37-53). San Francisco: Jossey-Bass.
- Meeus, W. (1996). Studies on identity development in adolescence: An overview of research and some new data. Journal of Youth and Adolescence, 25(5), 569-598.
- Meeus, W., Iedema, J., Helsen, M. & Vollebergh, W. (1999). Patterns of adolescent identity development: Review of literature and longitudinal analysis. Developmental Review, 19, 419-461.

- Meyer, D. (2000). Aktueel. Ons ontsnap dieper in die virtuele nirvana in... maar word die regte wêreld so 'n beter plek? Rapport, 3 Desember.
- Mills, C.J., Parker, W.D. (1998). Cognitive-psychological profiles of gifted adolescents from Ireland and the US: Cross-societal comparisons. International Journal of Intercultural Relations, 22(1), 1-16.
- Mischel, W. (1976). Introduction to personality. New York: Holt, Rinehart & Winston.
- Möller, A.T. (1993). Perspektiewe oor persoonlikheid. Durban: Butterworth.
- Mouton, J. (1996). Understanding social research. Pretoria: J.L. van Schaik
- Murphy, E. (1992). The developing child: Using Jungian Type to understand children. Palo Alto: CA: Consulting Psychologist.
- Murray, J.B. (1990). Review of research on the Myers Briggs Type Indicator. Perceptual and Motor skills, 70, 1187-1202.
- Neuber, K.A., Genther, R.W. (1977). The relationship between ego identity, personal responsibility and facilitative communication. Journal of Psychology, 95, 45-49.
- Newman, B.M., Newman, P.R. (1999). Development through life: A Psychosocial approach (7th ed.). Belmont: Wadsworth Publishing Company.
- Norusis, M.J. (1998). SPSS Guide to data analysis. Englewood Cliffs: Prentice Hall.
- Ochse, R., Plug, C. (1986). Cross-cultural investigation of validity of Erikson's theory of personality development. Journal of Personality and Social Psychology, 50(6), 1240-1252.
- O'Connor, B.P. (1995). Identity development and perceived parental behavior as sources of adolescent egocentrism. Journal of Youth and Adolescence, 24(2), 205-227.

- Orlofsky, J., Frank, M. (1986). Personality structure as viewed through early memories and identity status in college men and women. Journal of Personality and Social Psychology, 50(3), 580-586.
- Orlofsky, J.L., Marcia, J.E. & Lesser, I.M. (1973). Ego identity status and the intimacy versus isolation crisis of young adulthood. Journal of Personality and Social Psychology, 27(2), 211-219.
- Oosterwegel, A., Oppenheimer, L. (1993). The self-esteem: developmental changes between and within self-concepts. New Jersey: Lawrence Erlbaum Associates.
- Peeke, P.L. (1997). Vocational identity, racial identity, and personality typology: A study of African-American high school juniors and seniors in an urban community. Unpublished doctoral dissertation, Michigan State University, Michigan.
- Perosa, L.M., Perosa, S.L. & Tam, H.P. (1996). The contribution of family structure and differentiation to identity development in females. Journal of Youth and Adolescence, 25(6), 817-837.
- Pittenger, D.J. (1993). The utility of the Myers-Briggs Type Indicator. Review of Educational Research, 63(4), 467-488.
- Podd, M.H., Marcia, J.E. & Rubin, B.M. (1970). The effects of ego identity and partner perception on a prisoner's dilemma game. Journal of Social Psychology, 82, 117-126.
- Podd, M. H. (1972). Ego identity status and morality: The relationship between two developmental constructs. Developmental Psychology, 6, 497-507.
- Proctor, D. (2001). Telefoniese konsultasie. Jopie van Rooyen en vennote. Sandton, Johannesburg.
- Provost, J.A. (1993). Applications of the Myers-Briggs Type Indicator in counselling: A casebook. California: Center for Applications of Psychological Type.

- Quenk, N.L. (1993). Beside ourselves: Our hidden personality in everyday life. California: Consulting Psychologists Press.
- Read, D., Adams, G.R. & Dobson, W.R. (1984). Ego-identity status, personality and social-influence style. Journal of Personality and Social Psychology, 46(1), 169-177.
- Redfearn, J.W.T. (1983). Ego and self: Terminology. Journal of Analytical Psychology, 28, 91-106.
- Richter, R. (1992). A critical evaluation of cognitive assessment. Pretoria: HSRC Publishers.
- Saggino, A., Cooper, C & Kline, P. (2000). A confirmatory factor analysis of the Myers-Briggs Type Indicator. Personality and Individual Differences, 30(1), 3-9.
- Saggino, A., Kline, P. (1996). The location of the Myers-Briggs Type Indicator in personality factor space. Personality and Individual Differences, 21(4), 591-597).
- Salter, D.W., Evans, N.J. & Forney, D.S. (1997). Test-retest of the Myers-Briggs Type Indicator: An examination of dominant functioning. Educational and Psychological Measurement, 57(4), 590-597.
- Schenkel, S., Marcia, J.E. (1972). Attitudes toward premarital intercourse in determining ego identity status in college women. Journal of Personality, 40, 472-482.
- Scholtz, L. (1996). The diversity of values, attitudes and experiences of identity among university students. Unpublished MA-thesis, Potchefstroom University for CHE, Potchefstroom.
- Shain, L., Farber, B.A. (1989). Female identity development and self-reflection in late adolescence. Adolescence, 94, 381-392.

- Slugoski, B.R., Marcia, J.E. & Koopman, R.F. (1984). Cognitive and social interactional characteristics of ego identity statuses in college males. Journal of Personality and Social Psychology, 47(3), 646-661.
- Smal, N. (1999). 'n Ondersoek na die persoonlikheidstipes van 'n groep straatkinders. Ongepubliseerde Med-tesis, Universiteit van Stellenbosch, Stellenbosch.
- Spoto, A. (1995). Jung's typology in perspective. Revised edition. Illinois: Chiron Publications.
- Squitieri, D. (1998). Women's lifespan development and Jungian typology. Dissertation-Abstracts-International-Section-A:-Humanities-and-Social-Sciences, 58(8-A): 3026.
- Stehr, N. (1994). Knowledge societies. London: Sage.
- Stephen, J., Fraser, E. & Marcia, J.E. (1992). Moratorium-achievement (Mama) cycles in lifespan identity development: Value orientations and reasoning system correlates. Journal of Adolescence, 15, 283-300.
- Stevens, A. (1990). On Jung. London: Routledge.
- Streitmatter, J.L., Pate, G.S. (1989). Identity status development and cognitive prejudice in early adolescents. Journal of Early Adolescence, 9(1-2), 142-152.
- Thompson, B., Borrello, G.M. (1996). Construct validity of the Myers-Briggs Type Indicator. Educational and Psychological Measurement, 46, 745-752.
- Toder, N.L., Marcia, J.E. (1973). Ego identity status and response to conformity pressure in college women. Journal of Personality and Social Psychology, 26, 2, 287-294.
- Van Heerden, A.E. (1996). 'n Kruiskulturele toepassing van die Murphy-Meisgeier persoonlikheidsvraelys vir kinders. Ongepubliseerde doktorsale proefskrif, Universiteit van Stellenbosch, Stellenbosch.

- Van Rooyen, J., De Beer, J. (1995). Myers-Briggs Type Indicator. Training manual. Johannesburg: Jopie van Rooyen and Partners (cc) representing Consulting Psychologists Press, Inc.
- Van Rooyen, J., De Beer, J. (1996). A Discussion of South African MBTI* profiles. Paper presented at the Fourth International Type User's Conference, September 9-11, 1996, Sandton, South Africa.
- Vondracek, F.W., Schulenberg, J., Skorikov, V., Gillespie, L.K. & Wahlheim, C. (1995). The relationship of identity status to career indecision during adolescence. Journal of Adolescence, 18, 17-29.
- Waterman, A.S. (1982). Identity development from adolescence to adulthood: An extension of theory and a review of research. Developmental Psychology, 18(3), 341-358).
- Waterman, A.S., Waterman, C.K. (1971). A longitudinal study of changes in ego identity status during the freshman year at college. Developmental Psychology, 5(1), 167-173.
- Wires, J.W., Barocas, R (1994). Determinants of adolescent identity development: A cross-sequential study of boarding school boys. Adolescence, 29 (114), 361.